ДЕННИЦА.

JUTRZENKA.

ДЕННИЦА.

СЛОВЯНСКОЕ ОБОЗРѢНІЕ ✻ PRZEGLĄD SŁOWIAŃSKI

ИЗДАВАЕМОЕ Петромъ Дубровскимъ.

WYDAWANY przez Piotra Dubrowskiego.

Za pozwoleniem Cenzury Rządowej.

Slavus sum, nihil slavici a me alienum esse puto.

ЧАСТЬ ТРЕТЬЯ. CZĘSC TRZECIA.

ГОДЪ II. ROK.

ВАРШАВА. WARSZAWA.

1843.

Za pozwoleniem Cenzury Rządowéj.

I.

ПОЛЬСКАЯ ПОЭЗІЯ.

АНАФІЭЛЯСЪ.

Пѣсни изъ преданій Литвы.

И. И. Крашевскаго.

Пѣснь вторая.

МИНДОВСЪ.

(Окончаніе).

Приготовляется война противъ Христіянъ. Уже толпы Литовцевъ, отступившихъ отъ вѣры, вышли въ поле; Миндовсъ собирается къ выѣзду изъ столицы; но вотъ, вечеромъ, является въ замокъ какой-то молодой человѣкъ, съ длинными чёрными волосами, въ монашской рясѣ: это Войселкъ. — Миндовсъ и Марти узнаютъ сына, который объявляетъ имъ, что онъ чернецъ и что только на короткое время оставилъ монастырь, чтобы уговорить отца — не отрекаться отъ истиннаго Бога и не подымать противъ Него руки. — Миндовсъ воспламеняется гнѣвомъ и дѣлаетъ сыну угрозы, но за него заступается мать, Марти, — боязливая женщина, съ тѣхъ поръ, какъ князь женился на ней, теперь же снова Литвинка, вскормленная на охотѣ и въ битвахъ.

Марти плакала, закрывши руками лицо Войселкъ опустилъ голову, потомъ бросился цѣловать отцу ноги, ползая по землѣ. — „Прочь, измѣнникъ! Ни слова, ни слезы твои уже меня не тронутъ: конецъ позору и сраму, — пора поднять голову и сокрушить цѣпи. О, хорошо, хорошо было Литвѣ, до-тѣхъ-поръ, пока орденъ не впился ей въ бокъ, какъ волкъ впивается въ брюхо коню; пока сама она, свободная, отъ моря до моря простирала обѣ длани, а гдѣ только ступила — покоряла народы! — Пришли — принесли войну и неволю! О! я не усну, пока не найду гнѣзда этой гадины, пока не перебью дѣтей ея. — Прочь отсюда съ слезами, женщина! За прялку! — Прочь поди отъ меня, холопъ непослушный! Миндовсъ не напрасно зажегъ костеръ войны, — и только кровь крестоносцевъ можетъ погасить его."

Проговоривъ эти слова, онъ махнулъ рукою, — вошли бояре. Указывая на сына,

онъ кричалъ: „Въ темницу бросить вражьяго посланца, лазутчика Руси!“

Слова замирали на дрожащихъ устахъ Войселка, а Марти, рыдая, бѣжала къ мужу. — „Окуй меня, говорила она, но дай свободу сыну! Развѣ нѣтъ у тебя отцовскаго сердца? Такъ-то ты исполняешь долгъ священнаго гостепріимства, когда твой собственный сынъ ищетъ убѣжища подъ твоимъ кровомъ? Миндовсъ, заклинаю тебя твоими богами, — вели развязать его. — Немейасъ и Пескія отомстятъ тебѣ за нарушеніе гостепріимства.... Лежу у ногъ твоихъ, дѣлай со мною, что хочешь, сжалься..· Или вмѣстѣ свяжи и мать и сына.“

Миндовсъ стоялъ и слушалъ, грозно нахмуривъ брови: „Возмите эту женщину!“— А Марти въ узы влагала свои руки и изсохшимъ тѣломъ закрывала сына. Бояре стояли, не смѣя оттолкнуть ее. Самъ Миндовсъ схватилъ ее за руку, оттащилъ и отбросилъ. Но вдругъ, прежде слабая женщина, которая умоляла со слезами и лежала у ногъ Миндовса, обратилась въ сильную и страшную Литвинку. Еще въ первый разъ Миндовсъ увидѣлъ ее такою. Глаза ея пылаютъ гнѣвомъ; дрожатъ посинѣлыя губы и сжатыя руки поднимаются; она вскочила, какъ волчица, защищающая своихъ дѣтей;— не съ просьбами она обращается къ Миндовсу, не склоняетъ головы, не бьетъ челомъ.— „Миндовсъ!— кричитъ она,— не прикасайся къ нему,— смерть тебѣ, если ты не дашь свободы Войселку, я умерщвлю тебя своею собственною рукою, убью тебя во снѣ, задушу, какъ звѣря, приползшаго къ колыбели ребенка,— смерть тебѣ, проклятіе матери и жены, кровь на твою голову, убійца свирѣпый! Я безсильна — безсильный сильнаго преодолѣваетъ, змѣиное жало сваливаетъ съ ногъ мужа; я буду для тебя змѣею и гадиною; я буду на колѣняхъ умолять моего Бога, чтобы онъ отомстилъ тебѣ! — ХРИСТОСЪ услышитъ меня! — Я принесу жертвы богамъ Литвы, я возмущу народъ, я подкуплю убійцъ, дамъ кровь за смерть твою, за твою жизнь — жизнь! — Это сынъ мой Войселкъ! — Бояре! слышите ли? Это его чадо, это чадо моей утробы!— Онъ хочетъ убить его, какъ убилъ своихъ братьевъ и моего отца, — какъ продалъ васъ ордену на истязаніе,— какъ снова продастъ васъ, если упадетъ.— Его свяжите, измѣнника! Свобода вамъ — сокровища! Спасите мнѣ сына!!“

Миндовсъ былъ въ изступленіи; бояре стояли, смотрѣли то на бѣдную мать, то на Миндовса, и не осмѣливались вязать государева сына.— „Матушка, говорилъ Войселкъ, пусть я погибну; живи ты, — грудь твоя защищаетъ двухъ братьевъ, — Что мнѣ жизнь? Я отрекся отъ жизни,— я поклялся отдать ее за Христову Вѣру!“— Онъ протягивалъ руки и подставлялъ шею.

Миндовсъ остолбенѣлъ... Вдругъ вбѣгаетъ въ двери посланецъ, едва переводя духъ, съ растрепанными волосами и всклокоченною бородою, обрызганный грязью, въ безпорядочной одеждѣ, съ бѣлою палкою въ рукѣ;— онъ не въ-состояніи говорить, онъ упалъ на землю и только вверхъ поднимаетъ руки; онъ едва успѣлъ произнести слово: побѣда, задрожалъ и, обращая взоры на востокъ, испустилъ духъ. — Но вотъ вслѣдъ за нимъ поспѣшно прибѣгаетъ и другой посланецъ; — въ замкѣ раздаются громкіе крики: побѣда! Лада!— О Лада! — „Чья побѣда?“ спрашиваетъ Миндовсъ посла.

Ему отвѣчаютъ, что одержана побѣда надъ орденомъ; междутѣмъ, въ этой суматохѣ, Марти поспѣшно беретъ за руку Войселка и выводитъ его.

„Бѣги!“ говоритъ ему Марти.— Она хотѣла бы удержать его въ объятіяхъ, но страшится потерять одну минуту и сама отдаляетъ его отъ себя.— „Бѣги, сынъ!“ тихо повторяетъ она ему,—„бѣги въ темные лѣса потаенными стезями; я останусь для насыщенія мести твоего отца; бѣги тропинками, извилистыми дорожками, потому-что Миндовсъ пошлетъ за тобою погоню, когда пройдетъ первый пылъ его радости.“ И, опуская дрожащія руки на его голову, она въ послѣдній разъ сказала: „Христіанскій Богъ съ тобою! Поѣзжай, сынъ!“— —Войселкъ уже вскочилъ на коня; уже миновалъ ворота и мчался по дорогѣ; безпокойный и слезный взглядъ матери провожалъ его въ темнотѣ; когда же вдали за нимъ затихнулъ топотъ, когда онъ исчезъ гдѣ-то въ темной пустынѣ, Марти склонила колѣна и, цѣлуя повисшій на ея груди крестъ, вслѣдъ ему осѣняла крестнымъ знаменіемъ пустынную дорогу....“

Это мѣсто такъ прекрасно, что мы предлагаемъ его русскимъ читателямъ въ подлинникѣ:

A za nim matki niespokojne oko,
Łzami zalane, w ciemności patrzało;
I gdy w oddali za nim przetętniało,
Kiedy gdzieś zniknął w głębi puszczy ciemnéj,
Klękła i, krzyż swój na piersi zwieszony
Całując, za nim szlak pusty żegnała....

Марти предвидитъ, что неизбѣжать ей мщенія Миндовса; она чувствуетъ, что уже близокъ конецъ ея жизни; прощается съ своими маленькими дѣтьми и умираетъ. Мстительный Миндовсъ вбѣгаетъ съ убійцами и находитъ только бездыханный трупъ.

Миндовсъ торжествуетъ побѣду надъ Христіянами; но дома наводятъ на него страхъ пустые покои его жены. Нѣтъ Марти!— Однажды выводятъ изъ задумчивости Миндовса пѣсни, раздающіяся въ дѣтской комнатѣ; онъ идетъ туда и видитъ женщину: она похожа на Марти, но это не Марти, она моложе ея. Это ея двоюродная сестра, жена князя Довмунда; она пріѣхала на похороны королевы и до-сихъ поръ еще не могла разстаться съ ея сиротами.— Миндовсъ уговариваетъ ее, чтобы она не возвращалась къ мужу. Въ нѣсколько дней измѣна овладѣваетъ непостояннымъ сердцемъ женщины.

Уже на четвертый день жена Довмунда молчитъ, не просится къ мужу домой; на челѣ ея нѣтъ ни тѣни стыда; она надѣла на себя нитки дорогихъ янтарей, жемчугомъ переплела золотые волосы, красивою одеждою прикрыла грудь, и поетъ у окна, какъ ласточка, прилетѣвшая къ гнѣзду на вѣсну.

На пятый день Миндовсъ вспомнилъ о Довмундѣ, но она зажала ему уста; начала пѣть, заглушила слова его: „Я не жена Довмунда; великій Кунигасъ вѣнчался со мною; далъ мнѣ нитки жемчугу и нитки янтаря, далъ мнѣ золотыя платья и платья изъ багряницы; въ бѣдный городъ не ворочусь я; владыку моего во вѣкъ не оставлю.“

И вотъ на шестой день изъ Руси мчится гонецъ: Довмундъ освѣдомляется о женѣ, когда она къ нему возвратится,— послѣ похоронъ прошло много времени, зачѣмъ же она такъ долго остается въ новогродскомъ замкѣ?— Слуги отогнали гонца.

отъ воротъ; она же, веселая, стояла у окна и пѣла, расчесывая золотые волосы; она видѣла гонца, все равно, какъ бы не видала; низала жемчугъ, да пѣсню пѣла.

Русскимъ читателямъ Денницы уже извѣстно, какъ произносятся польскія буквы, и потому мы увѣрены, что доставимъ имъ поэтическое наслажденіе, приведши тоже самое мѣсто въ подлинникѣ:

Już dnia czwartego milczy Doumandowa,
Nie prosi wracać do męża i domu,
A na jéj czole niéma kropli sromu.
W drogich bursztynów sznury się ubrała,
Perłami włosy złote posplatała,
Kraśnemi szaty piersi osłoniła,
I śpiewa, w oknie stojąc, jak jaskółki,
Kiedy do gniazda na wiosnę przylecą.

*

A dnia piątego Mindows na Doumanda
Wspomniał, i ona usta mu zatuli.
Śpiewać zaczęła, zagłuszyła słowa,
I zaśpiewała: „Jam nie Doumandowa;
Kunigas wielki zaślubił mnie sobie,
Dał sznury pereł i bursztynu sznury,
Dał szaty złote i szaty z purpury;
Do ubogiego grodu nie powrócę,
Pana mojego na wieki nie rzucę.“

*

Aż dnia szóstego goniec z Rusi śpieszy,
O Doumandowéj mąż wieści się pyta:
Kiedy mu wróci, dawno po pogrzebie,
Czegoż się bawi w nowogródzkim zamku?
Gońca ode wrót odegnali słudzy;
A ona stała w okienku wesoła,
I złote włosy czesała śpiewając,
Gońca widziała, jakby nie widziała,
Perły nizała i piosnkę śpiewała.

И такъ, жена Довмунда осталась у Миндовса; это не почтенная Марти, но веселая и молодая прелестница; старый Миндовсъ, смотря ей въ глаза и слушая пѣсни, проводитъ бездѣйственную жизнь. Между-тѣмъ нерасположеніе Литовцевъ къ отступнику отъ вѣры древнихъ боговъ, не уменьшилось отъ новой измѣны.— Довмундъ, пользуясь такимъ нерасположеніемъ народа, нападаетъ на столицу, убиваетъ Миндовса и свою невѣрную жену.

Вотъ содержаніе Миндовса. «Что касается до его исполненія, говоритъ г. Грабовскій, оно вообще имѣетъ много достоинствъ. — Слогъ, по бо́льшей части, отличается истинно-эпическою простотою и историческимъ колоритомъ. Это колоритъ русской стихіи, одной изъ двухъ стихій, изъ которыхъ состояла древняя Литва. Не имѣя свѣдѣній въ литовскомъ языкѣ, я не знаю, оставила ли послѣ себя слѣды стихія собственно-литовская? — Кажется, Крашевскій знаетъ этотъ языкъ, слѣдовательно онъ бы имъ воспользовался, если бы могъ; впрочемъ, кромѣ русской стихіи незамѣтно никакого другаго колорита, (такъ по-крайней мѣрѣ мнѣ кажется). Третья стихія, которая въ поэмѣ должна бы была занять значительное мѣсто, представлена очень слабо, и вездѣ, гдѣ только является на сцену, лишена того выраженія,

которое бы она могла и должна имѣть.»

Въ-заключеніе приведемъ превосходный эпилогъ къ Миндовсу, одно изъ лучшихъ мѣстъ поэмы. Не желая уменьшать его поэтическихъ красотъ нашимъ прозаическимъ переводомъ, мы выписываемъ его въ подлинникѣ, объясняя, гдѣ нужно, нѣкоторыя слова, болѣе или менѣе непонятныя для русскихъ читателей.

Na nowogródzkiém polu czyja to mogiła,
Ogromnem ciałem (1) swojém garść kości pokryła?
Mindowsa to mogiła, jak Mindowsa sława,
Stara, wielka, napoły (2) zapadła do ziemi,
Szły przez nią (3) pokolenia, deptając nogami,
Przysypując swém ciałem, wygryzając boki
Pługiem, co głębiéj codzień (4) rył ją (5) i rozrywał.
A nad nią nieraz wieśniak (6) pieśń Mindowsa śpiewał,
A nad nią nieraz stanął i westchnął (7) podróżny (8).

(1) Тѣломъ. (2) Въ-половину. (3) Черезъ нее. (4) Который глубже ежедневно. (5) Ее. (6) Поселянинъ. (7) Вздохнулъ. (8) Путникъ.

I nieraz starce, siedząc z dziećmi na kolanach,
Prawili (9) im o wielkich Mindosowych bojach;
Nieraz pieśnią, powieścią z grobu wywołany (10),
Wstał olbrzym (11) z snu, i głową sięgając w obłoki,
Z wielkim mieczem Ryngolda wznosił się nad ludem,
Cieniem (12) swoim przyszłość (13) im i jutro (14) zakrywał.
Teraz — teraz zarosła mogiła chwastami (15),
I olbrzym już nie wstaje, bo spróchniał (16) w mogile,
Jak pamięć jego między (17) Litwą już spróchniała.
I pusto na mogile, i pusto dokoła (18);
Tylko pszczoła zabrzęczy, (19) szuka (20) w chwastach miodu,
Tylko ptaszek przeleci, smutno zaświergocze,
Tylko człek (21) czasem (22) przejdzie i westchnie pocichu;
I z Mindowsa mogiły tylko kurhan mały,
I z Mindosowéj sławy ledwie (23) tylko imię!

(9) Разсказывали. (10) Вызванный. (11) Исполинъ. (12) Тѣнью. (13) Будущность. (14) Завтрашній день. (15) Зельемъ, негодною травою. (16) Истлѣлъ. (17) Между. (18) Вокругъ. (19) Зажужжитъ. (20) Ищетъ. (21) Человѣкъ. (22) Иногда. (23) Едва

MALARZ.

(Z PAMIĘTNIKÓW PRZEDAJĄCEGO TRUMNY).

PRZEZ

Ks. W. ODOJEWSKIEGO.

Pewnego dnia, kiedym siedział w sklepie poczciwego starego Marcina, wszedł terminator, mówiąc:

«Przyszli od pana Daniela.»

— «Po co?» zapytał gospodarz.

— «Po trumnę»

— «Któż w ich domu umarł, czy czasem nie żona?»

— «Nie, sam pan Daniel podobno skończył......»

Staruszek powstał z przestrachem... «Czy to być może? Biedny człowiek!.... Niedawno rozmawialiśmy z sobą!.... Taki talent! takie serce!«

— «Chcą prostéj, jak najtańszéj trumny, ale takiéj nie mamy teraz gotowéj,» odpowiedział z zimną krwią chłopiec.

—«Zanieś jaka jest, co to do ciebie należy... Biedny Daniel!...» Po tych wyrazach wziął kapelusz i rzekł do mnie: «Może chcesz pan zobaczyć zwłoki wprawdzie nieznanego mu, lecz godnego uwagi człowieka? Pójdźmy razem. — Słyszałeś pan o Szumskim?...»

«Nigdy, ale jestem gotów odwiedzić zmarłego.»

—«Tak! to już jego przeznaczenie zostać nieznanym, ale może zacznie żyć po śmierci; kto wie, czy nie ja powinienem być jego przewodnikiem na drodze do nieśmiertelności; więc pan nie wiesz, że biedny, nieznany Daniel Szumski był może jednym z piérwszych malarzy naszego wieku?.....»

«Nie widziałem żadnego jego obrazu »

—»Bardzo wierzę, bo ani jednego nie skończył zupełnie; ale będziemy w pracowni, a przekonasz się pan, że mówię prawdę. Niedawno zaznajomiłem się z nim; był on bardzo, bardzo ubogi; nie jestem zdolny opowiedzieć panu wszystko, co wymarzył w swéj głowie, co z niechcenia rzucił napło-

tno niecierpliwym swym pędzlem.... Sam pan zobaczysz.»

Weszliśmy. Smutny był widok pracowni biednego artysty. Ciało zmarłego leżało na prostych deskach, na twarzy pozostały jeszcze ślady wewnętrznego, niedawno zgasłego życia, czarne włosy, jak wstążki, otaczały piękną twarz; śmierć nie wszystko zeszpeciła, nie wszystko napiętnowała wyrazem okropności; podarta, zaledwie trzymająca się koszula pokrywała zwłoki; naokoło dawały się widzieć rozrzucone farby, paletra, pędzle; na ogromny blejtram naciągnięte było płótno, które pomimowolnie zatrzymało moję uwagę: na płótnie nie było obrazu, albo lepiéj mówiąc, było ich mnóstwo; dawały się rozróżniać niektóre szczegóły, z szybkością rzucone mistrzowską ręką, lecz niebyło żadnéj całości zrozumiałéj. Widać było, że, czy to z powodu braku cierpliwości, czy też z niedostatku płótna, artysta kreślił rysunek na rysunku; wpół-starta głowa Fauna wyglądała z poza gotyckiéj wieży, na kostiumie Teniera odszkicowano figurę Madonny, żywe oko wieśniaka umieszczone na jednym planie z egipską piramidą, wodospady, naczynia gospodarskie, dzikie spojrzenia walczących, kwiaty, konie, atłasowe płaszcze, sceny uliczne, cedry, twarze wschodnie, karykatury, wszystko znajdowało się pomięszane, umieszczone na różnych planach, w rozmaitych kolorytach, i węglem i kredą i farbami, a we wszystkiém nie tylko niepodobna było odgadnąć myśli artysty, lecz nawet z wielką trudnością przychodziło drobnostki odróżniać. Sciany, okna, paletrę, sprzęty upstrzono takiemi samemi szkicami. Innych obrazów nie było. Poszukiwania nasze przerwała rozmowa, prowadzona w przyległym pokoju, z początku cicha, potém coraz głośniejsza....

«Ach, nie mówcie tego,» powtarzał kobiecy głos, łkając: «ja, ja go zabiłam!....»

— «Dosyć, dosyć! co się z tobą dzieje?» odpowiedział inny także kobiecy głos: «co ty bajesz! Dosyć, mówię, już tych żalów. Jeszcześ młoda, moje serce, znajdziesz drugiego męża.»

«Nie, nie odzyskam już mego Daniela!»

— «No przestańże,—łzami, go nie wskrzesisz, a nawet, jeśli mam prawdę powiedzieć: alboś to z nim była szczęśliwą? czy opływałaś w dostatki? cóż w nim tak szczególnego było?......»

Wdowa nie słuchała i powtarzała ciągle: «Ja go zabiłam; tak, on mój najdroższy, mówił: ty mnie zabijesz... I ja go istotnie zabiłam!....»

— «Po co to na siebie zmawiać! oto, zwyczajnie zachorował i umarł» odpowiedziano znowu.

Scena ta trwała dość długo; żale z jednéj strony, pocieszenia z drugiéj nie ustawały; nareszcie ostatnie przemogły; zdawało się, że rozumowaniami towarzyszki wdowa uspokojoną została, przynajmniéj przestała płakać. Mój przyjaciel chciał ją widzieć; w tém drzwi się otworzyły, a z pokoju, w którym prowadzono przytoczoną rozmowę, wyszła kobieta już w wieku, w wielkim, ogromnie skrochmalonym czepku, z twarzą wyrażającą wesołość i pewien rodzaj dobroduszności.

«Ach, to wy, kumie? Jakże się miewacie, po cóż tu idziecie? Ej, lepiéj niechodźcie tam, niech sobie wypłacze się do syta; przecież Pan Bóg zlituje się; popłacze, popłacze i przestanie, a za dni dwa lub trzy, to tak jak gdyby ręką odjął. Pomóżcie mi oto lepiéj pogrzebać zmarłego — Kochany Daniel!» dodała jeszcze, spojrzawszy na blade, zeszpecone cierpieniami lica młodego artysty:« nie umiał żyć na tém świecie. — A to kto taki?» rzekła znowu, rzuciwszy na mnie okiem z ciekawym uśmiechem, nieprzeszkadzającym jéj jednak łez ocierać....

— «To mój czeladnik» odpowiedział Marcin.

Ja pokłoniłem się.

«Nigdym jeszcze nie widziała go u was.....»

— «Niedawno przyjęty, pani Marto.«

Spojrzała na mnie znowu i kończyła rozmowę. W czasie całéj smutnéj ceremonii i potém, wracając do jéj mieszkania, gdzie dawszy sobie poprzednio znaki na migi, odprowadziliśmy ją. Pani Marta mówiła bez przestanku; z słów jéj prędko dowiedziałem się, że jest bogatą mieszczanką i zajmuje się kuśnierstwem. Wkrótce zabraliśmy bliższą znajomość; ja jéj się podobałem; ona opowiedziała mi życie malarza; kilka z jéj wyrażeń zachowałem w pamięci; postaram się je oddać, jak umiem.

«Tak więc, pani Marto, znaliście dobrze Daniela?» zapytałem.....

— Jakto, mój panie, zaraz widać, żeś młody, jakbym miała nie znać Daniela! Nie tylko z nim, ale nawet z ojcem nieboszczykiem, jak to mówią, beczkę soli zjadłam, ba, nawet babkę jego znałam, — kobieta była zdrowa, okazała w sobie, pamiętasz, siadywała w rynku na targu...... ale gdzie tam ci to pamiętać! Ach, nieszczęśliwy, nieszczęśliwy Daniel! Widać, że już tak od urodzenia było mu naznaczono. Lecz prawdę mówiąc, zawsze był nic do rzeczy, a kto temu winien? Ojciec hulał; ale też był to dostatni człowiek, targował setkami tysiące. O, i kum Marcin znał go także. Pamiętam, sadzał syna w kantorze, a ten rękami i nogami chciał się wyrwać: «ojcze, ja chcę do malarza» wołał ciągle; a stary też ogłupiał, czy co, bo nie wiem, zamiast, coby sobie mógł miéć z niego pomoc, usłuchał

i oddał syna na naukę jakiemuś niemieckiemu malarzowi; nawet żartował jeszcze: «przynajmniéj, mówił stary, będę miał teraz znaki sklepowe darmo.» Nie doczekał się szyldu od syna, zbankrutował i z żalu Bogu duszę oddał. Pan synek został goły, jak turecki święty: mieszkał i mieszkał ciągle u niemieckiego malarza, miał wszystko gotowe; odziewano go, karmiono, ale źle się odwdzięczył; czy wiesz, że się żalił, jakoby niemiecki malarz, nie pamiętam jego nazwiska, niech go licho weźmie, – zmuszał go pracować przy własnych swoich obrazach, jego robotę przedawał za swoję i tumanił mu oczy! Chociażby tak nawet było, cóż to szkodzi? To już rzecz wiadoma, rzemiosło; kochanku, pracuj z początku na drugich, a potém na siebie. Przecież i ty u Marcina mieszkasz, sądzę, że nie będziesz mu wymawiać: oto tę deskę ja sheblowałem, ten gwint ja dokręciłem...... Powiadam ci, że Daniel był zupełnie obranym z rozumu. Przyleciał do mnie, zaczął pleść koszałki opałki, a wszystko górnie. Nic nie zrozumiałam. «Tak, pani Marto, teraz będę swobodnie pracować dla siebie; cała publiczność, wszyscy panowie poznają mnie, obraz dam na wystawę, wszystkie kufry ojcowskie napełnię złotem... i ja, ja będę artystą!» Serce moje przeczuwało coś niedobrego; rzekłam więc, śmiejąc mu się w oczy: i do prawdy ty będziesz artystą? a on rozgniewał się, jakbym to ja niby nie mogła go zrozumieć! Na zgodę wsunęłam mu w rękę 50 rubli, a on je na stół—buch, i zapalił się, i zaczął wołać: «ja mam talent, ja mam talent!.... «No, pomyślałam, zobaczem, jaki to talent od urodzenia dla ciebie przeznaczony: jeśli nie zobaczem, to przynajmniéj usłyszem.»

«Otóż jako tako oporządził się; wyszukał gdzieś na przedmieściu izdebkę i wywiesił znak: «*Malarz Szumski*»; myślał, że wszyscy przybiegną od razu: gdzie tam, ledwie czasem zajdzie jaki majster, żeby mu szyld wymalować.»

«Było to jeszcze pół biedy, ratował się jak mógł. Ale na nieszczęście spotkał na ulicy przystojną dziewczynę. Słowo za słowem, dowiedział się, że sierota, daléj więc do niéj: «chodź do mnie, będziesz robić *madele*»; ona znowu powieda: «Ej, gdzie tam, łaskawy panie, ja ledwie coś w kuchni zgotować umiem, a żadnych *madeli* nigdy nie robiłam.»—«Nic nie szkodzi, już ja cię nauczę.» Dziewczynę tylko co wypędzili z domu, nie miała się gdzie podziać, poszła więc do niego.»

«Otóż co z tego! Przyprowadził ją do siebie i daléj rysować jéj portrety; zdało się komu na co! Czy wiesz, jaki jeszcze bezwstyd-

nik: to tak, to siak ją postawi, wykręca; to rękę podniesie, to znowu opuści; zresztą, powiadają, że oni tak muszą! do mnie to nie należy, kto ich tam wie..... Co bądź, to bądź, ale malował ją a malował ciągle, wyszło to na złe: on chłopak rześki, ona dziewczyna niczego, przyszło nareszcie do tego, że wstyd nawet było jéj wychodzić z domu.... Nie ma co mówić. Daniel, był uczciwym człowiekiem; nieboszczyk, powiedział: «ja zrobiłem grzech, do mnie należy go poprawić.« Pożenili się więc, i jedno drugie wychwalić dość nie mogło: ona dziewcze rozumne, zaprowadziła gospodarstwo; lecz cóż? wkrótce patrzę, to piekarz, to rzeźnik o dług przychodzi, gospodarz prosi za komorne, a worek pusty, puściuteńieczki. Nieszczęśliwa kobieta troszczyła się, aby wyszukać robotę, lecz nieboszczyk, Panie, świeć nad jego duszą! tak jakby go to niedotyczyło. Ale na szczęście kupiec z przeciwka, stary Jan, wydawał za mąż córkę; kupiec bogaty, szanowny, chciał wszystko urządzić jak należy; posag dawał ogromny, a prócz tego chciał koniecznie portrety córki i zięcia zawiesić u siebie w domu. Zawołał Daniela. »Masz tutaj sto rubli, rzekł do niego, a jak portrety namalujesz, to jeszcze dam sto, tylko podobne wymaluj.» A Daniel mu odpowiedział: a już to moja w tém rzecz, tak wymaluję, że żadnéj różnicy nie będzie.» — Otóż Jan, kupiec bogaty, rzecz wiadoma, chciał się pochwalić, nakładł na swoję Dunkę i brylantów i pereł, naszyjników, zausznic, nie tylko matczynych, ale nawet pozostałych po babce i prababce, żeby nie myśleli, że jaką żebraczkę za mąż wydaje. Jak weszła, tak aż światło się w izbie zrobiło, nawet Daniel osłupiał. No, rzekł ojciec, maluj jak umiesz; ale tylko tak, żeby zausznice z przodu, a grzebień z tyłu było widać. Ale cóż, Daniel — ach barania głowia! jak krzyknie: „A to co znowu, zeszpeciliście ładną twarz! wasza córka młoda, świeża i przystojna, po co ją, jak lalkę, ubierać w szkiełka?« Przecież to nie były szkiełka, wszystko perły albo brylanty...... »Zdejmcie to» wołał Daniel: «te zausznice, naszyjniki i grzebień szkaradzą piękność naturalną«. Rozplótł jéj warkocze; Dunia wyglądała, jak Rusałka, a Daniel radował się: «o, teraz, mówił, wymaluję taki portret, że cały świat zadziwię.« Stary nie tak myślał.« Nie pozwolę, wołał, nie dam dziwować się, na śmiech ją malować, jakby jaką aktorkę; widać, mój Danielu, nie rozumiesz dobrze swéj rzeczy, kiedy pereł i brylantów nie możeż namalować; przynajmniéj zięcia wymaluj.»

Daniel ugryzł się w język: »no dobrze i tak« odrzekł. Przyprowadzili zięcia; trzeba ci wiedzieć, że zięć był w urzędzie, służył gdzieś kancelarzystą, rozumie się, także chciał się pochwalić, wdział świąteczny mundur. Daniel rzucał się znowu, wołając: nie umiem malować mundurów, postawił na swojem i basta. Nareszcie kupiec rozgniewany powiedział: ruszaj sobie do licha, kiedy nie umiesz, co do ciebie należy, a drwin sobie z nikogo nie rób. Daniel, zamiast coby się zgodzić, rzucił na stół pieniądze i wyszedł. Nie pierwszy raz już to tak było. Co obstalują u niego, wszystko przerobi po swojemu; a w domu i chłodno i głodno. Daniel, coby postarał się złemu zaradzić, siedzi w ciepłéj izbie, maże na płótnie jakieś dziwolągi i wyśpiewuje. Niedługo potém napadło coś na niego, zaczął bredzić; stanie naprzykład przeciw ściany, patrzy na nią to z téj, to z innéj strony: czy wiesz, wystawiał sobie jakieś figury na murze; nawet przyszedłszy późno do domu, zapala świecę i przez noc całą kreśli po murze, aż okropnie patrzeć, tak popsuł i zawalał ściany. Przychodzi żona: «przestań już, mój Danielu, mówi, świece napróżno palić, dzień już ci nie wystarcza; przecież świeca kosztuje. On się obur-knie, krzyknie! «Ty zabijesz mnie!« i koniec. Na takiem rzemiośle nie wiela się dorobisz; a Daniel nie je, nie pije, i ciągle powtarza: «poczekaj, znajdę, muszę koniecznie znaleść.» Skarbu czy czego innego szukał, nie mogę ci już powiedzieć, bo niewiem, tylko od dnia do dnia chudł bardziéj; co wnocy namaże, to w dzień ściera; a z domu to meble, to suknie przedaje. Żona mu przekłada, ale cóż robić, kiedy tylko woła ciągle: «ty mnie zabijesz!» Idź, rozprawiaj z nim! Pożyli niedługo, w domu nie zostało i kruszyny chleba. Widzi, że nie ma co robić, upokorzył się, poszedł do kupców pytać, czy nie ma który znaku do odnowienia? Nie wierzyli mu prawie, bo wyglądał, jak obłąkany. Odnowił dwa, czy trzy szyldy, zebrał trochę grosza — i znów wbił się w dumę. Raz, pamiętam, wjesieni, wyszedł z domu raniuteńko; niewiedzieć, gdzie dzień cały przebywał, nareszcie i noc nadchodzi, już i dnieje, deszcz lał jak z cebra, a Daniela jak niema, tak niema Żona przestraszyła się, daléj biegać tu i owdzie, ale gdzie tam, i z psami go nie znajdziesz; nad ranem wrócił, cały przemokły, suchéj nitki na nim nie było, blady i, dalipan, jakby mu piątej klepki brakło, krzyczy: «znalazłem, znalazłem!» A oczy tak pałają ogniem; wziął z pod pachy płótno, naciągnął na ramę i daléjże, nierozbierając się, malować jakąś *Madonnę*, czy co. Pod wieczór zaczęły go dreszcze przej-

mować. »A co, powiada, żonko, czy niemożnaby kawy ugotować?« Jéj już przebrało się cierpliwości: «co za kawy chcesz, odpowiedziała, chleba w domu nie ma, nie zarabiasz nawet na sól, a chcesz kawy!» Zamilkł Daniel, wziął się znów do pracy, do mazania, po malował trochę i upadł na ziemię, jak długi. Podnieśli go, położyli na łóżko, lecz już całą noc gadał od rzeczy. Przyszedł doktór, jak na szczęście jakieś dobre człeczysko, to to, to owo mu zapisywał, w tydzień wyzdrowiał. «No, wyszedłeś z biedy, Danielu, mówił lekarz, ale pamiętaj, jeszcze jest niebezpieczeństwo; nie podnoś się zupełnie z pościeli i nic nie rób.» Wszystko przyrzekł; żona gdzieś wyszła, powraca, a mąż siedzi przed obrazem, ręce drżą, ledwie nie upada. Położyła go, wyłajała, ale cóż robić z waryatem! nawet i doktór już nie chciał przychodzić. Bóg jednak jakoś dopomógł, wyzdrowiał. Patrzy, w domu goło, pusto, ostatnie suknie zastawiono, nie ma w czém wyjść na ulicę; ale co go to obchodziło: «nie mam po co» mawiał: «teraz włóczyć się po mieście» siedzi nad swoją *Ładonną*, maluje a maluje. Żona tymczasem płacze ze zgryzoty; chodziła po znajomych, dowiedziała się jakoś, że w bliskości otwiera ktoś sklepik, wyszukała właściciela i uprosiła, że Przyszedł szyld obstalować; dał na zadatek dwa, czy trzy ruble, i powiedział: »no, pamiętajcie, malarzu, zrobić na czas robotę, bo mi prędko potrzeba; w tych dniach sklepik wyporządzą, a pamiętaj, jak możesz najwyraźniéj namaluj i żeby się świeciło wszystko, niezapomnij o niczem, głowy cukru, słoiki z konfiturami, sér holenderski, jabłka i ryby wędzone; niech każdy widzi, że dostanie, czego tylko żywa dusza zażądać może; pamiętaj, zrób na czas, bo inaczéj dam drugiemu do roboty.»

Daniel wziął pieniądze i jeszcze szydził sobie: »bądź pewny, powtarzał, taki ci znak zrobię, że, patrząc nań, tobie samemu jeść się zachce.»

«No» zawołał: «żono, dzięki Bogu! pieniądze są, i robota jest, farb tylko potrzeba; idźno kup; wiem, że drogie, ale cóż robić, bez nich nie można wymalować szyldu; oto masz karteczkę.» Żona z głupoty usłuchała, poszła, kupiła: dali jéj trzy pęcherzyki, prawie wszystkie pieniądze wydała. Wraca: uradował się Daniel, schwycił farby, ale zamiast coby miał zacząć szyld, daléj znowu za swoję *Ładonnę*. Minął nie jeden dzień, nie dwa, przychodzi kupiec po znak, gdzie tam! jeszcze i połowy nie było. On do Daniela: «dawaj znak albo oddaj pieniądze!» Miał racyę, nazajutrz chciał sklepik otworzyć. Daniel kręci to tak, to owak.—«Wszystko

porzucę» powiadał: «za jeden dzień wymaluję....» Szuka, łapie, nie ma płótna; a i kupić także nie ma za co..... Kupiec przysięga, wołając: «nie dam ani grosza, znowu oszukasz!» Na krzyk zbiegli się sąsiedzi; żona płacze, szlocha: «nie ma co taić» zawołała nieszczęśliwa: «przynajmniéj wy, dobrzy ludzie, przysłuchajcie się; ja z nim już nie trafię do końca, zniszczył siebie i mnie zupełnie».... Sąsiedzi więc zaczęli mu wyrzucać: «Co ty za malarz, że nawet płótna nie masz? a co kupcowi do tego? dał zadatek; oto przecie jest naciągnięte płótno, więc maluj znak, zamiast co masz głupstwa bazgrać i przez to danego słowa nie dotrzymywać.»

Daniel słuchał długo i milczał, jakby nieżywy, lecz kiedy usłyszał ostatnie wyrazy, przebąknął: »Macie słuszność, tak jest, macie słuszność; dałem słowo - trzeba go dopełnić.» Schwycił pędzel, zamazał cały obraz i zaczął malować głowy cukru; na drugi dzień zrana szyld już był gotów; kupiec, człowiek dobry, zapłacił nieźle, podziękował i 50 rubli zostawił. Żona nie może się dość nacieszyć, pobiegła czemprędzéj na rynek, kupiła kawy, żeby tylko męża uradować; przychodzi do domu, patrzy, a on na ziemi, i febra go trzęsie. Czemprędzéj po doktora, ale, widać było, zapóźno: blisko dwa miesiące biedny cierpiał, nareszcie oddał duszę Bogu, od czego nie wiem, ale lekarz mówił, że poprzednia choroba wróciła się.»

— «A gdzież jest ów znak?» zapytałem opowiadającéj....»

«Ej, kto tam wie! Mówią, że i sklepik zamknięty.»

Zbliżyliśmy się też już właśnie do domu; pożegnawszy panią Martę, biegłem wynaleść przedśmiertny utwór nieszczęśliwego; dowiedziałem się o nazwisku właściciela sklepiku, potém o nazwisku tego, kto kupił szyld na licytacyi; nareszcie poszukiwania moje uwieńczone zostały pomyślnym skutkiem: na jednym z placów targowych, pośród zardzewiałego żelaza, znalazłem przecie znak roboty Szumskiego..... deszcz zmył go zupełnie......

Przekł. z rossyjskiego
Marcin Szymanowski.

ЧЕШСКАЯ ПОЭЗІЯ.

Пражскій соборъ.

Болеслава Яблонскаго.

POEZYA CZESKA.

Kościół katedralny prażski.

Przez Bolesława Jabłońskiego.

PRAŽSKY DÓM.

Hle! zde ční a králj nad Prahau,
Wěkem, wyšj, krásau, cenau swau!
Stojj zde, co skwostů wlasti sklad,
Šedostěnny Božj wyšehrad.

*

Sláwy české wzácny pomnjku,
Jak tě pojmaut slušno smrtnjku?
Budowo, jenž krásliš krásny hrad,
K čemu tě má pěwec přirownat?

Zkameněly minulosti duch
Stojiš tu, a w tobě mocny Bůh,
A ten nebetyčny welikán
Za wěrného strážce tobě dán.

*

Jako město Božj tuto čnjš
A o swatych tajemnostech snjš,
A ten wěžnj welikán twůj sám
Nádherny jest města toho chrám.

Вотъ здѣсь возносится и царствуетъ надъ Прагою, своей древностію, высотою, красотою и цѣною, какъ сокровищница драгоцѣнностей отечества, сѣдостѣнный божій Вышеградъ.

О знаменитый памятникъ чешкой славы, какъ достойно постигнетъ тебя смертный? Зданіе, краса прекраснаго города, съ чѣмъ сравнитъ тебя пѣвецъ?

Ты стоишь здѣсь, какъ окаменѣлый духъ минувшаго, и всемогущій Богъ присутствуетъ въ тебѣ, а этотъ досягающій небесъ исполинъ данъ тебѣ, какъ вѣрный стражъ.

Ты здѣсь возносишься, какъ божій градъ, и прозираешъ святыя таинства, а твой башенный исполинъ—то горній храмъ этого града!

Ты возносишься здѣсь, какъ лѣсъ, посвященный Богу, а башня твоя—его священникъ, а торжественный звонъ твоихъ колоколовъ—то его благоговѣйныя молитвы.

Tu oto wznosi się i panuje nad Pragą, wiekiem, wysokością, pięknością i wartością, jako skład skarbów ojčystych, z murami siwiałemi boży Wyšogrod.

Českiéj chwały znakomity pomniku, jak należycie može cię zbadać śmiertelnik? Budowo, która ozdabiaš piękny grod, z čemže ma ciebie porównać śpiewak?

Jako skamieniały přešłości duch, stoiš tu, a w tobie mocny Bóg, a ten niebotyčny olbřym za wiernego stróża dany ci.

Jako miasto bože, wznosiš się tutaj, i w świętych tajemnicach zatapiaš się, a twój wieżowy olbřym — to górna świątynia tego grodu.

Jako Bogu poświęcony las, pnieš się tutaj, a wieža twoja— to jego kapłan, a uročysty odgłos twoich dzwonów— to jego pobožne modlitwy.

Jako Bohu raswěceny les,
Strmjš tu, a wěž twá jeho kněz;
A twych zwonů slawné sauzněnj
Wielebné jest jeho modlenj.

*

Co chlum swaty čnjš tu, hrdy dóm,
A twá wěž co cedrowěky strom;
A ty zwony hlučně zwučjcj
Obrowštj jsau twoji slawjci.

*

Jako hřbitow swatych se tu tmjš,
A twá wěž jest welky jeho křjž,
A twé pyramidy, stropnjky,
Poswátné jsau jeho pomnjky.

*

Jako tábor se tu rozkládáš,
W němž spočjwá Karel, Oteo náš;
A twa wěž jest swatá korauhew,
Na njžto se k nebi wznášj lew.

*

Tys to welké, zbožné srdce Čech,
W němž se wlnj city srdcj wšeoh,
We twé hlaubi tajemno-tmawé
Znj to slawně: „Swaty Wáclawe!...“

*

Nuže! čni tu, chráme, Bohu služ!
Dáwey důkaz, co wše člowěk můž;
Uč potomstwo, co muž uměnj,
Jary duch a sily spojenj.

*

Rozčil syny české hlasem swym,
Powzbuzuj je k činům welikym;
Dej jim ty, jež chowaš, za přjklad,
Uč je wlast a Boha milowat!

Ты возносишься здѣсь, какъ священный холмъ, о соборъ величественный! Башня твоя, какъ вѣковѣчный кедръ, а эти громогласные колокола—то твои исполинскіе соловьи.

Какъ кладбище святыхъ, мрачно стоишь ты, а башня твоя—то его огромный крестъ; твои пирамиды, твои своды—то его завѣтные памятники.

Ты раскинулся здѣсь, какъ шатеръ, въ которомъ опочиваетъ Карлъ, Отецъ нашъ, а башня твоя — то священная хоругвь, на которой левъ возносится къ небу. *

Ты великое, священное сердце Чеховъ, въ которомъ волнуются чувства всѣхъ сердецъ; въ твоей таинственно-мрачной глубинѣ звучитъ славная пѣснь: „*Святой Вячеславъ!...*“

О, возносись же ты, храмъ, служи Богу! Свидѣтельствуй, что человѣку все возможно; учи потомство, что можетъ сдѣлать искусство, могучій духъ и соединенныя силы.

Да пробудитъ глаголъ твой сыновъ Чехіи; веди ихъ къ великимъ дѣламъ, дай имъ въ примѣръ тѣ, которыя ты хранишь, учи ихъ любить отечество и Бога!

* Гербъ Чешскаго Королевства.

Jako święta góra, wznosiš się tutaj, katedro wspaniała! Twoja wieža, jako wiekuisty cedr, a te dzwony głośno břmiące, to twoje olbřymie słowiki.

Jako smętař świętych, chmuřyš czoło, a wieža twa — to wielki jego křyž, a piramidy twoje, sklepienia—to jego święte pomniki.

Jako namiot rozložony jesteś tutaj, w którym spoczywa Karól, Ojciec naš; a twa wieža— niby święta chorągiew, na której ku niebu wznosi się lew. *

Tyś jest wielkie, święte serce Čech, w którém porušają się učucia wšystkich serc; w twojéj tajemničo-ponuréj głębi břmi ta sławna pieśń: „Święty Wacławie!...“

O, wznoś się tutaj, świątynio, służ Bogu! Daj świadectwo, że wšystko člowiek zrobić može; uč potomność, co može zrobić štuka, potęžny duch i siły spojone.

Wzruš twoim głosem českich synów; pobudzaj ich do čynów wielkich; daj im te, których pamięć přechowuješ, za přykład; uč ich kochać kraj ojczysty i Boga!

* Herb Królestwa Českiego.

II.

ОБОЗРѢНІЕ ЛИТЕРАТУРЫ ЮЖНЫХЪ СЛОВЯНЪ
за 1842. *

НАПРАВЛЕНІЕ.

Счастливъ тотъ человѣкъ, который можетъ сказать о себѣ вмѣстѣ съ непоколебимымъ мудрецомъ: »*nulla dies sine linea*,» потому что жизнь человѣческая кратка, а время драгоцѣнно, слѣдовательно необходимо, чтобы скорѣе развивались ея тѣлесныя и душевныя силы. Народы, которые живутъ и развиваются болѣе по своимъ способностямъ и склонностямъ, нежели по отношенію къ физической жизни, называются счастливыми, если могутъ сказать о своихъ успѣхахъ: «ни одинъ годъ не прошелъ у насъ въ бездѣйствіи.» Нашъ илирскій (южно-словянскій) народъ еще столь юнъ на поприщѣ духовной жизни, что только съ нѣкоторыхъ лѣтъ можетъ повторить о себѣ тоже самое. Народный духъ прокладываетъ себѣ дорогу на полѣ, гдѣ собираются народы,

* Приносимъ чувствительную благодарность г. *Вразу* за доставленіе намъ этой любопытной статьи, которую *Денница* причисляетъ къ лучшимъ своимъ пріобрѣтеніямъ. *Ред.*

PRZEGLĄD LITERATURY SŁOWIAN POŁUDNIOWYCH
za 1842 r. *

DĄŻNOŚĆ.

Szczęśliwy ten człowiek, który może o sobie powiedzieć razem z niezachwianym mędrcem: *nulla dies sine linea*, albowiem życie ludzkie jest krótkie, zaś czas drogi, a więc potrzeba, aby jak najprędzéj rozwijały się cielesne i duchowe siły tego życia Ludy, które żyją i rozwijają się więcéj podług swoich zdolności i skłonności, aniżeli względem życia fizycznego, nazywają się szczęśliwemi, jeżeli mogą o swoim postępie powiedzieć: »Żaden rok nie przeszedł u nas bez czynu.» Nasz ilirski (południowo słowiański) lud jeszcze tak jest młody w zawodzie życia duchowego, że tylko względnie niektórych lat może toż samo powtórzyć o sobie. Duch narodowy toruje sobie drogę na polu, gdzie zbierają się ludy, które dążą do prawdziwéj oświaty i takim spo-

* Wynurzamy najszczersze dzięki p. *Wrazowi* za nadesłanie nam tego ciekawego artykułu, który *Jutrzenka* zalicza do swoich najlepszych nabytków

Red.

которые стремятся къ истинному просвѣщенію и такимъ образомъ хотятъ принести свою лепту на жертвенникъ человѣческаго образованія. Въ особенности замѣчателенъ былъ для нашей народности прошедшій годъ. Многое было сдѣсдѣлано въ немъ, относительно умственной жизни. Послѣдствія и плоды этого начала до-сихъ-поръ еще не могутъ ясно показать, подвинется ли народная жизнь впередъ или назадъ?— Нашъ условленный зовъ:

Da nam ono ne pogine,
Što je naše od starine!

Мы защищаемъ наше родовое добро, древнѣйшія и священнѣйшія права нашего народа— языкъ, обычаи и т. д., славныя воспоминанія дѣдовъ и отцовъ, которые проливали свою кровь почти на каждомъ полѣ, гдѣ дѣло шло о счастіи и благосостояніи Европы. Это была жертва, принесенная ими лучшимъ временамъ человѣчества. Мы теперь стремимся возвратить то, чего не успѣли пріобрѣсть наши дѣды и отцы, служа цѣлой Европѣ и не заботясь о возвышеніи своей духовной природы. Европа между-тѣмъ разцвѣла и, подъ щитомъ словянскимъ, упрочила себѣ просвѣщеніе и вещественное благосостояніе. Нынѣшнее наше поколѣніе отыскало въ книгахъ своихъ предковъ записанный ими

sobem chcą przynieść swój datek na ołtarz człowieczeńskiéj kultury. Szczególniéj rok zeszły ważnym był dla naszéj narodowości, albowiem wiele zrobiono dla życia umysłowego. Skutki i owoce tego początku dotąd jeszcze nie mogą widocznie wskazać, czy nasza narodowość postąpi naprzód, czy cofnie się w tył?—Nasze hasło:

Da nam ono ne pogine,
Što je naše od starine!

Ocalamy nasze przyrodzone dobro, najdawniéjsze i najświętsze prawa naszego ludu, język, zwyczaje i t. d., sławne wspomnienia dziadów i ojców, którzy przelewali krew swoję prawie na każdém polu, gdzie szło o szczęście i powodzenie Europy; była to ofiara, którą przynieśli oni lepszym czasom ludzkości. Dążymy teraz do tego, aby powrócić, czego niepotrafili nabyć nasi dziadowie i ojcowie, usługując całéj Europie i nie troszcząc się o wzniesienie swojéj duchowéj natury. Europa tym czasem zakwitła i, pod tarczą słowiańską, ustaliła oświatę i byt materyalny. Dzisiéjsze nasze pokolenie znalazło w księgach swoich przodków wpisany przez nich ciężki dług, który się zebrał w czasie ich wielorakich służb, przez nich

тяжкій долгъ, который скопился во время столькихъ службъ, исполненныхъ ими; но оно не требуетъ, чтобы долгъ былъ возвращенъ ему *active*, наличными деньгами, но *passive*, по французской пословицѣ: «*Laissez faire, laissez passer*,» то есть, оно домогается, чтобы Европа не заграждала ему пути къ просвѣщенію въ народномъ духѣ и къ матеріяльному благосостоянію, изъ него проистекающему. Это такое стремленіе и такое желаніе, которыхъ не льзя заглушить въ немъ ни по божескому, ни по человѣческому праву. И потому мы предаемся на волю Бога, надѣясь, что Онъ благословитъ наши законныя требованія и спасительнымъ путемъ приведетъ нашъ народъ къ высшей степени развитія, а вмѣстѣ съ тѣмъ и все человѣчество.

Теперь отъ обозрѣнія общей жизни перейдемъ къ отдѣльнымъ явленіямъ.

ОБЩЕСТВА.

Въ прошедшемъ году у насъ основаны были три новыя народныя общества: I. *Хозяйственное Общество*, имѣющее цѣлью— способствовать успѣхамъ земледѣлія и другихъ отраслей хозяйства въ Горватскомъ и Славонскомъ Королевствахъ. Это общество хорошо устроено, считаетъ 800 членовъ, имѣетъ библіотеку, предсѣ-

odbytych; lecz pokolenie to nie wymaga, aby dług był mu zwrócony *active*, gotowemi pieniędzmi, lecz *passive* podług francuzkiego przysłowia: »Laissez faire, laissez passer,« to jest, wymaga, aby Europa nie zagradzała mu drogi do oświaty w duchu narodowym i do pomyślności materyalnéj, z niéj wypływającéj. Taka jest dążność i takie nasze życzenie, których niepodobna przytłumić ani podług boskiego, ani podług ludzkiego prawa. Dla tego to spuszczamy się na wolę Boga, pokładając nadzieję, że On pobłogosławi nasze sprawiedliwe żądania i drogą zbawienną poprowadzi nasz lud do postępu, a razem i całą ludzkość.

Teraz od przeglądu ogólnego życia przejdziemy do szczegółowych zjawisk.

TOWARZYSTWA.

W roku zeszłym zostały założone u nas trzy nowe towarzystwa: I. *Towarzystwo Gospodarskie*, mające za cel przyczyniać się do postępu rolnictwa i innych gałęzi gospodarstwa w Królestwie Horwaskiem i Sławońskiem. Towarzystwo to jest bardzo dobrze urządzone, liczy 800 członków, ma bibliotekę, prezesa, vice-prezesa, kassyera, biblio-

дателя, вице-предсѣдателя, библіотекаря, казначея, двухъ секретарей; издаетъ на языкахъ народномъ и нѣмецкомъ журналъ, котораго редакціею занимаются секретари. Въ текущемъ году это общество усилилось тѣмъ, что въ главныхъ городахъ Горватскаго и Славонскаго Королевствъ установило помощниковъ общества, которые въ своихъ округахъ стараются содѣйствовать успѣхамъ хозяйства и представляютъ объ этомъ отчеты главному обществу, какъ своему средоточію. Нынѣшній епископъ *Юрай Гауликъ* (природный Словакъ) есть главный предсѣдатель общества. Онъ далъ жизнь не только этому заведенію, но и вообще всему, что содѣйствуетъ благосостоянію отечества и народа. Сколько учредилъ онъ народныхъ училищъ, сколько воспиталъ онъ на своемъ иждивеніи способныхъ молодыхъ людей на службу отечеству, сколько сдѣлалъ улучшеній въ загребскихъ окрестностяхъ! Наши королевства никогда не перестанутъ благословлять его память за столько благодѣяній, не смотря на то, что теперь нападаютъ на него противники, бросая въ него стрѣлы ожесточенія и презрѣнія.— II. *Илирская Матка*, имѣющая цѣлью изданіе древнихъ нашихъ классиковъ (писателей дубровницкой школы XV, XVI, XVII и XVIII столѣтій)

tekarza, dwóch sekretarzy; wydaje w języku ojczystym i niemieckim pismo, które redagują sekretarze. W roku bieżącym towarzystwo to nabrało większéj siły, bo w głównych miastach Horwatskiego i Sławońskiego Królestwa przybrało pomocników towarzystwa, którzy w swoich okręgach starają się przyczyniać do postępów gospodarstwa i przedstawiają o tém sprawozdania głównemu towarzystwu, jako środkowemu punktowi zjednoczenia. Teraźniéjszy biskup *Juraj Haulik* (rodowity Słowak) jest głównym prezesem towarzystwa; nadał życie nie tylko temu zakładowi, lecz i w ogóle wszystkiemu, co sprzyja pomyślności kraju i ludu. Tyle urządził narodowych szkół, tyle wychował swoim kosztem zdolnéj młodzieży na służbę krajowi, tyle zrobił ulepszeń w okolicach zagrebskich! Nasze królestwa nigdy nie przestaną błogosławić jego pamięci za tyle dobrodziejstw, pomimo, że teraz napastują go przeciwnicy, rzucając nań pociski okrucieństwa i pogardy. II. *Matka Ilirska*, mająca za cel wydanie dawnych naszych klassyków (pisarzy dubrownickiéj szkoły XV, XVI, XVII i XVIII w.) i wspieranie najlepszych pożyteczniéjszych utworów żyjących pisarzy. *Matka* ma jednego prezesa (hrabiego *Janka Draszkowicza*) kassyera, adwokata, sekretarza i *Radę*, która wyznacza, jakie dzie-

и поддержаніе лучшихъ и полезнѣйшихъ произведеній живущихъ писателей.— *Матка* имѣетъ одного предсѣдателя (графа *Янка Драшковига),* казначея, адвоката, секретаря и *Совѣтъ*, который опредѣляетъ, какія книги могутъ быть напечатаны. Ея сумма въ прошедшемъ году состояла, какъ видно изъ изданнаго отчета, изъ 4.687 ренп. гульд. 55 крейц. серебромъ. Изъ этой суммы назначено 1.000 гульд. серебр. для изданія книгъ, остальныя деньги отдаются на проценты, которые, сверхъ упомянутыхъ 1,000 гульд., также употребляются на книжные расходы. На эти деньги теперь печатаются сочиненія *Ивана Гундулига* (род. въ Дубровникѣ, въ XVI в.), которыхъ первая часть (поэма *Османъ)* должна была выйдти въ августѣ. III. *Отегественное Женское Общество.* Оно собираетъ сумму, которую намѣрено употреблять на изданіе нравственныхъ и поучительныхъ книгъ, написанныхъ на народномъ языкѣ, въ пользу малыхъ дѣтей. Главныя особы этого общества составляютъ г жи: дворянка Іоанна *Чагковигкая Вързовинская*(Čačkovička Várhovinska), урожд. графиня *Шмидекова;* дворянка *Драгоила Штаудворка*, урожд. *Кризманигева* и *Павлина Гаица (Pauна Gajica),* урожд. дворян. *Кризманигева.*— Такъ-какъ это общество только-

ła mają być drukowane. Jéj fundusz w roku zeszłym składał się, jak widać z wydanego sprawozdania, z 4687 reńsk. zł. i 55 kraj. sr. Z téj summy wyznaczono 1000 zł. sr. na wydanie dzieł, reszta oddaje się na procenta, które, razem z wspomnionémi 1000 zł., przeznaczone są na książkowe wydatki. Za te pieniądze drukują się teraz dzieła *Jana Gundulicza* (urod. w Dubrowniku, w XVI w), których część pierwsza (poemat *Osman)* powinna była wyjść w Sierpniu. III. *Damskie Ojczyste Towarzystwo.* Zbiera fundusz, którego ma zamiar użyć na wydanie moralnych i nauczających dzieł, napisanych w języku ojczystym, na korzyść małych dzieci. Na czele tego towarzystwa znajdują się Panie: *Joanna*, szlachcianka *Čaczkowićka Wérhowińska,* z domu hrabianka *Szmidekowa*, *Dragoila*, szlachcianka *Sztaudworka*, z domu *Krizmanićewa i Paulina Gajica*, z domu szlachcianka *Krizmanićewa.* Ponieważ towarzystwo to dopiero zaczyna działać, zamierzam na drugi rok obszerniéj pomówić o niém. Prócz tego towarzystwa w zeszłym roku także było urządzone *Towarzystwo Harmonii*, mające za przedmiot śpiewy i wykonanie najlepszych muzycznych utworów. Członkowie jego składają się tylko z młodych ludzi. Na czele znajduje się kompozytor *Watrosław Lisiński*, jeszcze bar-

что начинаетъ дѣйствовать, то я откладываю на другой годъ обширнѣе поговорить о цемъ. Кромѣ этого общества, въ прошедшемъ году, также было учреждено *Общество Гармоніи*, занимающееся пѣніемъ и исполненіемъ лучшихъ музыкальныхъ произведеній. Члены его состоятъ только изъ молодыхъ людей. Обществомъ управляетъ таланливый композиторъ *Ватрославъ Лисинскій*, еще молодой человѣкъ, восторженный народною музыкою. Мы знаемъ его, какъ музыкальнаго слагателя прекрасныхъ народныхъ пѣсень, которыя каждый поетъ у насъ. Онъ сочиняетъ также народные словянскіе танцы, Коло, Польку и т. д., теперь же кладетъ на музыку небольшую оперу, которой либретто написано на отечественномъ языкѣ *Янкомъ Царомъ*. У насъ есть также множество обществъ для чтенія, которыя мы называемъ. *читаонице (читальницы)*. Онѣ имѣютъ залу, въ которой помѣщается библіотека, состоящая изъ илирскихъ и другихъ словянскихъ книгъ, равно и иностранныхъ, сколько-нибудь относящихся къ словянству. Въ этой залѣ находятся также газеты и журналы, большею частію словянскіе. Въ каждомъ городѣ учреждена по-крайней-мѣрѣ одна такая читальница. — Загребъ имѣетъ ихъ четыре: одна главная, илирско-загребская, имѣющая двухъ

dzo młody człowiek, zamiłowany w muzyce narodowéj. Znamy go, jako kompozytora kilku bardzo pięknych pieśni ludu, które każdy śpiewa u nas. Komponuje także narodowe słowiańskie tańce, Kolo, Polkę i t. d. Teraz układa muzykę do małéj opery, któréj libretto napisał w języku ojczystym *Janko Car*. Mamy także mnóstwo towarzystw dla czytania, które się nazywają u nas: *czitaonice (czytelnie)*. Każda nasza czytelnia ma salę, w któréj mieści się biblioteka, składająca się z dzieł ilirskich i innych słowiańskich, również cudzoziemskich, pod jakim bądź względem tyczących się słowiańśtwa. W tej sali znajdują się także gazety i pisma, po większéj części słowiańskie. W każdém mieście urządzona jest przynajmniéj jedna taka czytelnia. Zagreb ma ich cztery: jednę główną ilirsko-zagrebską, mającą dwóch prezesów, sekretarza, kassyera i radę z 12 starszych, w któréj co miesiąc odbywa się osobne posiedzenie dla spraw bieżących, i co kwartał jedno publiczne posiedze-

предсѣдателей, секретаря, казначея и совѣтъ изъ 12 старшинъ, въ которомъ ежемѣсячно бываетъ особенное засѣданіе для текущихъ дѣлъ, и каждую четверть года одно публичное засѣданіе, которое открываетъ первый предсѣдатель (нынѣ графъ *Янко Драшковичъ)* на отечественномъ языкѣ, представляя отчетъ объ оконченныхъ дѣлахъ и перемѣнахъ, требующихъ разрѣшенія общества. — Здѣсь исключительно употребляется языкъ отечественный. Подъ покровительствомъ этого общества возникла *Матка.* Главныя читальницы, кромѣ этой, находятся еще въ Карловцѣ, Вараждинѣ, Крижевцахъ, Дяковарѣ и Печугѣ.

ЛИТЕРАТУРА.

а). *Газеты политическія и литературныя, журналы, календари.*

Въ прошедшемъ году выходили у насъ три политическія газеты *(Новине)*: 1. Бѣлградскія, 2. Пештанская и 3. Загребская. *Бѣлградская Газета* (печатается Кириллицею) отличалась, особенно въ концѣ года, чистымъ языкомъ, непохожимъ на прежній. Чаще-всего сообщаемы были въ ней извѣстія изъ Босны, Герцеговины и Черногорья. — *Пештанская Газета* (печат. Кирилл.) заключала въ себѣ статьи разнаго содержанія. Здѣсь по-братски соединялся *ма-*

nie, które otwiera pierwszy prezes (dziś *Janko hr. Draszkowicz)* w języku ojczystym, zdając sprawę o interesach załatwionych i o zmianach, wymagających decyzyi towarzystwa. Tu wyłącznie używa się języka ojczystego. Pod opieką tego towarzystwa powstała *Matka.* Główne czytelnie, prócz téj, znajdują się w Karłowcu, Waraždinie, Kriżewcach, Djakowarze i Peczugu.

LITERATURA.

a). *Gazety polityczne i literackie, pisma i kalendarze.*

W zeszłym roku wychodziły u nas trzy polityczne gazety (*Nowine*): 1. Belgradzka, 2. Pesztańska i 3. Zagrebska. — *Gazeta Belgradzka* (druk. Cyrylicą) odznaczała się, szczególniéj przy końcu roku, czystym językiem, i lepszym od dawniéjszego. Najczęściéj udzielane były wiadomości z Bosny, Hercegowiny i Czarnogórza. *Gazeta Pesztańska* (druk. Cyrylicą), zawierała artykuły różnéj treści. Tu po bratersku łączył się *makaronizm* (mięszanina języka rossyjskiego

каронизмъ (смѣсь русск. яз. съ сърбск.) съ чистѣйшимъ, живымъ народнымъ языкомъ; но всего-болѣе огорчилъ насъ поступокъ редактора, который открылъ свою газету противникамъ нашего народнаго развитія, изливая свою злость на насъ, Горватовъ и Словинцомъ, и не пропуская ни одного случая направить свои удары въ братскую грудь. — *Загребская Газета* (печ. латинск. буквами), — въ прошедшемъ году выходила подъ редакціею д-ра *Ужаревича*, и отличалась одушевленіемъ и занимательностію. День 31 Мая перенесъ наше общее дѣло на поле, на которомъ уже съ нетерпѣніемъ ожидали Мадьяры, чтобы доконать его. Тогда мадьярскія газеты подняли жестокую войну противъ Иллиризма и объявили эту идею опасною для общественнаго спокойствія. Въ Загребской Газетѣ помѣщены были сильныя возраженія на многія клеветы Мадьяровъ и обширныя статьи объ отдѣльныхъ вопросахъ, касательно того же предмета, написанныя гг. *Вукотиновичемъ*, *Млинаричемъ*, *Ловричемъ*, *Боговичемъ*, *Шпаничемъ*, *Раковацемъ*, *Шулькою* и др. Замѣчательны также были отдѣлы: *Сърбія*, *Босна*, *Герцеговина* и *Черногорье*, съ извѣстіями о политическихъ происшествіяхъ въ Сърбіи и о угнетеніи нашихъ братьевъ въ Боснѣ, Герцеговинѣ и т. д. За

z sérbskim) z najczystszym, żywym językiem ludu; lecz najwięcéj zasmuciło nas postępowanie redaktora, który dozwolił przystępu do téj gazety przeciwnikom naszego narodowego rozwinięcia się, powstając ze złością na nas, Horwatów i Słowinców, i nie opuszczając żadnéj okazyi skierowania swoich pocisków w piersi bratelskie — *Gazeta Zagrebska* (druk. literami łacińsk.), w r. z. wychodziła pod redakcyą d-ra *Użarewicza* i odznaczała się żywością i interesownością. Dzień 31 Maja przeniosł naszę ogólną sprawę na pole, na którem już z niecierpliwością oczekiwali Madjarowie, ażeby skręcić jéj głowę. Wtedy gazety madjarskie wszczęli okropną wojnę przeciwko Iliryzmu i ogłosili tę ideę niebezpieczną. W Gazecie Zagrebskiéj umieszczone były silne zarzuty przeciwko wielu kłamstwom Madjarów i obszerne artykuły o szczegółowych pytaniach, względem tegoż przedmiotu, napisane przez pp. *Wukotinowicza*, *Mlinaricza*, *Lowricza*, *Bogowicza*, *Szpanicza*, *Rakowca*, *Szulkę* i in. Godne były uwagi także rozdziały: *Sérbia*, *Bosna*, *Hercegowina*, *Czarnogórze*, wiadomości o politycznych wypadkach w Sérbii i o ucisku naszych braci w Bosnie, Hercegowinie i t. d. Po gazetach politycznych następują gazety literackie (Knjżewni Listi), których u nas

политическими газетами слѣдуютъ газеты литературныя (Книжевни Листи), которыхъ у насъ, въ Илиріи, выходило, въ прошедшемъ году, шесть: 1. *Сърбская Народная Газета*,— выходила при Пештанской Газетѣ, разъ въ недѣлю, на цѣломъ листѣ, подъ редакціею г. *Павловича*. Она заключала въ себѣ стихотворенія разнаго достоинства и статьи въ прозѣ, къ сожалѣнію, большею частію полемическія. — Лучшія стихотворенія написаны были *Ник Бороевичемъ*, котораго теперь смѣло можно поставить на челѣ сърбскаго Парнаса. Языкъ этой газеты одного покроя съ языкомъ газеты, при которой она выходила еженедѣльно. — 2. *Прибавленіе къ Сърбской Газетѣ*,— выходило при Бѣлградской Газетѣ, разъ въ недѣлю, на полулистѣ. Это, такъ сказать, прибавленіе энциклопедическое, но предѣлы его слишкомъ были ограничены, такъ, что оно ни въ одной отрасли не соотвѣтствовало своему назначенію. Хотя языкъ его не чуждъ русской церковно-словянской примѣси, однако жъ мы замѣтили, что онъ съ каждымъ разомъ болѣе и болѣе отличался чистотою. Этимъ онъ обязанъ былъ редактору газеты въ прошедшемъ году, г. Петровичу, который, къ сожалѣнію, преждевременно скончался. Въ прошедшемъ году, въ *Прибавленіи*, преимущественно была замѣчатель-

w Ilir yi, było w r. z. sześć: 1. *Gazeta Sérbska Narodowa*,—wychodziła przy Gazecie Peszlańskiéj, raz na tydzień, na całym arkuszu, pod redakcyą p. *Pawłowicza*. Zawierała poezye różnéj wartości i artykuły w prozie, szkoda, że powiększéj części polemiczne. Najlepsze poezye napisane były przez *Mik. Borojewicza*, którego teraz śmiało można umieścić na czele sérbskiego Parnassu. Język téj gazety jednego kroju z językiem gazety, przy któréj wychodziła co tydzień. 2. *Dodatek do Gazety Sérbskiéj*, wychodził przy Gazecie Belgradskiéj, raz na tydzień, na półarkuszu. Jest to, że tak powiem, dodatek encyklopedyczny, lecz zakres jego zanadto był szczupły, tak, że w żadnéj nauk gałęzi nie odpowiadał swemu przeznaczeniu. Chociaż język jego nie jest wolny od mięszaniny rossyjskiego i starosłowiańskiego, jednakowoż uważaliśmy, że coraz więcéj odznaczał się poprawnością. Jest to skutek starań redaktora gazery w r. z. p. *Petrowicza*, który, na nieszczęście, zgasł przed czasem. W r. z. w Dodatku umieczczony był ważny artykuł: *Litery Sérbskie*, uczona rozprawa p. *Dragosławljewicza*. — 3. *Ilirska Jutrzenka*, — wychodziła raz na tydzień w sobotę, na półarkuszu. W r. z redaktorem jéj był d r *Demeter*. Prawda, w tym roku nie było w niéj tyle pięknych arty-

на статья: *Сърбскія Буквы*, ученое разсужденіе г. *Драгосавльевича*. 3. *Илирская Денница*,— выходи разъ въ недѣлю, по субботамъ, на полулистѣ. Въ прошломъ году редакторомъ ея былъ д-ръ *Деметеръ*. Правда, въ этомъ году въ ней не было столько хорошихъ статей, сколько въ предъидущихъ годахъ; но въ этомъ невиноваты ни издатель, ни писатели,— виновато время, которое не дозволяетъ намъ жить и пѣть безпечно, заставляя насъ бороться и защищать себя, какъ отъ чужихъ нападеній, такъ и отъ душевной и вещественной погибели. Впрочемъ, въ *Денницѣ* помѣщены были замѣчательныя статьи въ прозѣ гг. д ра *Деметра*, *Ивана Кукулевича*, *Л. Вукотиновича*, *Богуслава Сулька* и др. Сверхъ того въ прошедшемъ году предпринято было изданіе трехъ новыхъ литературныхъ газетъ: *а* (4) *Пештанско-Будимскій Курьеръ* (*Скоротега*), выходилъ еженедѣльно два раза (въ четвертокъ на цѣломъ листѣ и въ воскресенье на полулистѣ съ картинкою модъ). Эта газета обѣщала много хорошаго, пока издавалъ ее г. *Милошъ Поповичъ*, который прекрасно понимаетъ складъ нашего языка. Теперь г. *Поповичъ* приглашенъ въ Бѣлградъ для редакціи Бѣлградской Газеты. Съ тѣхъ поръ, какъ онъ удалился, *Курьеръ* уже перересталъ отличать-

kułów, ile w zeszłych latach; lecz nie jest to wina ani redaktora, ani autorów, — wina jest czasn, który nie dozwala nam żyć i śpiewać swobodnie, przymuszając nas walczyć i bronić się, tak od obcych napaści, jako też od umysłowéj i materyalnéj zagłady. Zresztą w *Jutrzence* umieszczone były niepospolite artykuły w *prozie* pp. d ra *Demetra*, *Jana Kukuljewicza*, *L. Wukotinowicza*, *Bogusława Szulka* i in. Prócz tego w r. z. przedsięwzięto wydawanie trzech nowych literackich gazet: *a* (4) *Pesztańsko-Budimski Kurjer* (Skorotеća),—wychodził co tydzień dwa razy (we czwartek na całym arkuszu, i w niedzielę na półarkuszu, z obrazkiem mód). Gazeta ta obiecywała wiele dobrego, dopóki ją wydawał p *Miłosz Popowicz*, który wybornie pojmuje skład naszego języka. Teraz p. *Popowicz* zaproszony został do Belgradu dla redagowania Gazety Belgradskiéj. Od tego czasu, jak p. P. oddalił się, *Kurjer* przestał odznaczać się poprawnością języka i dokładnemi wiadomo-

ся чистотою языка и вѣрными извѣстіями о словянскихъ литературахъ, извлекаемыми изъ разныхъ словянскихъ газетъ и журналовъ; теперь только иногда помѣщаются въ немъ старыя словянскія извѣстія, и то взятыя изъ нѣмецкихъ журналовъ.— *б* (5). *Еженедѣльный Листокъ для Поселянъ* и т. д.,— выходилъ въ Бѣлградѣ, до начала послѣдняго возстанія, когда Михаилъ былъ изгнанъ, а Александръ призванъ на сѣрбское княженіе. Редакторами этой газеты были: *И. Николичъ* и *И. Тироль*. Успѣхамъ нашей литературы нисколько не препятствовало прекращеніе этой газеты, которая отличалась бурнымъ духомъ и чрезвычайно тяжелымъ неестественнымъ языкомъ.— *в* (6). *Ежемѣсячный Листокъ Хозяйскаго Общества,*— выходилъ въ Загребѣ, каждый мѣсяцъ по одному нумеру. Онъ издавался подъ редакціею г. *Драгутина Раковаца*. Каждая отрасль науки требуетъ своего языка, вмѣстѣ съ ними также и хозяйство, какъ наука. Мы коекакъ сдѣлались хозяевами, но не изучали хозяйства теоритически. Мы на этомъ поприщѣ еще новички. Г. *Драгутинъ Раковацъ*, до 1840 г. издавая нашу политическую газету, создалъ и слогъ политическій; но теперь ему открылось поприще— создать языкъ по части хозяйственной. Это за-

ściami o literaturach słowiańskich, wyjętemi z różnych słowiańskich gazet i pism; teraz tylko czasami umieszczają się w nim dawne słowiańskie wiadomości, a do tego pożyczone z pism niemieckich. *b* (5). *Tygodnik dla Wieśniaków* i t. d.,—wychodził w Belgradzie do rozpoczęcia ostatniego powstania, kiedy Michał został wygnany, Aleksander zaś przywołany na księstwo sérbskie. Redaktorami tėj gazety byli: *J. Nikolicz* i *J. Tirol*. Postęp naszéj literatury bynajmniéj nie ucierpiał na upadku tėj gazety, która się odznaczała burzliwym duchem i nadzwyczaj ciężkim nienaturalnym językiem. *c* (6). *Miesięczna Gazeta Towarzystwa Gospodarskiego*, wychodzi w Zegrebiu, co miesiąc jeden numer. Redaguje ją p. *Drag. Rakowac*. Każda gałęź nauki wymaga swego języka, między niemi także i gospodarstwo, jako nauka. Jako tako zrobiliśmy się gospodarzami, lecz nie zbadaliśmy gospodarstwa teoretycznie. W tym zawodzie jesteśmy jeszcze nowicyuszami. P. *Drag. Rakowac*, który do 1840 r. wydawając naszę polityczną gazetę, utworzył i styl polityczny, teraz otwarło się pole do utworzenia stylu w zakresie gospodarstwa. Jest to za-

дача, требующая многихъ заботъ, трудовъ, размышленія и опытности.— Не въ одинъ день построенъ Римъ, не льзя создать и языка для какой-либо науки въ одинъ годъ. Это изданіе дѣлаетъ честь г. Раковацу, хотя онъ еще и не окончилъ перваго года.

Журналовъ выходило у насъ въ прошедшемъ году также шесть, (сколько мнѣ извѣстно).— 1. *Сербская Лѣтопись* (16 й годъ), подъ редакціею г. *Др. Ивана Субботича*. Она издается на иждивеніи Сърбской Матки, по четыре книжки въ годъ, изъ 8—10 печатныхъ листовъ. Что касается до выбора статей, подъ редакціею г. Субботича онѣ получили болѣе занимательности и важности, но, относительно формы языка, мы никакъ не можемъ согласиться съ г. редакторомъ, потому-что и онъ принадлежатъ къ числу приверженцевъ той *смѣси*, которая не можетъ назваться ни русскою, ни сърбскою. *Video meliora, proboque, deteriora sequor*. Что г. Субботичь, относительно формы языка, одного съ нами мнѣнія, это доказываютъ двѣ статьи: «Основные Звуки и Буквы» (изъ сочин. г. Шафарика: Serbische Lesekörner) и «О Русскомъ Книжномъ Языкѣ» (г. *Надеждина)*, которыя въ прошедшемъ году онъ помѣстилъ въ своемъ журналѣ. Не смотря на это, въ самомъ началѣ *Лѣ*-

danie, wymagające tyle staranności, prac, obmyślenia i doświadczenia! Nie przez jeden dzień zbudowano Rzym, nie można więc stworzyć i języka dla jakiéjkolwiek nauki w jednym roku. Praca ta robi zaszczyt p. Rakowac, chociaż nie skończył jeszcze pierwszego roku.

Pism peryodycznych u nas w r. z. było także sześć (ile mi wiadomo). 1. *Sérbski Latopis* (rok 16 ty) pod redakcyą p. *Dr. Jana Subboticza*. Wydaje się kosztem Sérbskiéj Matki, cztery poszyty na rok, z 8—10 arkuszy. Co zaś tyczy się doboru artykułów, pod redakcyą p. Subboticza nabrały one większéj interesowności i wartości; lecz co do formy języka, w żaden sposób nie możemy się zgodzić z redaktorem, albowiem należy do liczby zwolenników téj *mięszaniny*, która nie jest ani rossyjską, ani sérbską. *Video meliora, proboque, deteriora sequor*. Że p. *Subboticz* względem formy języka jednakowego z nami zdania, dowodzą tego dwa artykuły: «Pierwiastkowe Brzmienia i Litery« (z dzieła p. Szafarzyka: Serbische Lesekörner) i «O Ruskim Książkowym Języku» (przez Nadeżdina), które w r. z. umieścił w swojém piśmie. Pomimo tego, na samym początku *Latopisu*, używa zupełnie niewłaściwych form. Np. na 1-éj str. drugiego poszytu stoi: *czast'* (!) *wtora* (!); tudzież na 2-éj str. «*Soderżanije* (!!!).» Lecz nie chcę po-

тописи, онъ употребляетъ совершенно несвойственныя формы. Наприм. на первой стр II-ой книж. читаемъ: *часть (!) втора (!)*, тутъ же на второй стр. «*содержаніе* (!!!)» Но я не хочу осуждать г. Субботича. Такъ *писалось* до-сихъ-поръ, а человѣкъ во многихъ случаяхъ долженъ сообразоваться съ обстоятельствами, если только сначала не затворитъ воротъ для нужныхъ преобразованій. Увидимъ.— 2. *Сербская Пчела*, изд. въ Сегединѣ священ. *И. Стаматовичемъ*. Она вышла въ прошломъ году, но не попала еще въ наши руки, и потому мы не можемъ сказать о ней ни хорошаго, ни худаго.— 3. *Любитель Просвѣщенія или Сербскій Далматинскій Магазинъ*, который до 1841 г. издавалъ г. д-ръ *Петрановичъ*, въ протедшемъ же году перешелъ подъ редакцію г. *Ю. Николаевича* (священ. въ Дубровникѣ). Онъ выходилъ въ маломъ форматѣ. *Любитель Просвѣщенія*, подъ редакціею г. Петрановича, нѣсколько лѣтъ отличался между всѣми нашими журналами наибольшею чистотою языка и наилучшимъ выборомъ статей. Тѣ же достоинства онъ удержалъ за собою и подъ редакціею г. *Николаевича*. Къ числу самыхъ замѣчательныхъ статей, помѣщенв въ *Любитель* прошлаго года, принадлежитъ топографическая статья о Герцеговинѣ г. *И. Юкича*. —

sądzać p. Subboticza. Tak *pisano* dotąd, zaś człowiek w wielu przypadkach musi stosować się do okoliczności, jeżeli tylko z początku nie zamknie wrót dla potrzebnych reform.—Zobaczymy — 2. *Sèrbska Pszczoła*, wyd. w Segedinie przez księdza *J. Stamatowicza*. Wyszła w r. z., lecz nie dostała się jeszcze w nasze ręce, i dla tego niemożemy powiedzieć o niéj ani dobrze, ani źle. 3 *Miłośnik Oświaty czyli Sérbski Dalmatiński Magazyn*, który do 1841 r. wydawał p. Dr. *Petranowicz*, zaś w r. z. przeszedł pod redakcyą p. *J. Nikołajewicza* (księdza w Dubrowniku). Wychodził w małym formacie. *Miłośnik Oświaty* w przeciągu kilka lat, pod redakcyą p. *Petranowicza*, odznaczał się między wszystkiemi naszemi pismami największą poprawnością języka i najlepszym doborem artykułów. Te seme zalety pozyskał dla siebie i pod redakcyą p. *Nikołajewicza*. Do liczby najważniejszych artykułów, umieszczonych w *Miłośniku* r. z., należy artykuł topograficzny o Hercegowinie przez p. *J. Jukicza*. 4. *Baczska Wila* (rok drugi), pod redakcyą p. d-ra *P. Joanowicza*; miała na celu ustalić braterską zgodność i jedność w literaturze między Słowencami (Windami), Horwatami i Sérbami; lecz Gazeta Narodowa *(Narodni List)* objawiła dążność tę nader niebezpieczną dla narodowości sérbskiéj. *Baczska*

4. *Багская Вила* (годъ второй), подъ редакціею г. д-ра *И. Іоанновига*. Она имѣла цѣлью утвердить братское согласіе и единство, въ литературномъ отношеніи, между Словенцами (Виндами), Хорватами и Сърбами; такое стремленіе Народная Газета (Народни Листъ) объявила чрезвычайно опаснымъ для сърбской народности. *Багская Вила* благородно и смѣло защищала стремленія словенскихъ и хорватскихъ братьевъ, но чрезъ это самое она завязала распрю съ Н. Л—омъ, которая, къ сожалѣнію, наводитъ тѣнь на картину исторіи нашей литературы. Вотъ наилучшія статьи въ этой книжкѣ: «О Сърбскихъ Словянахъ (изъ *Слов. Древн. г. Шафарика)*, хронологическое описаніе достопамятныхъ происшествій въ Срѣмѣ (г. маіора *Шумавскаго)* и др. Языкъ *Вилы* гораздо чище и правилнѣе, нежели какой мы привыкли читать въ сърбскихъ книгахъ.— 5. *Голубица*. 1842. (Годъ 3-ій). Она издана въ Бѣлградѣ извѣстнымъ и заслуженнымъ книгопродавцемъ *Григоріемъ Возаровигемъ*. Это изданіе, по чистотѣ сърбскаго языка, сближается съ *Любителемъ Просвѣщенія*, исключая нѣкоторыя устарѣлыя статьи. *Голубица* въ этомъ году, судя по числу листовъ, отличалась довольно-хорошимъ выборомъ предметовъ. Главнѣйшими и наиболѣе дѣятельными со-

Wila szlachetnie i śmiało broniła zamiary słoweńskich i chorwackich braci; lecz przez to samo zawiązała sprzeczkę z *N. L-om*, która na nieszczęście rzuca cień na obraz historyi naszéj literatury. Oto najlepsze artykuły w tym zeszycie: «O Słowianach Sérbskich, (z Staroż. Szafarzyka), Opis Chronologiczny najważniejszych wypadkow w Srjemu (przez p. majora *Szumawskiego)*, i in. Język *Wili* daleko jest czystszy i poprawniejszy, od tego, który przyzwyczailiśmy się czytywać w sérbskich dziełach. — 5. *Golubica*. 1842. (Rok 4 ty). Wydana jest w Belgradzie przez znanego i zasłużonego księgarza *Grzegorza Wozarowicza*. Wydanie to, co do czystości sérbskiego języka, zbliża się do *Miłośnika Oświaty*, wyjąwszy niektóre zastarzałe artykuły. *Gołębica* w tym roku, sądząc podług liczby arkuszy, odznaczała się dosyć dobrym doborem przedmiotów. Główniejszemi i najwięcéj czynnemi spółpracownikami tego dzieła byli pp. *M. Swieticz (Chadżicz)* i *Wukaszin Radiszicz;* pierwszy —

трудниками этой книги были гг. *М. Свѣтичъ (Хаджичъ) и Вукашинъ Радишичъ;* первый—преимущественно переводчикъ словянскихъ стихотвореній, другой—переводчикъ съ греческаго. Г. *Свѣтичъ* украсилъ эту книгу своимъ переводомъ «Слова о Полку Игоревѣ,» * а г. *Радишичъ*—переводомъ шестнадцати Анакреоновыхъ одъ. Замѣчательна въ этой книгѣ чрезвычайно - разнообразная *Смѣсь*.— 6. «*Коло*. Статьи, относящіяся къ литературѣ, наукамъ и народной жизни.» Издатели: *Драг. Раковацъ, Ст. Вразъ* и *Л. Вукотоновичъ*. Въ прошедшемъ году вышли двѣ книжки этого журнала. Цѣль *Кола*— соединить удовольствіе съ наукою, или посредствомъ удовольствія проложить путь къ наукѣ; для этой цѣли оно старается образовать простой обще-употребительный слогъ для нашего книжнаго языка, освободивши его отъ оковъ латинщицы и нѣметчины. Другая столь же важная цѣль его состоитъ въ томъ, чтобы согласить постороннюю выгоду съ выгодою общею, съ высшею выгодою народа; для этого помѣщаются въ немъ древнія грамоты на всѣхъ нарѣчіяхъ, народныя пѣсни и преданія всѣхъ южно-словянскихъ странъ, статьи

* См. въ 6-ой книжкѣ *Денницы* письмо г. Поповича изъ Бѣлграда. *Ред.*

najwięcéj przekłada poezye słowiańskie i łacińskie, drugi—przekłada z greckiego. P. *Swieticz* ozdobił to dzieło swoim przekładem «Słowa o Pułku Igora», * zaś p. *Radiszicz*—przekładem 16-tu Od Anakreonta. Bardzo jest zajmującym w tym poszycie oddział *Rozmaitości*.—6 «*Koło*. Artykuły, tyczące się literatury, nauk i życia narodowego.» Wydawcy: *Drag. Rakowac*, *St. Wraz* i *L. Wukotinowicz*. W roku z. wyszły dwa poszyty tego pisma. Cel *Koła* — łączyć zabawę z nauką, czyli przez zabawę utorować drogę do nauk; dla tego stara się utworzyć prosty potoczny styl dla naszego piśmiennego języka, wyzwoliwszy go z więzów łaciny i niemczyzny. Drugi niemniéj ważny cel jego zależy na tém, ażeby pogodzić interes uboczny z interesem ogółu — z wyższym interesem ludu; dla tego mieszczą się w niém dawne dyplomata we wszystkich narzeczach, pieśni ludu i podania ze wszystkich południowych krajów,

* Ob. w 6-ym posz. *Jutrzenki* list p. Popowicza z Belgradu. *Red.*

о всѣхъ нарѣчіяхъ и разнорѣчіяхъ южно-словянскихъ, и т. д. Во 2-мъ отдѣлѣ *Кола* помѣщается подробное обозрѣніе умственной литературной жизни главныхъ словянскихъ племенъ, по мѣрѣ возможности. Третій отдѣлъ заключаетъ въ себѣ разные предметы; особенно же онъ предназначается для разрѣшенія или объясненія вопросовъ, до насъ касающихся. Мнѣ, какъ дѣйствующему члену редакціи, не приходится судить, до какой степени *Коло* могло досихъ-поръ выполнить и выполнило свой планъ. Между-прочимъ варшавская *Денница* уже говорила о немъ.

Къ числу нашихъ журналовъ и альманаховъ можно отнести также многіе календари. Къ лучшимъ изъ нихъ принадлежатъ: *Горлица* (Черногорская), *Илирскій Календарь* и *Загребская Денница*. — *Горлица* выходитъ въ Цетиньѣ (въ Черногорьи), подъ редакціею секретаря черногорскаго Владыки г *Кав. Милаковича*, и заключаетъ въ себѣ хорошія статьи, особенно по части южнословянской топографіи. Я не получилъ еще *Горлицы* за прошедшій годъ, и потому ничего не скажу о ней. *Илирскій Календарь* выходитъ въ Будимѣ, подъ редакціею г. *Век. Берлича*. Къ числу лучшихъ стихотвореній, помѣщенныхъ въ немъ, принадлежатъ бас-

i t. d. W 2-im oddz. *Koła* mieści się dokładny przegląd umysłowego i literackiego życia wszystkich głównych słowiańskich plemion, w miarę możności. Oddział 3-ci zawiera różne przedmioty, głównie zaś jest przeznaczony dla roztrzygnienia czyli objaśnienia pytań, nas dotyczących. Mnie, jako czynnemu członkowi redakcyi, nie wypada sądzić, do jakiégo stopnia *Koło* mogło dotąd dopełnić i dopełniło swego planu. Zresztą Warszawska *Jutrzenka* już mówiła o niém.

Do liczby naszych pism i noworoczników można zaliczyć także większą część kalendarzy. Do najlepszych między niemi należą: *Sinagorlica* (czarnogórska), *Kalendarz Ilirski* i *Zagrebska Jutrzenka*.— *Sinagorlica* wychodzi w Cetinju (w Czarnogórzu) pod redakcyą sekretarza czarnogórskiego Władyki p. *Kaw. Miłakowicza* i zawiera dobre artykuły, szczególniéj względem topografii południowosłowiańskiéj. Nie odebrałem jeszcze *Sinagorlicy* z r. z. i dla tego nic o niéj nie powiem. *Kalendarz Ilirski* wychodzi w Budimie, pod redakcyą p. *Wek. Berlicza*. Do najlepszych wierszy tu umieszczonych należą bajki. *Zagrebską Jutrzenkę* wydaje księgarz *Fr. Župan*.

ни. *Загребская Денница* издается книгопродавцемъ *Фр. Жупаномъ.* Въ ней господствуетъ *Безъязчина* (patois), на которой теперь говорятъ только въ хорватскихъ городахъ (впрочемъ, издѣсь преобладаетъ книжный языкъ). Въ этомъ календарѣ ежегодно помѣщается какая-либо статья,имѣющая цѣну и для образованнаго Словянина, напр. народныя пословицы, загадки и т. д.; остальное отличается въ немъ грубою мужиковатостію, которая только портитъ вкусъ его читателей. О прочихъ календаряхъ (малыхъ и большихъ), какъ-то, о стѣнныхъ и о календаряхъ для простонародья, упоминаю только потому, что первые напечатаны съ большимъ вкусомъ, а другіе заключаютъ въ себѣ какую-либо пѣсню или статью, касающуюся до нашихъ нынѣшнихъ обстоятельствъ.

б). *Книги въ тѣснѣйшемъ значеніи.*

Судя по періодическимъ изданіямъ, газетамъ, журналамъ и т. д., и по отдѣльнымъ книгамъ, вышедшимъ у насъ, можно сказать, что прошедшій годъ былъ очень обиленъ и чрезвычайно для насъваженъ. Хотя не всѣ наши литературныя произведенія въ этомъ году имѣютъ безусловную цѣну, однако жъ каждое изъ нихъ принесло свою относительную поль-

Panuje w niéj *Bezjaczina* (patois), którą teraz mówią tylko w miastach chorwatskich, (zresztą i tu między młodzieżą i ukszałconą klassą ludu zaczyna brać górę język piśmienny). W tym kalędarzu co rok umieszczane bywają artykuły, mające wartość i dla ukształconego Słowianina, np. przysłowia ludu, zagadnienia i t. d.; reszta odznacza się w nim rubaszném prostactwém, które tylko psuje gust czytelników. O innych kalendarzach (małych i wielkich), jako to, ściennych i o kalendarzach dla pospólstwa, czynię wzmiankę jedynie dla tego, że pierwsze wydrukowane są bardzo gustownie, zaś ostatnie zawierają tu i owdzie pieśń lub artykuł, tyczący się teraźniejszych naszych stosunków.

b). *Dzieła w ścislejszém znaczeniu.*

Sądząc podług pism perjodycznych, gazet, dzienników i t. d., i podług dzieł, osobno u nas wydanych, można powiedzieć, że rok zeszły był bardzo obfitym i niezmiernie ważnym. Chociaż nie wszystkie nasze literackie płody w tym roku mają bezwarunkową cenę, jednakowoż każdy z nich przyniósł swój względny pożytek. Między nimi pierwsze miejsce trzy-

з. Между ними первое мѣсто занимаютъ: словарь, двѣ грамматики и одна географія. Что касается вообще до книгъ, отдѣльно изданныхъ, то я ограничиваюсь здѣсь только обзоромъ произведеній моихъ западныхъ братьевъ, ибо книги, печатаемыя Кириллицею, очень рѣдко и съ трудомъ доходятъ до насъ; въ-слѣдствіе этого мы, Хорваты и Словенцы, едва узнаемъ заглавія каждаго литературнаго произведенія нашихъ восточныхъ братьевъ Сърбовъ, не говорю уже, чтобы мы могли ихъ читать и судить о нихъ.

Въ прошедшемъ году, у западныхъ Илировъ, вышли слѣдующія книги:

Нѣмачко-илирски словар, саставльен по *И. Мажураничу* и др. *И. Ужаревичу.* (Загреб. 1842. У тискарни др. *Л. Гаја*). — Словарь этотъ изданъ на иждивеніи г. *Гая.* Правда, онъ не можетъ выдержать строгой критики, но не менѣе того, какъ первый трудъ въ этомъ родѣ, служитъ большимъ пособіемъ многимъ нынѣшнимъ нашимъ писателямъ, которые въ немъ нуждаются.— Очень многіе допрашиваются второй части, (илирсконѣмецкой), которая еще несоставлена. Наши читатели, особенно въ верхнихъ странахъ, нетерпѣливо ждутъ ее, какъ жаждущій ждетъ холодной воды. Хорошо бы было,

mają: słownik, dwie grammatyki i jedna jeografia. Co się tyczy wogóle dzieł osobno wydanych, przestaję tu tylko na przeglądzie utworów moich zachodnich braci, albowiem dzieła, drukowane Cyryllicą, bardzo rzadko i z trudnością dochodzą nas; w skutek tego, my, Chorwaci i Słoweńcy, zaledwie dowiadujemy się tytułu każdego literackiego utworu naszych wschodnich braci Sérbów, a już nie mówię, abyśmy mogli je czytać i sądzić o nich.

W r. z, u zachodnich Ilirów, wyszły następujące dzieła:

Niemaczko-ilirski Slowar, sostawljen po *J. Mažuraniću* i dr. *J. Užarewiću.* (Zagreb. 1842 U tiskarni Dr. *L. Gaja*). Słownik ten wydany jest kosztem p. *Gaja.* Wprawdzie, nie może odpowiadać ściśléj krytyce, nie mniéj jednak, jako pierwsza praca w tym rodzaju, będzie wielką pomocą dla wielu dzisiejszych naszych pisarzy, którzy go koniecznie potrzebują. Wielu dopytuje się o 2-ą część (ilirsko-niemiecki), która nie jest jeszcze ułożoną. Nasi czytelnicy, szczególniéj w górnych krajach, z taką niecierpliwością jéj oczekują, jak pragnący, zimnéj wody. Dobrze by było, żeby *Matka* wzięła na siebie to wydanie. Mamy za-

еслибы *Матка* позаботилась о ея изданіи. Мы намѣрены, въ будущемъ собраніи *Матки*, замолвить объ этомъ слово. Намъ необходимо немедленно позаботиться о столь важномъ предметѣ, безъ котораго мы не можемъ жить. «Умъ за моремъ, смерть за воротами.» (Um za morem, smárt za vratama).— *Grammatik der Ilirischen Sprache* von *Ignatz Alois Berlić*. (Второе исправленное изданіе). Загребъ. 1842. Изданіе *Фр. Жупана*. — Г. *Берличь*, десять лѣтъ тому назадъ, написалъ первое изданіе этой грамматики для Нѣмцевъ. Изданіе второе значительно исправлено, но въ теченіе послѣднихъ восьми лѣтъ многое измѣнилось у насъ въ отношеніи къ языкознанію; многія правила упростились и точнѣе выражены, слѣдовательно и упомянутая грамматика несовершенно удовлетворяетъ потребностямъ времени; въ ней есть многіе параграфы, которые только сбиваютъ и утруждаютъ учащагося Словянина. Превосходное прибавленіе къ этому изданію составляетъ знаменитый *Orbis Pictus* Коменскаго. Въ этомъ сочиненіи авторъ придерживался новой правописи, за что честь ему и слава! — *Темельи* * *илирскога и латинскога језика за почетнике* од професс. *Ант. Мажуранича*.

* Основанія.

miar, na przyszłem zebraniu *Matki*, coś powiedzieć o tém. Koniecznie potrzeba nam niezwłocznie wziąść się do owego przedmiotu, bez którego żyć nie możemy, bo «rozum za morzem, śmierć za bramą.» (Um za morem, smárt za vratama). — *Grammatik der Ilirischen Sprache* von *Ignatz Alois Berlić*. (Drugie poprawione wydanie). Zagreb. 1842 Wyd. *Fr. Županа*. — P. *Berlicz*, dziesięć lat temu, napisał pierwsze wydanie téj grammatyki dla Niemców. Wydanie drugie znacznie jest poprawione, lecz w przeciągu ostatnich ośmiu lat wiele u nas prawideł zostało prościéj i dokładniéj wyrażonych, takim sposobem wspomniona grammatyka nie zupełnie odpowiada potrzebom czasu; ma wiele paragrafów, które tylko mylą i utrudzają uczącego się Słowianina. Wyborny dodatek do tego wydania stanowi znakomity *Orbis Pictus* Komeńskiego. W tém dziele autor trzymał się nowéj pisowni, co mu czyni zaszczyt i chwałę. *Temalji* * *Ilirskoga i Latinskiego jezika za pocetnike od prof. Ant. Mažuranića*. Wydanie drugie. (Zagreb. 1842. U *Županа*). Dzieło to jest napisane dla uczniów pierwszych gimnazyalnych klass, ażeby zpoczątku zastanowili się nad językiem ojczystym, systematycznie zbadali go i potém zasto-

* Zasady.

Изданіе второе. (Загребъ. 1842. У Жупана).— Эта книга написана для учениковъ первоначальныхъ гимназическихъ классовъ, чтобы они сначала вникнули въ свой народный языкъ, систематически изучили его и потомъ уже примѣнили къ нему грамматическія формы латинскаго языка. Главное достоинство этого сочиненія состоитъ въ томъ, что авторъ чрезвычайно упростилъ грамматическія правила (преимущественно формы), что́ очень облегчаетъ память молодыхъ людей; но особенно прекрасно изложилъ онъ имя существительное и глаголъ, въ чемъ далеко оставилъ за собою всѣхъ своихъ предшественниковъ. *Земљопис покрајинахилирских* ; *Драг. Сельяна*. Ч. I. *Австријанско-илирске покрајине*. (Загреб. 1842. У тискарни др. *Л. Гаја*). Навѣрно ни одна книга не исполнена столькихъ недостатковъ и погрѣшностей, какъ эта; но при всемъ томъ она имѣетъ свое относительное достоинство. Мы до-сихъ-поръ не имѣли географіи на своемъ народномъ языкѣ, а тѣмъ-болѣе географіи илирскихъ странъ, гдѣ живутъ наши родичи. Г. *Сельянъ* первый взялся представитъ намъ картину нашего великаго отечества. Къ сожалѣнію, при помощи мадьярскаго пронырства, были запрещены вторая честь этой географіи (турецко-илирскія страны) и

sowali do niego grammatyczne formy języka łacińskiego. Główna zaleta tego dzieła zależy na tém, że autor nadzwyczaj ułatwił prawidła grammatyczne (szczególniéj formy), co bardzo dopomaga pamięci młodych ludzi; lecz najlepiéj wyłożył imie rzeczowne i słowo, i w tém przewyższył wszystkich swoich poprzedników. *Zemljopis Pokrajinach Ilirskich—Drag. Selajna.* Częśc I. *Awstrijansko - Ilirske Pokrajine* — (Zagreb. 1842. U tiskarni dr. *L. Gaja*). Zapewne, żadne dzieło nie jest napełnione tylu uchybieniami i błędami, ile wspomnione; jednakowoż ma swoję względną wartość. Dotąd nie mieliśmy jeografii w ojczystym języku, a tém więcéj jeografii krajów ilirskich, gdzie mieszkają nasi rodacy. P. *Seljan* pierwszy przedsięwziął wystawienie nam obrazu naszéj wielkiéj ojczyzny. Szkoda że przy pomocy madjarskich przebiegów, zakazaną została druga częśc téj jeografii (turecko-ilirskie kraje), jak równie i mappy, przygotowane przez p. *Seljana* dla tegoż dzieła. Nawet zabrane były wszystkie niewyprzedane exemplarze pierwszéj części. — *Ruže* i *Tárnje* od *L. Wukotinowića*·

землевиды (ландкарты), приготовленные г. Сельяномъ для этого же сочиненія. Даже отобраны были всѣ нераспроданные экземпляры первой части. *Руже и Трње од Л. Вукотиновића.* (*У Загребу.* 1842. Код. *Фр. Жупана*). Г. Вукотиновичъ въ числѣ нашихъ лучшихъ писателей занимаетъ первое мѣсто, по обилію своихъ сочиненій и по возвышеннымъ идеямъ, согласнымъ съ духомъ времени. — Это мое мнѣніе, непротиворѣчащее мнѣнію бо́льшей части нашихъ читателей. Приведенная нами книга вышла въ свѣтъ въ добрый часъ, потому-что читающая публика ожидала ее съ величайшимъ нетерпѣніемъ. Прекрасно второе отдѣленіе: «Успомене Младобитности,» собраніе веселыхъ и разнообразныхъ пѣсень; въ этомъ родѣ г. Вукотиновичь «вьется, какъ рыба въ водѣ.» — Занимательно также третье отдѣленіе: «Успомене из Стародавности,» собраніе нѣсколькихъ прекрасныхъ балладъ. Преимущественное же вниманіе возбудило въ насъ четвертое отдѣленіе: «Зимске Мисли.» — Почти нѣтъ ни одного читателя, которому бы не понравился тотъ испытующій духъ, съ которымъ авторъ разсматриваетъ и судитъ нынѣшнюю нашу жизнь, различаетъ добро отъ зла, хвалитъ, что́ заслуживаетъ похвалу, и порицаетъ слабости, и все это языкомъ лег-

(*U Zagrebu* 1842. Kod *Fr. Župana*). P. Wukotinowicz w liczbie naszych najlepszych pisarzy zajmuje pierwsze miejsce, podług obfitości swoich dzieł i wzniosłych idei, zgodnych z duchem czasu. Jest to moje zdanie, nieprzeczące zdaniu większéj liczby naszych czytelników. Przytoczone przez nas dzieło ukazało się w dobréj porze, albowiem czytająca publiczność oczekiwała go z największą niecierpliwością. Pięknym jest drugi oddział: «Uspomene Mladobitnosti»,— zbiór wesołych i rozmaitych pieśni; w tym rodzaju p. Wukotinowicz «nurkuje jak ryba w wodzie.»— Zajmującym jest także trzeci oddział: «Uspomene iz Starodawnosti», — zbiór kilku pięknych ballad. Największą zaś uwagę obudził w nas 4-ty oddział: «Zimske Misli». — Prawie niema żadnego czytelnika, któremu by się nie podobał ten badawczy duch, z którym autor rozpatruje i sądzi terazniejsze nasze życie, odróżnia dobre od złego, chwali, co zasługuje na pochwałę, i gani ułomności, a wszy-

комъ, пріятнымъ. Лучше сказать, это не «зимнія» мысли, но мысли «весеннія» или (какъ говоритъ г. Шафарикъ въ одномъ своемъ письмѣ) мысли *золотыя*. Мадьярскій фанатизмъ очернилъ и эту книгу, такъ, что ее запретили продавать *Поглед у Босну или кратак пут у ону крајину, учињен по једном домородацу.* (У Загребу. 1842, у тискарни др. *Л. Гаја*). Это небольшая, но чрезвычайно-занимательная книжка. Ее будутъ читать (если Богъ дастъ) и дѣти, и внуки, и правнуки наши, съ такимъ же удовольствіемъ, съ какимъ мы ее теперь читаемъ. Сколько въ ней богатыхъ свѣдѣній о правахъ, обычаяхъ, о политическомъ и семейномъ бытѣ нашихъ братьевъ! Трудно, чтобы кто нибудь изъ Европейцевъ такъ глубоко и проницательно заглянулъ въ жизнь Босняковъ, особенно Могаммеданъ, и описалъ бы ихъ такимъ прекраснымъ чисто-народнымъ языкомъ, какъ описалъ ихъ одинъ изъ нашихъ соотечественниковъ. Но что вы скажете, если мы откроемъ, кто такой этотъ нашъ путникъ? Не профессоръ философіи, не докторъ изящныхъ искусствъ, но молодой человѣкъ 22 лѣтъ, по имени *Марко Мажураничъ*, младшій братъ *Ивана* и *Антона Мажураничей*, по ремеслу кузнецъ, который ничему болѣе не учился, какъ только чтенію, не знаетъ

stko to w języku lekkim, przyjemnym. Lepiéj powiedzieć, są to nie «zimowe myśli», lecz «wiosenne», czyli (jak mówi p. Szafarzyk w jednym ze swoich listów) — myśli *złote*. — Madjarski fanatyzm oczernił i to dzieło, tak, że zakazano je sprzedawać. *Pogled u Bosnu czyli kratak put* * *u onu krajinu, uczynjen po jednom domorodacu.* (U Zagrebu. 1842., u tiskarni dr. *L Gaja*). Jest to małe, lecz nadzwyczaj zajmujące dziełko. Będą je czytali (jeżeli Bóg da) i dzieci, i wnucy, i prawnucy nasi, z takąż przyjemnością, z jaką my teraz je czytamy. Ileż w niém bogatych wiadomości o zwyczajach, obyczajach, o politycznym i familijnym bycie naszych braci! — Trudno jest, aby jaki Europejczyk tak głęboko i przenikliwie zajrzał w życie Bośniaków, szczególniéj Mohammedanów, i opisał ich tak pięknym, czysto narodowym językiem, jak opisał ich jeden z naszych rodaków. Lecz co powiedzą, jeżeli odkryjemy, kto taki ten nasz podróżny? Nie professor filozofii,

*

какого другаго языка, кромѣ своего отечественнаго. Видно, умъразумъ не пріобрѣтается въ однихъ только училищахъ. — *Тамбураши Илирски, илити Народне Пјесме Илирске по Славонiи сабране и издане Матом Топаловичем.* Свезак I. (У Осјеку. 1842, у тискарни *А. Дивалда*). Издатель приложилъ къ этому сборнику пѣсень также нѣсколько объясненій, какимъ образомъ поется каждая пѣсня и при какихъ случаяхъ. Въ этомъ отношенiи онъ имѣетъ преимущество передъ изданiемъ Вука Стефановича. Надобно желать, чтобы г. Топаловичъ какъ можно скорѣе издалъ и слѣдующія книжки. Наши молодые писатели необходимо должны воспитывать и укрѣплять свой духъ народною поэзiею, иначе, занимаясь исключительнымъ чтенiемъ Дубровничанъ, они погрязнутъ въ схоластической надутости XVI и XVII в. — *Разна Дѣла* * *Ивана Кукульевича Сакцинскога.* Діо I. *Приповједке.* (Загреб. 1842, у тискарни др. Л. Гаја). — Писать повѣсти для насъ еще очень трудно, потому-что мы живемъ въ городахъ, гдѣ общественная жизнь — органъ мышленія и изустной рѣчи — болѣе чужой, нежели нашъ собственный. Вотъ почему и повѣсти г. Кукульевича

* Сочиненія.

nie doktór sztuk pięknych, lecz młody człowiek 22 lat mający, *Marko Mażuranicz*, młodszy brat *Jana* i *Antonina Mażuraniczów*, z rzemiosła kowal, który niczego więcéj się nie uczył, tylko czytać, nie umie żadnego innego języka, prócz swego ojczystego.— Widać, rozum nabywa się nie w samych tylko szkołach. – *Tamburaszi Ilirski, iliti Narodne Pjesme Ilirske po Slawonii sabrane i izdane Matom Topalowićem.* Swezak I. (U Osieku. 1842., u tiskarni A. Diwalda).— Wydawca dodał do tego zbioru także kilka objaśnień, jak się śpiewa każda pieśń i w jakich przypadkach. W tym względzie ma pierwszeństwo przed wydaniem Wuka Stefanowicza. Trzeba życzyć, aby p. Topalowicz jak najprędzéj wydał i następne poszyty. Nasi młodzi pisarze koniecznie powinni karmić i wzmacniać swego ducha poezyą ludu; w przeciwnym razie, zajmując się wyłącznie czytaniem Dubrowczan, zagrzęzną w scholastycznéj nadętości XVI i XVII w.— *Razna Diela Iwana Kukuljewicza*

лишены живаго народнаго знаменія. Въ 1-й части заключаются: *Болгаринъ*, повѣсть изъ новѣйшей сърбской жизни, и *Мароа Посадница*. (Перев. изъ Карамзина).— Часть 2-ая вышла въ нынѣшнемъ 1843 г. и заключаетъ въ себѣ: *Братья*, народный разсказъ, и *Паукъ*, повѣсть изъ илирской исторіи.— *Пјесме Ивана Трнскога.* (У Загребу. 1842, у тискарни др. *Л. Гаја*). Г. Търнскій образовалъ свой слогъ въ старой дубровницкой школѣ. Каждая его пѣсня носитъ на себѣ печать дубровницкаго классицизма. Эта книжка заключаетъ въ себѣ оригинальныя и переводныя стихотворенія, большею частію съ нѣмецкаго, изъ Шиллера. Они читаются съ чрезвычайной легкостію.— *Пјесмарица. Діо I. Пјесме домородне од Д. Р. (Раковаца)* и *Л. В. (Вукотиновића)*. Загреб. 1842, у тискарни др *Л. Гаја*.— Въ этой книжкѣ заключаются 73 патріотическія пѣсни, написанныя 28 поэтами. Съ какимъ жаромъ приняла ее наша публика, это видно изъ того, что все первое изданіе расхвачено было въ короткое время. Второе изданіе вышло въ началѣ нынѣшняго года. *Мадьярскій Совѣтъ* запретилъ и эту книжку.— *Одзив родольюбивога срца* и т. д. од *Мате Топаловића.* Књижица I. (У Осјеку. 1842, у тискарни *А. Дивалда*). — Г. То

Sakcinskoga. Dio I. *Pripowjedke.* (Zagreb. 1842., u tiskarni d-ra *L. Gaja*). Pisanie powieści jest jeszcze dla nas bardzo trudném, albowiem mieszkamy w miastach, gdzie życie towarzyskie — ten organ myślenia i konwersacyi — więcéj jest obcy, aniżeli nasz własny. Dla tego téż i powieści p. Kukuljewicza posbawione są żywego narodowego znamienia. W 1-ej części zawierają się: *Bolgarczyk*, powieść z nowego sérbskiego życia, i *Marta Posadnica.* (Przekł. z Karamzina). Cz. 2-ga wyszła w bieżącym 1843 r. i zawiera: *Bracia*, powieść narodowa, i *Pająk*, powieść z dziejów ilirskich. — *Pjesme Iwana Tárnskoga.* (U Zagrebu. 1842., u tiskarni dr. *L. Gaja*).— P. *Térnski* ukształcił styl swój w dawnéj dubrownickiéj szkole. Każda jego pieśń ma cechę dubrownickiego klassycyzmu. Dziełko to składa się z oryginalnych i tłomaczonych poezyi, po większéj części z niemieckiego z Szyllera. Dają się czytać z przyjemnością. —*Pjesmarica.* Dio I. *Pjesme domorodne od D. R. (Rakowca)* i

паловичъ занимаетъ почетное мѣсто въ новѣйшей илирской литературѣ. Онъ сталъ извѣстенъ еще въ 1835, какъ патріотическій пламенный поэтъ, а за пѣсню свою: *Молитва Домородца Илирскога*, сдѣлался любимцемъ народа. Послѣ этого онъ долгое время молчалъ и всѣ мы думали, что онъ подаритъ насъ какимъ-нибудь большимъ поэтическимъ произведеніемъ. Между тѣмъ, въ 1841, онъ объявилъ объ изданіи народныхъ пѣсень, которыхъ 1-я кн. вышла, и новаго журнала: *Јека из Осјека (Осѣкское Эхо)*, который еще до-сихъ-поръ не выходилъ. Наконецъ, въ прошедшемъ году, неожиданно вышла книжка: *Одзив родольюбивога срца*, — это собраніе сочиненій г. *Топаловича* принадлежащихъ къ первымъ годамъ нашей новѣйшей литературы. Жаль, что онъ не помѣстилъ въ ней своей *Молитвы*, за то въ ней заключаются два новыя произведенія: *Што смо ми* (Что мы?) и *Граничар*. (Безспорно, два лучшія произведенія въ этомъ сборникѣ). — *Чудновате Дипле* (Удивительная флейта) од *Владовита Зорца*. Діо I. (Загреб. 1842, у тискарни *Франье Жупана*). Г. *Вл. Зорацъ* еще молодой человѣкъ, одаренный прекраснымъ талантомъ. Его сочиненія принадлежатъ къ сатирическому роду. Сатирики, которые умѣютъ то шутками, то остротами, преслѣдо-

L. W. (Wukotinowicza). Zagreb. 1842., u tiskarni dr. *L. Gaja*. W téj książce zawiera się 73 patryotycznych pieśni, napisanych przez 28 poetów. Z jakim zapałem przyjęła je nasza publiczność, pokazuje się z tego, że w krótkim czasie rozebraną została cała pierwsza edycya. Druga edycya wyszła na początku b. r. — *Rada* madjarska zakazała nawet i to dziełko. — *Odziw Rodoljubiwoga Sárca*, i t. d. od *Mate Topalowića*. Knjžica I. (U Osjeku. 1842., u tiskarni *A Diwalda*). P. Topalowicz zajmuje zaszczytne miejsce w nowo-ilirskiéj literaturze. Ukazał się jeszcze w 1835 r. jako wzniosły patryotyczny poeta. Przez swój utwór: *Molitwa Domorodca Ilirskoga*, stał się ulubionym od ludu. Długi czas potém zachował milczenie i wszyscy myśleliśmy, że obdarzy nas jakim większym poetycznym utworem. — Tym czasem w 1841 r. ogłosił wydanie pieśni ludu, których 1-szy zeszyt wyszedł, i nowe pismo: *Jeka iz Osjeka (Echo z Osieka)*, które dotąd jeszcze nie wychodzi. Nakoniec w r. z. nieoczekiwanie wyszła książka: *Odziw Rodoljubiwoga Sárca*, — jest to zbiór utworów, należących do pierwszych lat naszéj najnowszéj literatury. Szkoda, że nie zamieścił w nim swojéj *Modlitwy*; lecz za to znajdują się tu dwa nowe utwory: *Szto smo mi* (czém jesteśmy?) i *Graniczar*,

вать человѣческія слабости и страсти, въ нѣкоторое время занимаютъ важное мѣсто. Такое время теперь настало для насъ, потому-что у насъ господствуютъ слабости и страсти: съ одной стороны душевное омертвеніе, съ другой — политическій натискъ. Здѣсь нуженъ бы былъ Архилохъ или Ювеналъ, который бы своимъ бичемъ разилъ заблужденія и очищалъ бы своимъ громомъ атмосферу общественной и политической жизни. Поэтому отечество имѣетъ право трабовать отъ г. З., чтобы онъ образовалъ данный ему Богомъ талантъ; иначе онъ никогда не будетъ имѣть вліянія не исправленіе нравовъ и укрощеніе страстей. Притомъ г. *З.*, являясь въ этомъ сочиненіи строгимъ критикомъ, долженъ бы былъ помнить слова Горація: «Judicandi recte, sapere est et principium et fons.» — *Мали Катекизам за велике льюде* од *Драгутина Раковца* (съ нѣмецкимъ переводомъ *Роберта Златаровића).* Загреб. 1842. У тискарни др. *Л. Гаја.* — Это небольшая книжка, обратившая на себя вниманіе всего нашего отечества; ее съ любопытствомъ читали и соотечественники и отступники; наконецъ возсталъ противъ нея весь читающій мадьярскій міръ, до того, что на большомъ сеймѣ Венгріи и соединенныхъ королевствъ — было объ ней раз-

(Bez zaprzeczenia dwa najlepsze utwory w tym zbiorze). *Czudnowate Diple* (Dziwny Flet) od *Wladowita Zorca.* Dio I. (Zagreb. 1842., u tiskarni *Franje Župana).* P. *Wł. Zorac* jest młodzieniec uposażony pięknym talentem, pisze satyry. Satyrycy, którzy umieją albo żartem, albo dowcipem, prześladować ludzkie wady i namiętności, w niektórym czasie zajmują ważne miejsce. Czas taki nastał teraz dla nas, albowiem panują wady i namiętności: z jednéj strony objawia się obumarłość ducha, z drugiéj — polityczny ucisk. Byłby nam potrzebny Archiloch lub Juwenal, który by swoim biczem zadawał ciosy błędom i oczyszczał swoim grzmotem atmosferę towarzyskiego i politycznego życia. Dla tego kraj ma prawo wymagać po p. Z., aby ukształcił dany mu od Boga talent; inaczéj nigdy nie będzie wywierać wpływu na poprawę obyczajów i ułagodzenie namiętności. Nadto p. Z., ukazując się w tém dziele, jako surowy krytyk, powinien był pamiętać słowa Horacyusza: «Judicandi recte, sapere est et principium et fons.» — *Mali Katekizam za welike ljude* od *Dragutina Rakowca* (z przekładem niemieckim przez *Roberta Zlatarowicza).* Zagreb. 1842. U tiskarni dr. *L. Gaja.* — Jest to małe dziełko, które zwróciło na siebie uwagę całego naszego kraju; z ciekawością czytali go i rodacy i od-

суждаемо. Чѣмъ же обратила на себя такое особенное вниманіе эта книжка? Въ ней очень безпристрастно представлены судьба и начало распри между единородными братьями королевствъ хорватскаго и славонскаго, стремленія и дѣйствія, какъ со стороны соотечественниковъ, такъ и мадьяромановъ, и ихъ успѣхи. Авторъ избралъ сократовскую форму, въ вопросахъ и отвѣтахъ. Наконецъ эта книжка подверглась одной участи съ пѣснями г. *Вукотиновича*: «Розы и Терны.» — *Избор игроказах казалишта илирскога* (Собраніе пьесъ илирскаго театра) и т. д. Книга IX. Заключаетъ въ себѣ комедію (подраж. *Коцебу): Женихъ и Невѣста*, и драму (подраж. *Кёрнеру): Хорватская Вѣрность.* (Загребъ. 1842., въ типографіи *Л. Гая).* — Это изданіе выходитъ на иждивеніи г. *Гая* и заключаетъ въ себѣ собраніе лучшихъ пьесъ, представленныхъ на илирскомъ театрѣ въ Загребѣ, 1840—1841 г., нашимъ театральнымъ обществомъ. Этотъ сборникъ состоитъ изъ однихъ только переводовъ съ нѣмецкаго, между которыми лучшіе принадлежатъ г. др. *И. Ужаревичу:* «Гризельда, Анджело, тиранъ падуанскій и др. *Бутурица Игроказах Илирскога Казалишта* од *Драгутина Галца* (Загреб. 1842., у тискарни *Л. Гаја).* Въ этой книжкѣ за-

szczepieńcy; nakoniec powstał przeciwko niemu cały czytający świat madjarski, tak, że na wielkiem *Sejmie* Węgier i połączonych królestw — wszczęto o niém mowę. W skutek czego jednak to dziełko zwróciło na siebie tak szczególną uwagę? Bezstronnie wystawiono w niém los i początek niezgody między rodowitemi braćmi chorwackiego i sławońskiego królestwa, dążności i postępowanie, tak rodaków, jako też madjaromanów, i ich postępy. Autor obrał formę Sokratesa, w pytaniach i odpowiedziach. Dziełko to podpadło temuż samemu losowi, co i pieśni p. *Wukotonowicza*: «Róże i Ciernie.» — *Izbor Igrokazah Kaziszta Ilirskoga* (Zbiór Sztuk Teatru Ilirskiego) i t. d. Poszyt IX. Zawiera komedyę (podług *Kotzebue*): *Narzeczony* i *Narzeczona*, i dramat (podług *Kërnera): Wierność Chorwacka.* (Zagreb. 1842., w druk. *L. Gaja*). Wydanie to wychodzi kosztem p. *Gaja* i zawiera zbiór najlepszych sztuk, grywanych na teatrze ilirskim w Zagrabiu 1840 — 1841 r., przez nasze teatralne towarzystwo. Zbiór ten składa się z samych tylko przekładów z niemieckiego, między któremi najlepsze są p. Dr. *J. Użarewicza:* «Grizelda, Angelo, tyran Padwy» i in. — *Buturica Igrokazah Ilirskoga Kaliszta od Dragutina Galca.* (Zagreb. 1842., u tiskaru

ключаются двѣ комическія пьесы, переведенныя съ нѣмецкаго: 1.) «П. Ч. Б. О. В. или пригласительный билетъ» (сочин. *Коцебу)*, и 2.) «Три отца въ одинъ разъ,» (сочиненіе Коцебу). Переводъ несовсѣмъ хорошъ; *tamen est laudanda voluntas*, потому-что переводчикъ человѣкъ еще молодой и болѣе извѣстенъ, какъ поэтъ, написавшій нѣсколько хорошихъ стихотвореній.

Вотъ всѣ произведенія нашей новѣйшей литературы, вышедшія въ прошедшемъ году и напечатанныя латинскими буквами, по новому органическому правописанію. О произведеніяхъ нашихъ восточныхъ братьевъ, Сърбовъ, (какъ выше упомянулъ я) не могу ничего сказать. Что касается до книгъ, написанныхъ на простонародномъ поднарѣчіи, привожу только 3 изъ нихъ: 1. *Словенске Песми Крајинскига Народа(!!)*. Свезик III. (Люблянa. 1842., у тискарни *И. Блазника)*. Эта книга напечатана *Боворичицею* (старымъ краинскимъ правописаніемъ); она заключаетъ въ себѣ народныя хорутанско-словенскія пѣсни, взятыя изъ сборника покойнаго *Эм. Корытки*, родомъ изъ Галиціи. 2. *Блаже ино Нежица* и т. д. од *Антуна Сломшека*. (Градац. 1842, у тискарни *И. Лајкама)*. Это очень важная книга; она написана для Хорутанъ извѣстнымъ народ-

dr. *L. Gaja*). Dzieło to zawiera dwie wesołe komedyjki tłumaczone z niemieckiego: 1.) P. Ć. B. O. W. czyli bilet zapraszający (*z Kotzebue*) i 2.) «Trzech Ojców na raz jeden» (*z Kotzebue)*. Przekład nienajlepszy; *tamen est laudanda voluntas*, albowiem tłumacz jeszcze bardzo młody człowiek i więcéj znany, jako autor kilku dobrych poezyj.

Oto są wszystkie utwory naszéj najnowszéj literatury, które ukazały się w z. r. i wydrukowane głoskami łacińskiemi, podług nowéj organicznéj pisowni. Co do utworów wschodnich braci Sérbów, (jak wyżéj powiedziałem) nic o nich mówić nie mogę. Co się tyczy dzieł, napisanych w narzeczu pospolitém, uczynię wzmiankę tylko o trzech: 1. *Slowenske Pesmi Krajinskiga Naroda (!!)*. Swezik III. (Ljublana. 1842, u tiskarni *J. Blaznika)*. Książka ta wydrukowana jest *Bohoriczicą* (dawną kraińską pisownią); zawiera chorutańsko-słoweńskie pieśni ludu ze zbioru ś. p. *Em. Korytki*, rodem z Galicyi. 2. *Blaže ino Nežica* i t. d. od *Antuna Slomszeka*. (Gradac. 1842., u tiskarni *J. Laykama)*. Jest to dzieło bardzo ważne, napisane dla Chorutanów przez znanego narodowego pisarza *A. Slomszeka*. Chorutańscy Słowini mają dotąd mnóstwo dzieł

нымъ писателемъ *А Сломшекомъ.* У Хорутанскихъ Словенцевъ досихъ-поръ есть множество набожныхъ книгъ, особенно молитвенниковъ; но за практическую науку, необходимую для каждаго человѣка, никто еще не взялся изъ писателей нашихъ братьевъ, живущихъ въ верхнихъ странахъ. Такимъ образомъ г. *Сломшекъ* въ-пору явился съ своимъ энциклопедическимъ сочиненіемъ; оно написано легкимъ разговорнымъ языкомъ и заключаетъ въ себѣ наставленія о вседневныхъ потребностяхъ жизни. 3. *Седим Синов,* повѣст од *Іоз. Жемлье.* (Загреб. 1842., у тискарни др. *Л. Гаја).* Эта повѣсть написана на краинскомъ поднарѣчіи и еще замѣчательна потому, что напечатана по новому правописанію.— И въ Загребѣ вышло также въ прошедшемъ году нѣсколько книгъ на простонародномъ поднарѣчіи (на *Безьягинь),* для употребленія въ церкви и между низшимъ сословіемъ народа. Вообще можно сказать, что ни у одного словянскаго народа не выходитъ столько набожныхъ книгъ, сколько у насъ, особенно въ верхнихъ странахъ, гдѣ печатаются книги въ Люблянѣ, Градцѣ, Цѣловцѣ, Горицѣ, Видемѣ (Udine) и Търстѣ (Тріестъ). Въ прошедшемъ году вышло ихъ также чрезвычайное множество.— Дай Богъ, чтобы народные писа-

religijnych, szczególniéj książek do nabożeństwa; lecz do nauki praktycznéj, tyle niezbędnéj dla każdego, nikt jeszcze nie wziął się z pomiędzy pisarzy naszych braci z górnych krajów. Takim sposobem p. *Slomszek* w czas ukazał się ze swojém encyklopedycznėm dziełem, które jest napisane lekką potoczną mową i zawiera nauki o powszednich potrzebach życia. 3. *Sedim Sinow* powiest od *Joz. Žemlje.* (Zagreb. 1842., u tiskarni dr. *L. Gaja).* Powieść ta napisana jest w podrzeczu kraińskiém i godna uwagi jeszcze, że wydrukowana jest podług nowéj pisowni. — W Zagrebiu także wyszło w r. z. kilka dzieł w podrzeczu pospolitém (w *Bezjaczinie)* do użytku w kościele i między najniższą klassą ludu. W ogóle można powiedzieć, że w żadnem słowiańskiém narodzie nie wychodziło tyle nabożnych dzieł, ile u nas, szczególniéj w górnych krajach, gdzie je drukują w Lublanie, Gradcu, Cielowcu, Goricy, Widemie (Udine) i Térscie (Tryeście). W r. z. wyszło ich także nadzwyczajne mnóstwo. Daj Boże, aby narodowi pisarze w tych krajach zwracali uwagę i na inne potrzeby swego ludu, np. na ulepszenie gospodarstwa, i t. d. Dla tego też z największą radością powitaliśmy nowe wyżéj wspomnione dzieło p. *Slomszeka.* Jest on rodem z Dalmacyi. Nic nie mogę udzie-

тели въ этихъ странахъ обращали вниманіе и на другія потребности своего народа; напр. на улучшеніе хозяйства и т. п. — Вотъ почему съ величайшей радостію встрѣтили мы новое выше-упомянутое сочиненіе г. *Сломшека*. Онъ родомъ изъ Далмаціи. Не могу ничего сообщить, что вышло тамъ въ прошедшемъ году (кромѣ *Любителя*). Такимъ образомъ и вся Истрія для насъ *terra incognita* въ этомъ отношеніи. Мы скорѣе получаемъ книги изъ Вѣны, Липска, Парижа, Лондона, даже изъ Москвы, нежели изъ Дубровника (Рагузы). Виною этому книжная торговля, которой у насъ еще вовсе нѣтъ. Это самыя чувствительныя раны нашей литературы. Мы пишемъ и на своемъ иждивеніи должны печатать наши книги, если хотимъ вывести ихъ на божій свѣтъ; этого мало: мы еще должны собственными руками уложить и разослать книги къ друзьямъ и прочимъ соотечественникамъ, письменно упрашивая каждаго изъ нихъ распродать плоды нашихъ трудовъ и заботъ; но если это дѣло мы поручимъ какому-нибудь книгопродавцу, то экземпляры книги бросаются въ магазинъ, гдѣ и остаются до-тѣхъ-поръ, пока авторъ не потребуетъ ихъ назадъ. Вотъ тѣ горестныя обстоятельства, которыя терзаютъ нашу лучшую жизнь, сосутъ нашу чистѣйшую

lić z tego co wyszło tam w r. z. (prócz *Miłośnika*). Takim sposobem i cała Istrya dla nas jest *terra incognita* w tym względzie. Prędzéj odbieramy dzieła z Wiednia, Lipska, Paryża, Londynu, nawet z Moskwy, aniżeli z Dubrownika (Raguzy). Winien jest temu handel księgarski, którego jeszcze wcale niemamy. To są najdrażliwsze rany naszej literatury. Piszemy i swoim kosztem musimy drukować nasze dzieła, jeżeli chcemy wyprowadzić je na świat boży; lecz na tém nie dosyć: powinniśmy jeszcze własnemi rękami pakować i rozsyłać książki do przyjaciół i innych rodaków, listownie upraszając każdego z nich, aby rozprzedał płody naszych prac i trosków; bo jeżeli rzecz tę wręczymy jakiemu księgarzowi, wtedy exemplarze dzieła rzucają się do magazynu i zostają tam dopóty, dopóki ich sam autor nie zażąda na powrót. Oto nasze srogie utrapienia, które niszczą nam najlepsze życie, wysysają najczystszą krew i wstrzymują najszlachetniéjsze dążenia. Daj Boże, aby wszystko było, jak najlepiéj, i ażeby nasza literatura kwitła trzykroć więcéj, jak teraz. »Lecz minie nasz smutek! zajaśnieją i dla nas lepsze dni!« Wszak i nasi przodkowie nie odpoczywali w pieszczotach na miękkiem łożu. Żyjąc w bezustannéj walce za swoję własność, bijąc się z nieprzyjacielem

кровь и ослабляютъ благороднѣйшія рвенія. Дай Богъ, чтобы все было къ лучшему и чтобы наша литература цвѣла въ три раза болѣе, нежели теперь. «Но пройдетъ наше горе! засіяютъ для насъ лучшіе дни!»— И наши предки не покоились въ нѣгѣ на мягкомъ ложѣ. Живя въ безпрерывной борьбѣ за свою собственность, сражаясь съ непріятелемъ за каждый участокъ своей земли, они не имѣли даже времени ни отереть свой кровавый мечъ, ни отдохнуть въ мирѣ и довольствѣ. Но и это послужило имъ къ счастію: ихъ тѣлесныя силы окрѣпли и они всюду мужественно побѣждали своихъ непріятелей. На такой успѣхъ мы надѣемся и теперь въ нашей нравственной борьбѣ. Всѣ препятствія и затрудненія, представляющіяся намъ на пути нашего духовнаго развитія, еще болѣе укрѣпляютъ нравственныя силы нашего народа, которыя наконецъ превозмогутъ всѣ эти препятствія и затрудненія, смѣло достигая народной образованности и того блага, которое изъ нея проистекаетъ. Съ этою увѣренностію мы дѣйствовали въ прошедшемъ году, съ такою же увѣренностію привѣтствовали мы и предстоящій подвигъ нашего народа. О нашихъ настоящихъ и будущихъ успѣхахъ въ нынѣшнемъ 1843 году поговоримъ послѣ, по окончаніи его.

za każdy kawał swéj ziemi, nie mieli nawet czasu otrzeć skrwawionego miecza, ani spocząc spokojnie i w dostatku. Ale też to przyczyniło się do ich pomyślności: ich cielesne siły pokrzepiły się i oni wszędzie z odwagą zwyciężali swych nieprzyjaciół. — Takiego postępu spodziewamy się i teraz w naszéj moralnéj walce. Wszystkie przeszkody i utrudzenia, spotykające nas na drodze duchowego naszego rozwinięcia, jeszcze więcéj wzmacniają moralne siły naszego ludu, a śmiało postępując ku oświacie narodowéj i temu szczęściu, które z niéj wynika, przezwyciężą one nakoniec wszystkie przeszkody i utrudzenia. Z tą pewnością działaliśmy w roku zeszłym, z taką pewnością witaliśmy i teraźniejsze usiłowania naszego ludu. O naszych dzisiejszych i przyszłych postępach w b. 1843 r. powiemy późniéj, po jego skończeniu. Tym czasem niech Bóg opiekuje się nami, niech pobłogosławi prace naszego ludu, aby w odważnéj walce za swoję oświatę, odrzucał wszystko,

Между-тѣмъ да хранитъ насъ Богъ, да благословитъ труды нашего народа, чтобы онъ, въ мужественной борьбѣ за свое просвѣщеніе, отвергалъ все низкое, невѣжественное, неблагородное и неправедное, и чтобы слѣдовалъ только тому, чтó прекрасно, благородно, правдиво, полезно и достохвально для народа, для всего словянства и для всего рода человѣческаго!

Ст. Вразъ.

Загребъ, $\frac{12}{24}$ *Іюля* 1843 *г.*

co jest podłe, pospolite, nieszlachetne i niesprawiedliwe, i ażeby naśladował jedynie to, co jest pięknėm, szlachetnėm, sprawiedliwėm, pożytecznėm i chwalebnėm dla ludu, dla całego słowiaństwa i dla całéj ludzkości!

St. Wraz.

Zagreb, $\frac{12}{24}$ *Lipca* 1843 *r.*

КАНУНЪ НОВАГО ГОДА.

За доставленіе намъ любопытной статьи подъ этимъ заглавіемъ мы обязаны почтенному г. *Пуркинье* и спѣшимъ сообщить ее нашимъ читателямъ. Она написана на кашубскомъ нарѣчіи г-номъ Б. К. С.— *Денница* съ братскимъ радушіемъ пользуется пріятнымъ случаемъ — быть отголоскомъ польской рѣчи, звучащей на отдаленномъ концѣ польской земли и, можно сказать, сливающейся съ говоромъ балтійскихъ волнъ.— Мы дорожимъ каждымъ извѣстіемъ о *простонародной* жизни нашихъ соплеменниковъ и думаемъ, что толь-

WILIA NOWEGO ROKU.

Udzielenie ciekawego artykułu pod tym tytułem winniśmy szanownemu p. *Purkinjemu* i pospieszamy zaznajomić z nim naszych czytelników. Jest on napisany w narzeczu kaszubskiem przez p. B. K. S.— Jutrzenka z bratniem zadowoleniem korzysta z przyjemnéj sposobności, aby się stać odgłosem mowy polskiéj, brzmiącéj w odległym krańcu ziemi Polaków i, można powiedzieć, zlewającéj się w harmonją z szumem wód Baltyku.— Drogą jest dla nas każda wiadomość o *gminnėm* życiu pobratymczych plemion, sądziemy bowiem że tylko tym spo-

ко такимъ образомъ ближе узнаемъ наше единство и дадимъ рѣшительное направленіе нашей *народности*, которая, какъ прекрасный цвѣтокъ, вполнѣ возрастаетъ на плодоносной почвѣ *простонародности*. * Юная и полная силъ *простонародность* словянскихъ племенъ служитъ для насъ неисчерпаемымъ источникомъ жизни. Возмемъ ли напр. нашу простонародную поэзію, въ преимуществѣ которой уступаютъ намъ всѣ прочіе европейскіе народы: какое богатое и разнообразное поле для *самобытнай* дѣятельности нашего духа! Сколько еще есть другихъ прекрасныхъ сторонъ словянской *простонародности*. Мы должны цѣнить нашъ неискаженный простой народъ, въ лонѣ котораго хранится не одинъ залогъ счастливой будущности всего словянства.— Кто презрительно смотритъ на него съ высоты аристократическаго величія,

* Употребляя здѣсь выраженіе *простонародность*, мы понимаемъ подъ нимъ все то, что въ *высшемъ значеніи* составляетъ отличительный характеръ племени, *лучшую* его сторону, въ ея первобытномъ видѣ, сохраняющемся между простымъ народомъ, *безотчетно* и *безсознательно*: она проявляется въ обычаяхъ, преданіяхъ, легендахъ, пѣсняхъ, пословицахъ и т. п. Напротивъ-того *народность* мы принимаемъ, какъ всестороннее *сознательное* проявленіе жизни.

sobem poznamy bliżéj naszą jedność i damy stanowczy kierunek naszéj narodowości, która, jako śliczny kwiat, wzrasta tylko na żyznéj niwie *gminności*. * Młoda i pełna sił *gminność* plemion słowiańskich służy nam za niewyczerpane źródło życia. Weźmy naprzykład naszę gminną poezyą, trzymającą pierwszeństwo przed poezyą wszystkich innych ludów Europy: jakież to bogate i różnorodne pole dla samoistnéj działalności naszego ducha! A ileż to jest jeszcze innych pięknych stron w słowiańskiéj *gminności*. Powinniśmy cenić nasz prosty niezepsuty lud, w łonie którego kryje się nie jeden zakład przyszłego szczęścia całéj słowiańszczyzny.—Kto rzuca nań okiem pogardy ze szczytu arystokraty-

* Używając tutaj wyrazu *gminność*, rozumiemy pod niem wszystko, co w *znaczeniu wyższém* stanowi wydatny charakter plemienia, *najpiękniéjszą* jego stronę w formie pierwiastkowéj, zachowanéj przez lud, bez *świadomości* i *uznania*. Objawia się ona w zwyczajach, podaniach, legendach, pieśniach, przysłowiach i t. p. Przeciwnie *narodowość* pojmujemy, jako wszechstronne *świadome* wyjawienie życia.

тотъ не имѣетъ права возвышать голоса о народности.

Кстати скажемъ, что нѣкоторые наши гг. критики недавно упрекали насъ, будто бы мы принимаемъ за *народное* только то, что *простонародно*, но, увы, виноваты ли мы въ томъ, что они ложно понимаютъ *простонародность?* — При томъ, какъ видно, они не имѣютъ яснаго понятія о словянщинѣ и не знаютъ, что многіе словянскіе народы только-что выступаютъ на поприще современной дѣятельности человѣчества, и что у нихъ нѣтъ еще ни общественной жизни, ни литературы въ собственномъ обширнѣйшемъ значеніи. Ихъ литература— литература *простонародная;* — какъ же хотятъ эти господа, чтобы мы менѣе обращали вниманія на *простонародность?...* Но оставимъ критиковъ въ покоѣ и перейдемъ къ нашей статьѣ. Прежде-всего приведемъ замѣчанія автора о словопроизношеніи:

«Обычаи, описанные въ этой статьѣ, я видѣлъ у Кашубовъ Вейгеровскаго Повѣта, Гданскаго (Данцигскаго) Департамента, и по возможности старался вѣрно передать здѣсь ихъ нарѣчіе. Поэтому считаю необходимымъ сдѣлать слѣдующія замѣчанія о произношеніи словъ:»

1. «Изъ всѣхъ гласныхъ Кашубы наиболѣе употребляютъ *e*, которое произносится троякимъ образомъ: то какъ нѣмецкое *ee (eh)*,

cznéj pychy, ten niema prawa rozprawiać o narodowości.

Nie od rzeczy tu powiemy, że niektórzy z naszych pp. krytyków niezbyt dawno robili zarzuty, jakobyśmy tylko to poczytywali za narodowe, co jest *gminném;*—niestety! cóż winniśmy, że fałszywie pojmują *gminność?* Jak się daje widzieć, ci panowie nie mają dokładnego pojęcia o słowiańszczyznie i nie wiedzą, że wiele słowiańskich naroododów zaledwie zaczyna występować w zawód działalności ludzkiéj, i że nie mają ani życia społecznego, ani literatury w właściwém i rozciąglejszém znaczeniu. Ich literatura— jest to literatura *gminna*; jakże więc chcą ci panowie, abyśmy najmniéj zwracali uwagi na *gminność?....* Lecz dajmy pokój krytykom i przejdźmy do naszego artykułu. — Przedewszystkiem przytoczemy uwagi autora o wymawianiu wyrazów:

«Obyczaje,opisane w tym artykule, widziałem u Kaszubów Powiatu Wejherowskiego, Departamentu Gdańskiego; kreśląc je, chciałem ile możności dyalekt tameczny zachować. Następujące przeto objaśnienia wymowy za potrzebne uważam:»

1. «Ze wszystkich samogłosek Kaszubi najwięcej używają *e*, które trojakie ma brzmienie; albowiem się wymawia już to, jak niemieckie

то какъ *e*, то какъ польское *e*. Не желая однако жъ вводить излишніе новые знаки, я означилъ только нѣм. *é* (напр. *Presse*) буквою *e*; *á* произносится почти какъ чешское *au*; *ó*, какъ нѣмецкое *o*, въ словахъ: *Lohn*, *Bohen* и т. п.; *oe* есть двугласная.»

2. «Согласныя c, *s*, *z*, никогда не бываютъ мягкими; *p*, *t*, *k*, *s*, стоящія на концѣ слоговъ, такъ явственно произносятся, что я не могъ писать *b*, *d*, *g*, *z*; *h*, *ł*, *w'* и spiritus asper (напр. *óe*) произносятся почти одинаково. Рѣдко встрѣчается слово, которое бы начиналось безъ согласной или безъ придыханія.»

3. «Удареніе (—) по большей части находится на первомъ слогѣ каждаго слова; однако часто переносится съ имени существительнаго на предлогъ.»

Б. К. С.

Славошинъ, 15 *Апрѣля*, 1843.

ee (*eh*), albo *e*, już jak polskie *e*. Nie chcąc atoli zawiele nowych znaków zaprowadzać, jedynie *e* niemieckie (jak wymawiają w wyrazie *Presse*) przez *é* oznaczyłem; *á* brzmi niemal jak czeskie *au*; znowu *ó* jak niemieckie *o*, w wyrazach *Lohn*, *Bohen* i t p.;—*oe* jest dwugłoska.

2. «Spógłoski *c*, *s*, *z*, nie są nigdy miękkie; *p*, *t*, *k*, *s*, kończące syllabę, wyraźnie się wymawiają, iż *b*, *d*, *g*, *z* nie mogłem pisać, *h*, *ł*, *w'* i spiritus asper (np. *óe*) niemal jednakowo brzmią. Rzadki jest wyraz, któryby bez spółgłoski lub aspiracyi się rozpoczynał.»

3. «Akcent (—) znajduje się najwięcéj na pierwszéj syllabie każdego wyrazu; jednak często z rzeczownika aż na przyimek przechodzi.»

B. K. S.

Sławoszyn, *d.* 15 *Kwietnia*, 1843.

WILÉJÁ NOWEHO ROKU.

W niektérech stronach je û Kaszébów ten zwéczáj, stàri rok wéganiac.— Każde dzecko, ôesoblewie każdi knáp żdze z wielgą niecerpléłoscą za tim wieczorę; a skoero sę pérzinkę zmroczi, to wszétkie złonki, grzechotki, kleczki mdą wédobéte, e całá wies ôet brzęku zagrzmi, abé przez to stari rok wé-

WILIA NOWEGO ROKU.

U Kaszubów jest w niektórych stronach zwyczaj stary rok wyganiać. Każde dziecko, osobliwie każdy chłopiec, z wielką niecierpliwością wygląda tego wieczoru; a skoro się tylko troszeczkę zmroczy, wydobywają tedy wszelkie dzwonki, grzechotki, klekotki, a cała wieś grzmi brzękiem, aby przez

gnac; wszędzé je trzásk, wrzàsk, abe û noweho sobie jędrznosc ûproséc. T u na drodze, tę na rum-placé, dali na lodze całe grépé ộetwáznech pasturków, sw'oew'oelnech szkoelá ków na wémiąnki złoenią é wrzeszczą. Jeden má jasz kilkanàsce wielgich złónków, drégi le mełe grzechoczészcze, a trzeci sę biedzi z dopierzé krowie ôetrzeszonemi kleczkami, niekteren ale rás tech nimá, le sę muszi z párę kąskami jakie brzęczące blaché koententowac. Tej móże człowiek zeczeniá wszetkich jędrznosci razę czec. Szkoelák krzeczi: jędrzne japka, jędrzne krészki, jędrzne slćwé, jędrzne wszétko żéto ná ten nowi rok. Jeho sąsàtka znow'u: jędrzne

to stary rok wygnać; wszędzie trzask, wrzask, aby sobie u nowego roku urodzaj wyprosić. Tu na drodze, tam na otwartym placu, dalćj na lodzie, całe grupy odważnych pastuszków, swawolnych uczniów, na wyścigi dzwonią i wrzeszczą. Jeden ma aż kilkanaście wielkich dzwonków, drugi li małą grzechotkę, a trzeci biedzi się z klekotkami, dopiero co krowie odwiązanemi; ale nie jeden nawet tych nie ma, lecz musi na kilku kawałkach jakićj brzęczącćj blachy poprzestać. Przy tém może człowiek życzenia wszelkich płodności razem słyszeć. — Uczeń krzyczy: «płodne jabłka, płodne gruszki, płodne śliwy, płodne wszelkie zboże na ten nowy

КАНУНЪ НОВАГО ГОДА.

У Кашубовъ, въ нѣкоторыхъ странахъ, есть обыкновеніе прогонять старый годъ. Каждое дитя, особенно мальчикъ, съ величайшимъ нетерпѣніемъ ожидаетъ вечера; но какъ только немного смеркнется, тогда достаютъ всякаго рода колокольчики, бубенчики, хлопушки, и вся деревня оглашается звономъ, чтобы такимъ образомъ прогнать старый годъ; повсюду стукъ и крикъ, чтобы у новаго года выпросить для себя урожай. Тутъ на дорогѣ, тамъ на открытомъ мѣстѣ, далѣе на льду, на-перерывъ бренчатъ и кричатъ цѣлыя толпы смѣлыхъ пастушковъ и рѣзвыхъ школьниковъ. У одного съ десятка два большихъ колокольчиковъ, у другаго маленькая трещотка, а третій кое-какъ перебивается съ бубенчиками, только-что отвязанными у коровы; но у нѣкоторыхъ и этого нѣтъ: они должны довольствоваться нѣсколькими отломками какого-нибудь звонкаго металическаго листа. При этомъ можно услышать желанія всякаго плодородія. Школьникъ кричитъ: «да! уродятся яблоки, да уродятся груши, да уродятся сливы и всякое жито въ этотъ новый

gąsątka, jędrzne káczątka, jędrzne wszétko żétko e t. d. A za nimi grébi pasturk sę rozdzerá: jędrzne grzebiętka, jędrzne celętka, jędrzne jagniętka, jędrzne wszétko żétko e t. d. Kto má jaki sát, to ôe nim gwesno nie zabądze. Tu sedzi na płoce malinkie dzecko napół zmiarżłe e piszczi: jędrzne krzesznie, jędrzne wisznie, jędrzne wszétko żétko ná ten nowi-rok. Poedie nie látają brat z sostrą ôekoło każdeho drzewka é w'oełają: jędrzne psąnki, jędrzne krejki, jędrzne sléwé, jędrzne wszétko żétko e t. d. Timczasę daje sę na dregi stronie wse kilka gburskich sénów, co ju całe poedłoerze, wszetkie chlewe, każdi kąt ôegroda ôeblecelé, jasz na-poele

rok.» Jego sąsiadka zaś: «płodne gąsiątka, płodne kaczątka, płodne kurczątka, płodne wszelkie żytko» i t. d. A za nimi gruby pastuch na całe gardło wrzeszczy (drze się): «płodne źrebiętka, płodne cielątka, płodne jagniątka, płodne wszelkie żytko» i t. d. — Kto ma jaki sad, to o nim pewno nie zapomni. Tu siedzi na płocie maleńkie dziecko, nawpółzmarzłe, i piszczy: «płodne trześnie, płodne wiśnie, płodne wszystko żytko na ten nowy rok.» Podle niego biega brat z siostrą, około każdego drzewka, wołając: «płodne *krejki* (?), płodne śliwki, płodne wszystko żytko» i t. d. Tymczasem, na drugiej stronie wsi, daje się na polu słyszeć kilku wło-

годъ. А его сосѣдка кричитъ: «да уродятся гусенята, да уродятся утенята, да уродятся цыплята и всякое жито» и т. д. Вслѣдъ за ними толстый пастухъ во все горло кричитъ: «да уродятся жеребята, да уродятся телята, да уродятся ягнята и всякое жито» и т. д. Если у кого есть садъ, то онъ вѣрно о немъ не забудетъ. Вотъ на плетнѣ сидитъ маленькое дитя, полузамерзшее, и пищитъ: «да уродятся черешни, да уродятся вишни и всякое жито въ этотъ новый годъ.» Недалеко отъ него, вокругъ каждаго деревца, бѣгаютъ братъ и сестра и кричатъ: «да уродятся груши, да уродятся сливы и всякое жито» и т. д. Между-тѣмъ, на другой сторонѣ деревни, на полѣ, слышны крики нѣсколькихъ крестьянскихъ сыновей, которые уже обѣгали весь дворъ, всѣ клевы, каждый уголокъ сада. Слѣдуя ихъ примѣру, всѣ прочіе мальчики, хотя отъ холода колотятъ зубъ объ зубъ, хотя слышатъ «Гельскіе звоны», но выбѣгаютъ въ поле, чтобы и тамъ не остался старый годъ.

Не только молодежь, но и старики не остаются безъ дѣла. Отцы, какъ можно болѣе, ищутъ трещотокъ, колокольчиковъ, нанизываютъ ихъ на веревки или ремни. Матери бранятъ сонливыхъ лѣн-

czec. Za jich przekładę wszétce jinni knápy, choec jim zębe klekoecą, choec Helskie złoene czeją, na poele wélátają, abé é tę stári rok nimieł żádneho zatrzimaniá.

Nie télko sami młodi, ale é starszi nié próżneją. Tatkowie corás wici grzechoetk, złoenuszków szukają é na poewroski abó rzemiszki wcigają. Nenki na zgniłech ôetronogów szkaleją, z nich sę wesmiewają a flinkuech chwálą. Garopce sw'oeje nálepsze batogi wédobiwają, zbierają sę na málach, dze sę dobrze rozlegá, é za stárim rokę zaczną we trojkę, we czwiorkę, pincorkę, czasę é w szeszcorkę trzas-

ściańskich synów, którzy już całe podwórze, wszystkie stajnie, każdy kąt ogrodu obiegli. Za ich przykładem wszyscy inni chłopcy, choć im zęby dzwonią, choć Helskie dzwony słyszą, wybiegają w pole, aby i tam stary rok nie zatrzymał się.

Nie tylko sami młodzi, ale i starsi nie próżnują. Ojcowie coraz więcéj grzechotek i dzwonków szukają i na powrozki albo rzemyczki je wciągają. Matki leniwych ospalców łają, śmieją się z nich, a zwinnych chwalą. Parobcy najlepsze bicze swoje wydobywają; zbierają się w takich miejscach, gdzie się głos dobrze rozlega, i za starym rokiem zaczynają we trzech, we czterech, w pięciu, czasem nawet

тяевъ, смѣются надъ ними, а проворныхъ хвалятъ. Парни достаютъ свои лучшіе бичи; собираются на такихъ мѣстахъ, гдѣ сильнѣе слышенъ отголосокъ, и въ-троемъ, въ-четверомъ, въ-пятеромъ, а иногда и въ-шестеромъ, начинаютъ хлопать вслѣдъ старому году. Молодые парни достаютъ пистолеты, карабины и ружья, чтобы по-крайней-мѣрѣ нѣсколько разъ выстрѣлить также вслѣдъ старому году.

ЩЕДРОВКИ.

На-канунѣ Богоявленія всѣ пастухи собираются на одно мѣсто. Доставши нѣсколько мѣшковъ, начинаютъ съ какого-нибудь конца деревни ходить отъ одного мужика къ другому. Подошедши къ первому дому, они поютъ:

Да прославимъ, да прославимъ Царя Того,
Нынѣ въ Виѳлеемѣ рожденнаго,
И съ Маріею, и съ Маріею, его Матерью,
Съ Владычецею небеснаго дома.
Ему служатъ, ему служатъ солнце и мѣсяцъ,
Днемъ и ночью непрестанно;
И мы также, и мы также прославимъ Его,
Того Царя небеснаго.

Какъ только они войдутъ въ дворъ, то отворяютъ большія двери, а старшій изъ нихъ начинаетъ приговаривать слѣдующимъ образомъ:

Добрый вечеръ, щедрый вечеръ
Намъ сказываютъ, что здѣсь крендели пекутъ;

kac. Młodi męzowie szukają pistoleté, karabiné, flinté, cobé przénámi prárę razi za stárim rokę wéstrzelele.

SZCZŌDRÁKI.

Wiléją Trzech Kroli zbierają sę wszétce knápy ôet paseniá bedła na jeden mál, dostąną sobie parę miechów e zaczinają na belle-kterim kóncu wse ôet jedneho gbura do dregeho choedzec. Jak w'oeni przet pirszeho dom przijdą, to spiewają:

Jusz pochwalmysz, jusz pochwalmysz krola Tego,
Dzis w Betlehem narodzonego,
I z Maryją, i z Maryją, matką jego,
Panią dworu Niebieskiego.
Jemu służy, jemu służy słonce, miesiąc,
We dnie w nocy nie przestając;

w sześciu trzaskać. Młodzi mężczyzni wydobywają pistolety, karabiny, strzelby, aby przynajmniéj kilka razy za starym rokiem wystrzelić.

SZCZEDRÓWKI.

W wilją Trzech Króli zbierają się wszyscy pastuszkowie w jedno miejsce; dostawszy sobie parę worków, zaczynają na byle którym końcu wsi od jednego chłopa do drugiego chodzić. Jak przed pierwszy dom przyjdą, śpiewają:

Już pochwalmy, już pochwalmy Króla tego,
Dziś w Betleem zrodzonego,
I z Maryją, i z Maryją matką Jego,
Panią dworu Niebieskiego.
Jemu służy, Jemu służy słońce, księżyc,
We dnie w nocy nieprzestając;

А если не крендели, то ломти хлѣба,
Душа ваша будетъ имѣть щедрый день;
А если не ломоть хлѣба, то ложку масла,
Душѣ вашей хорошо будетъ въ небѣ пребывать;
А если не ложку масла, то кусокъ солонины,
Душѣ вашей хорошо будетъ въ небѣ.

*

Ѣдетъ, ѣдетъ въ коптильню за колбасами,
Везетъ, везетъ колбасы на вилахъ,
На четырехъ лошадяхъ намъ привезетъ что-нибудь.

Если имъ дадутъ хлѣбъ, колбасу, кусокъ говядины, миску съ плодами, или нѣсколько денегъ, тогда они спокойно уходятъ, желаютъ всякаго добра и, идя къ ближнему сосѣду, снова начинаютъ:

Да прославимъ и т. д.

То же самое повторяютъ они до-тѣхъ-поръ, пока не обойдутъ всей деревни. Бѣда тому хозяину, который заперъ передъ ними двери и ничего имъ не далъ. Бѣда также той хозяйкѣ, которая дала имъ что-нибудь худое: ее подаяніе они вездѣ показываютъ; хозяинъ же не избѣгнетъ наказанія. Ему крѣпко заколотятъ окна и двери, въ безпорядкѣ поразбросаютъ всю его рухлядь, разнесутъ ее по деревнѣ, или втащутъ на крышу, на сарай, на молотильню, телѣги взвалятъ на трубу, набросаютъ въ кухню *кирпичей* (?) и т. п. Все это обойдется хо-

I my także, i my także chwalmysz jego,
Tego Krola Niebieskiego.

Kej w'oeni do poetszurku wejdą, to sobie wieskie dwierzé ôetemkną é nástarszi miedze nimi zaczuie prawic:

Dobri wieczor, szczodri wieczor!
Nám powiádają, że tu rogole pieczą;
A jeszle nie rogola, totej chleba glejn,
Wasza dészа mdze szczodroblewi miała dzeń;
A jeszle nie chleba glejn, to koerszczák masła,
Wasza désza mdze sę dobrze w niebie pasła;
A nie koerszczák masła, to swinielo cała,
Wasza désza mdze sę dobrze w niebie miała.

*

Jedze, jedze poe lesécy, poe kiełbasécy,
Wieze, wieze kelbàs w kełbasécy;
Czwiorgę kónmi doch nam co przewieze.

Kej jim sę brot chleba, kełbásę, sték mięsa, miskę brzade abo też jaki detk dá, to w'oeni décht spoekojno ôetchoedzą, żéczą wszétko dobre é jidąc do nableszeho sąsada znowa zaczinają:

Jusz pochwalmysz e t. d.

To samo ôeni tak długo poewtarzają, jasz całą wies ôebedą.

Nieszczęsléwi je ten goespoedárż, co przet nimi dwierze zamknął é jim nic nie deł. Nieszczęsléwá ale é ta goespoedenie, co jim co lechebo

I my także, i my także chwalmy Jego,
Tego Króla Niebieskiego.

Skoro wejdą na podwórze, odmykają sobie wielkie drzwi, a najstarszy z nich zaczyna tak prawić:

Dobry wieczór, szczodry wieczór,
Nam powiadają, że tu rogale pieką;
A jeśli nie rogale, to kromki chleba,
Wasza dusza będzie szczodrobliwy miała dzień;
A jeżeli nie kawałek chleba, to łyżkę masła,
Wasza dusza będzie się dobrze w niebie pasła;
A jeżeli nie łyżkę masła, to kawał słoniny,
Wasza dusza będzie się dobrze w niebie miała.

*

Jedzie, jedzie do dymnika,
Wiezie, wiezie kiełbasy na widłach;
Czterma końmi nam co przywiezie.

Jeżeli im dadzą bochenek chleba, kiełbasę, sztukę mięsa, miskę owoców, albo trochę pieniędzy, wtedy oni spokojnie odchodzą, życzą dobrego, a idąc do najbliższego sąsiada, znowu zaczynają:

Już pochwalmyż i t. d.

To samo oni tak długo powtarzają, aż całą wieś obejdą. Nieszczęśliwy jest ten gospodarz, który przed nimi drzwi zamknął i im nic nie dał; ale nieszczęśliwa i ta gospodyni, ktora im co lichego da

---

зяину безъ малѣйшаго убытка, но и не безъ большаго стыда.

По окончаніи обхода, старшій изъ нихъ съ двумя товарищами продаетъ всю добычу, покупаетъ пиво, водку, колачи и нанимаетъ музыку на праздникъ Богоявленія; тогда въ карчмѣ, или у какого-нибудь мужика, сходится почти вся деревня и, по-своему, также точно веселится, какъ въ Ивановъ День.

łałą. Jeje datk mdze wszędzé poekazewáni, a tę nen bes skare nie ûjdze. Oeka e dwierze ôeni wiec mocno zastekają, wszétkie sprzęté poewewrácają, poe wse poeroznoszą, abo je na daché, na szopé, na przętre poewewłóczą, całe w'oeze na koemin zaprowadzą, cigłę do kuchnie zapuszczą e t. w. A to wszétko bes námiejsze karé, ale nie bes wielgieho wstédé dlá goespoedárza sę stánie.

Poe skoenczonim ôebchoedze nástarszi z nich jesz z dwiema cały zdobetk przędá é zá to piwa, goerzełki, kołáczi kupi é muzékę na trzé krole zgoedzi, dze abo w karczmie abo tesz û jedneho gbura besmała całá wies sę zedze é décht poe sw'ojemu wnet tak dobrze, jak na s. Ján sę ceszi.

ła. Jéj datek wszędzie pokazują, ale i tamten bez kary nie ujdzie. Okna i drzwi mocno mu pozabijają, wszelkie sprzęty powywracają, po wsi porozno szą, albo je na dach, na szopę, na bojowisko powywłóczą, całe wozy na komin zaprowadzą, *cegłami (?)* kuchnie zarzucą i t. p. A to wszystko bez najmniejszéj kary, ale nie bez wielkiego wstydu dla gospodarza się stanie.

Po skończonym obchodzie, najstarszy z nich z dwoma towarzyszami cały zdobytek przedaje i za to piwa, gorzałki, kołaczów kupuje i muzykę na Trzy Króle zamawia; wtedy albo w karczmie, albo też u którego chłopa, prawie cała wieś się schodzi i po swojemu wnet tak dobrze, jak na ś. Jan się bawi.

III.

НАРОДНАЯ ПОЭЗІЯ СЛОВЯНСКИХЪ ПЛЕМЕНЪ.

Печальная разлука.

(Сърбская пѣсня изъ сборника Вука Стефановича. *)

NARODOWA POEZYA PLEMION SŁOWIAŃSKICH.

Smutne rozstanie.

(Pieśń sèrbska ze zbioru Wuka Stefanowicza. *)

ŽALOSNI RASTANAK.

Obvila se bela loza vinova
Oko grada oko bela Budima;
To ne bila bela loza vinova,
Već to bilo dvoje mili i dragi,
Oni su se u mladosti sastali,
A sada se u newreme rastaju,
Jedno drugom na rastanku govori:
„Podj, dušo, podj, srce, u napred,
„Ti ćeš naći jednu bašču gradjenu,
„I u bašči bokor ruže rumene,
„Ti úzberi jedan stručak ružice,
„Pa ga metni u nedarca do srca:
„Kako vene onaj stručak ružice,
„Nako vene srce moje za tobom."
Ono drugo na rastanku govori:
„A ti podj malo, dušo, u natrag,
„Ti ćeš naći jednu goru zalenu
„I u gori bunar voda studena,
„U bunaru jedan kamen mermera,
„Na kamenu jedna čaša srebrna
„I u čaši jedna gruda snežana;
„A ti uzmi onu grudu snežanu,
„Pa je metni u nedarca do srca:
„Kako kopni ona gruda snežana,
„Nako kopni srce moje za tobom."

Обвилася бѣлая виноградная лоза вокругъ града, вокругъ бѣлаго Будима; не была то бѣлая лоза виноградная, но были то двое: милая и милый. Они въ молодости сошлися, а теперь преждевременно разстаются; одинъ другому при разставанъѣ говоритъ: „Ступай, душа, ступай, сердце, впередъ; ты найдешь одинъ садъ садочикъ, а въ саду кустъ розы румяной; ты возми одинъ стебелекъ розы и положи на грудь у сердца: какъ завянетъ этотъ стебелекъ розы, такъ завянетъ сердце мое по тебѣ." Другой же при разставанъѣ говоритъ: „А ты, душа, ступай назадъ, ты встрѣтишь зеленую гору, а подъ горою найдешь источникъ воды студеной, у источника камень мраморный, на камнѣ чашу серебряную, а въ чашѣ снѣжную груду; и возми ты эту снѣжную груду, положи ее на грудь у сердца; какъ растаетъ эта груда снѣжная, такъ растаетъ сердце мое по тебѣ."

Biała winna latorośl obwinęła się w około miasta, wokoło białego Budimu; to nie była biała winna latorśl, leč było to dwoje kochanków; ješče w młodości się połačyli, teraz před wčasem rozstają, i jedno do drugiego přy rozstaniu mówi: „Pójdź, dušo, pójdź, serce, napřód; znajdzieš sad ogrodzony, a w sadzie křak róžy rumianéj; weź jednę gałązkę róžy i połóž ją na piersiach přy sercu: jak zwiędnie ta gałązka róžy, tak zwiędnie serce moje za tobą."— Drugi przy rozstaniu mowi: „A ty pójdź cokolwiek w inną stronę, duško; spotkaš jednę górę zieloną, pod tą górą źródło wody zimnéj, przy źródle kamień marmurowy, na kamieniu čaša srebrna, a w čašy gruda śniegu, i weź tę grudę śniegu, i połóż ją na piersiach přy sercu; jak stopnieje owa gruda śniegu, tak stopnieje moje serce za tobą."

---

* За неимѣніемъ нѣкоторыхъ сърбскихъ буквъ, мы употребляемъ здѣсь латинскія, по аналогическому правописанію. *Ред.*

* W braku niektórych sèrbskich liter używamy tu łacińskich, podług analogicznéj pisowni. *Red.*

IV.

БИБЛІОГРАФІЯ.

I. РУССКАЯ ЛИТЕРАТУРА.

54. *Родъ Княжевичей.* Одесса. 1842. Въ 8., 102 стр. (При книжкѣ портретъ М. Княжевича, родословное дерево рода Княжевичей и карта Карлштадской Военной Границы).

Обращаемъ вниманіе на эту книжку, какъ на одну изъ немногихъ, въ которыхъ писатели, говоря о своихъ соплеменникахъ Словянахъ, не довольствовались ни пустозвономъ возгласовъ, ни выписками изъ книгъ чужеязычныхъ, а высказывали свои знанія, какъ знатоки и наблюдатели. Мы обязаны ею *Н. И. Надеждину.* Путешествуя по Европѣ не съ исключительною цѣлью изучать словянство, онъ изучалъ однако на пути своемъ и его, и объѣздилъ бóльшую часть земель словянскихъ. Между такими русскими путешественниками, онъ одинъ изъ немногихъ и въ будущемъ для нашей литературы одинъ изъ надежнѣйшихъ.

Имя *Княжевича*.... Кому же изъ тѣхъ, которые принимаютъ участіе въ современныхъ успѣхахъ русскаго образованія, неизвѣстно это имя, свѣтлѣющее столько же меж-

BIBLIOGRAFIA.

I. LITERATURA ROSSYJSKA.

54. *Ród Knjażewiczów.* – Odessa. 1842. W 8, str. 102. (Z portretem M. Knjażewicza, drzewem genealogicznèm rodu Knjażewiczów i mappą Karlsztadtskiéj Wojskowéj Granicy).

Zwracamy uwagę na to dzieło, jako jedyne z pomiędzy wielu, w których autorowie, mówiąc o swoich pobratymcach Słowianach, nie poprzestawali na czczych wykrzyknikach, ani na wyjątkach z dzieł obcych, lecz opowiadali, jako znawcy i badacze. Winniśmy ten utwor p. *Nadeżdin.* Podróżując po Europie nie z wyłącznym celem poznania słowiańszczyzny, obznajmiał się jednak i z nią w czasie podróży, zwiedziwszy większą część krajów słowiańskich: należy do małéj liczby podobnych rossyjskich podróżników, i na przyszłość dla naszéj literatury rokuje wielkie nadzieje.

Knjażewicz.... Komuż z pomiędzy tych, którzy przyjmują udział w spółczesnych postępach oświaty Rossyi, nieznanèm jest to imie, również świetne wśród nazwisk

ду именами поборниковъ литературы, учености и вождей народнаго просвѣщенія, сколько и между именами сановниковъ государственныхъ, сознательно идущихъ по своему трудному пути?—Въ этой книжкѣ собрано все, что только можно было узнать о родѣ Княжевичей, которымъ, какъ извѣстно, подарилъ Россію народъ сърбскій, давшій ей и Хóрватовъ,— Милирадовичей, Емануиловъ; однакожъ сочинитель не ограничился однимъ этимъ и воспользовался случаемъ – познакомить читателей съ народомъ и краемъ, откуда вышли Княжевичи.

Книжка начинается путевыми записками о проѣздѣ чрезъ часть Военной Хорватской Границы, — черезъ Лику и Корбаву. Правда, что сочинитель не пересказываетъ всѣхъ своихъ впечатлѣній, имѣя въ виду Княжевичей; но и тутъ попадаются то замѣчанія, очень любопытныя, то прекрасные очерки природы и людей. Между замѣчаніями припомню одно— о *Черной Королевѣ* (Църна Краљица), которая, какъ говоритъ г. Надеждинъ, по народному преданію, когда то жила у селенія Квартъ, и о которой, вообще у адріатическихъ Словянъ, ходитъ множество темныхъ отрывочныхъ сказокъ. Черная Королева и все *черное* отродіе занимаетъ не послѣднее мѣсто въ сказкахъ не только адрія-

opiekunów literatury, nauk i przywódców narodowéj oświaty, jak i wśród imion dygnitarzy Państwa, z samowiedzą postępujących po trudnéj drodze?— W pomienioném dziele zebraném jest wszystko, co tylko można było dowiedzieć się o rodzie Knjażewiczów, który, jak wiadomo, dał Rossyi naród sérbski, jak równie dał jéj także Chorwatów,— Miłoradowiczów, Emanuelów; zresztą autor nie ograniczał się tylko na tém i korzystał ze sposobności obznajmienia czytelników z ludem i krajem, z którego pochodzą *Knjażewicze*.

Dzieło to zaczyna się opisem podróży przez część Wojskowéj Chorwackiéj Granicy,— przez Likę i Korbawę. Prawda, że autor nie opowiada wszystkich swoich wrażeń, więcéj mając na względzie biografią familii, lecz i tu trafiają się już to uwagi bardzo ciekawe, już to piękne obrazy natury i ludzi. Z pomiędzy przypisów uczynię wzmiankę o jednym— o *Czarnéj Królowéj* (Crna Kraljica), która, jak mówi p. Nadeždin, podług podania narodowego, niegdyś mieszkała blizko wsi *Kwart*, i o któréj, w ogóle pomiędzy Słowianami adryatyckiemi, krąży mnóstwo ciemnych urywkowych klechd. Czarna Królowa i cała *czarna* generacya zajmuje nie ostatnie miejsce w klechdach nie tylko adryatyckich, lecz

тическихъ, но и всѣхъ южныхъ Словянъ: и Марко Королевичъ имѣлъ дѣло съ черпымъ Арапомъ, и цѣлая дюжина Араповъ витязевала противъ витязей сърбскихъ, и Медвѣдь-Градъ, что у Загреба, разрушилъ Черный Витязь, и Словенку «лепу Виду» увезъ черный заморецъ. Эти черные люди могли зайдти къ южнымъ Словянамъ съ Турками; могли быть они и Мавры испанскіе, которымъ указали путь къ Словянамъ Испанцы, не только торговавшіе съ ними, но и селившіеся въ ихъ сосѣдствѣ (на островахъ и берегахъ Адріи) и наконецъ совершенно ословянившіеся; могли остаться они въ памяти народа послѣ впаденія Сарациновъ (въ VIII в.), о которомъ есть извѣстіе у Константина Порфиророднаго; могли быть и совсѣмъ инаго рода. Кстати вспомнимъ, что, по описанію Массуди, въ одномъ изъ храмовъ словянскихъ были между-прочимъ изображенія Абиссинцевъ и Еѳіоповъ.

Переходя къ собственно-историческимъ разысканіямъ, сочинитель приводитъ доказательства распространенію рода Княжевичей во всѣхъ сърбскихъ земляхъ. Впрочемъ, главный разсадникъ Княжевичей находится въ селеніи Мутиличѣ (удбинской роты, личскаго военно-граничнаго полка). Сочинитель

i wszystkich południowych Słowian: i Marko Królewicz miał do czynienia z czarnym Murzynem, i cały tuzin Murzynów walczył przeciwko bohaterom sérbskim, i *Niedźwiedź-Gród* (Medwied-Grad, co blisko Zagreba, został zrujnowany przez czarnego bohatera, i Słowenkę piękną Widę, porwał czarny zamorzec. Ci czarni ludzie mogli zajść do Słowian południowych razem z Turkami; mogli to być nawet i hiszpańscy Arabowie, którym wskazali drogę do Słowian Hiszpanie, nie tylko prowadzący z nimi handel, lecz i mieszkający w ich sąsiedztwie (na wyspach i brzegach Adrii), nakoniec zupełnie zesłowiańszczeni; mogli oni zachować się w pamięci ludu po wpadnięciu Saracenów (w VIII w), o którém znajdujemy wzmiankę u Konstantego Parfirogeneta; mogli wreszcie ci ludzie być innym jeszcze narodem.— Nie od rzeczy wspomniemy, że podług opisu *Massudi*, w jednym słowiańskim kościele między innemi znajdowały się wyobrażenia Abissinów i Etiopów.

Przystępując do właściwie historycznych poszukiwań, autor przytacza dowody rozszerzenia rodu Knjażewiczów we wszystkich sérbskich krajach. Zresztą główne gniazdo Knjażewiczów znajduje się we wsi *Mutiliczu* (Udbińskiej kompanii, Liczskiego wojenno-granicznego pułku). Autor nie mógł

не могъ упустить изъ-виду Качичева *Угоднаго Разговора*, гдѣ собрано столь много важныхъ извѣстій и преданій о фамиліяхъ сърбскихъ, и выписываетъ изъ него пѣсню о Княжевичахъ. Безспорно, въ книгѣ Качича народныхъ пѣсень болѣе, нежели какъ обыкновенно полагаютъ; нѣкоторыя изъ нихъ даже очень мало «исправлены» этимъ почтеннымъ Францисканцемъ; но пѣсня о Княжевичахъ не принадлежитъ къ ихъ разряду: 1) она вся написана стихами съ риѳмами, чего, какъ извѣстно, не терпитъ народная сърбская піитика въ пѣсняхъ старины; 2) самое содержаніе, имѣющее цѣлью прославить родъ Княжевичей, также ненародно. Очень жаль, что сочинитель не могъ воспользоваться дѣйствительно-народными преданіями Сърбовъ о Княжевичахъ, а имя это не разъ упоминается въ ускоцкихъ пѣсняхъ. Одна изъ нихъ начинается такъ: «Пала магла на Лјутой Планини, А још вет'а на синјему мору, јоште вет'а на Сенју бјеломе.» — То Сеньянинъ Иво собираетъ «харовъ и морнаровъ,» разсказываетъ, какъ Латыняне и Турки разрушили Старый и Новый Градъ, и велитъ имъ идти къ Книну — отмстить Туркамъ и Латынянамъ. *Дујо Княжевичъ*, предводитель «харовъ,» молча его выслушалъ и отвѣчалъ потомъ, что онъ съ дру-

spuścić z uwagi dzieło Kaczicza, p. t. *Razgowor Ugodni*, gdzie zebrano tak wiele ważnych wiadomości i podań o rodzinach sérbskich; wypisuje on z niego pieśń o Knjażewiczach. Bez zaprzeczenia, w dziele Kaczicza jest daleko więcéj pieśni ludu, jak zwykle przypuszczają; niektóre zaś z nich bardzo mało są »podrobione« przez tego poczciwego Franciszkana; lecz pieśń o Knjażewiczach nie należy do téj kategoryi: 1) napisana jest wierszem z końcówkami, co, jak wiadomo, narodowa sztuka rymotwórcza Sérbów odrzuca w dawnych pieśniach; 2) sama treść, mająca na celu wsławienie rodu Knjażewiczów, także nie jest narodową. Bardzo żałujemy, że autor nie mógł korzystać z rzeczywiście narodowych podań Sérbów o Knjażewiczach, gdyż imie to nie raz napotyka się w pieśniach Uskoków. Jedna z nich zaczyna się tak: »Pala magla na Ljwtoj Planini, A josz weća na sinjemu moru, joszte weća na Senju bjelome.»— Senjanin to Iwo zbiera »charów i mornarów«, opowiada, jak Łacinnicy i Turcy zrujnowali Stary i Nowy Gród; rozkazuje daléj, aby szli do Knina dla zemszczenia się na Turkach i Łacinnikach. *Dujo Knjażewicz*, dowódzca »charów« w milczeniu go wysłuchał i odpowiadał potém, że z drużyną już powrócił z Knina, że i »Welebit-Planina« i morze—są

жиной уже воротился изъ Книна, что и Велебитъ - Планина и море— свободны, а Турки бѣжали. Другая пѣстя начинается такъ: «Висока је Велебит - Планина, Дубока је драга Смиљевачка, Широко је крило, орлје крило, Орлје крило Дуке капетана, а друго ми *Кнежевит'а Дуја.* Паше хари и паше Ускоци нападоше тисут'у Турака»... и сразили всѣхъ. Не поддавался одинъ Мујо харамбаша, напалъ на Дуку, но Дујо отсѣкъ ему ноги,— и потомъ Мују повѣсили высоко на дубѣ. — Всѣ такія сърбскія пѣсни о частныхъ событіяхъ очень любопытны и важны для историка по вѣрности, съ какою передаютъ нравы и обычаи народа,— и ихъ, особенно объ Ускокахъ, очень много: кто можетъ пожитъ напр. въ Сени и ея окрестностяхъ какой-нибудь мѣсяцъ, другой, тотъ соберетъ ихъ сотни.

Болѣе-всего развился родъ Княжевичей въ Ликѣ.— *Ликою* называется самый южный предѣлъ нынѣшней Военной Границы, которымъ она граничитъ съ Далматскимъ Приморьемъ. На «тройной межѣ» (triplex confinium), гдѣ нѣкогда соприкасались владѣнія Австріи, Турціи и Венеціи, воздымаются высочайшіе гиганты страны— Велебитъ и Плѣшивица. Велебитъ идетъ громадною грядою вскрай моря, отъ запада къ вос-

swobodne, Turcy zaś uciekli.«— Druga pieśń tak się zaczyna:» Wisoka je Welebit Planina, Duboka je draga Semiljewaczka, Sziroko je krilo, orlje krilo, Orlje krilo Duke kapetana, a drugo mi *Knjażewića Duja.* Pasze chari i pasze uskoci, napadosze tisuću Taraka» i wszystkich zwyciężyli. Nie poddawał się jeden tylko Mujo charam-basza, napadł na Dukę, lecz Dujo uciął mu nogi, a potém Muja powieszono wysoko na dębie.— Wszystkie podobne sérbskie pieśni o zdarzeniach domowych bardzo są ciekawe i ważne dla dziejopisarza, z powodu dokładności, z jaką wystawiają obyczaje i zwyczaje ludu; a takich pieśni, szczególniéj o Uskokach, jest bardzo wiele: kto np. mieszka w Seni lub jéj okolicach, choćby tylko miesiąc lub dwa, ten ich nazbiera setkami.

Ród Knjażewiczów rozgałęził się szczególniéj w Lice.— *Liką* nazywa się najdalszy południowy kraniec teraźniéjszéj Wojskowéj Granicy, który stanowi jéj granicę z dalmackiém Nadmorzem. Na potrójnym przedziele (triplex confinium), gdzie niegdyś stykały się posiadłości Austryi, Turcyi i Wenecyi, wznoszą się najwyższe olbrzymy krain: *Welebit i Pleszíwica* (*Łysica*). *Welebit* ciągnie się nakształt olbrzymiéj grzędy wzdłuż morza, od za-

току; Плѣшивица— съ сѣвера на югъ паралельно р. Унѣ. У подножія Велебита течетъ р. Лика и, не прорвашись къ морю черезъ верхъ Велебита, «поныряетъ» — уходитъ въ землю, какъ и многія рѣки этого края. У Лики, гдѣ въ нее впадаетъ Новчица, стоитъ главный городъ Лики — *Госпичь*. Корбава отдѣляется отъ остальной Лики *Вербачскою Стезею* (Върбачка Стаза) и омывается р. Корбавой, которая тоже поныряетъ. О Ликѣ и Корбавѣ упоминаетъ Константинъ Порфирородный (Kribasa, *вм.* Kribava, и Litza), а вмѣстѣ и о какой то *Gutzika*, которую г. Шафарикъ, а съ нимъ и г. Надеждинъ, относятъ въ Гацкое Поле, и въ которой, можетъ быть, вѣроятнѣе видѣть *Гуску* или *Гусит'* (Gusić), откуда долженъ былъ произойдти родъ *Гусичей*, бывшихъ до конца XIV в. графами корбавскими. И до сихъ-поръ есть развалины *Гусича Града у Гусича Поля*. — Съ XII в. Корбава, нынѣшняя Удбиня, сдѣлалась столицею епископіи, въ которой хотя и было богослуженіе латинское, но на словянскомъ языкѣ, и къ которой принадлежала вся восточная часть Военной Кроаціи. Въ политическомъ отношеніи этотъ край еще въ XI в. подпалъ власти королей венгерскихъ, управляясь впрочемъ особеннымъ баномъ. Въ 1467 году явились тутъ въ первый

chodu ku wschodowi; *Pleszivica* od północy na południe w paralelli z rzeką Uną. U stop Welebita płynie r. Lika, i nie mogąc przedrzeć się przez wierzchołek Welebita, nurkuje w ziemię, jak i wiele innych rzek tego kraju. Nad Liką, tam gdzie do niéj wpada Nowczica, stoi główne miasto Liki *Gospicz*. Korbawa oddzielona jest od Liki *Wérbaczską Ścieżką* (Wérbaczka Staza) i leży nad rzeką Korbawą, która także nurkuje. O Lice i Korbowie wspomina Konstanty Porfirogenet (*Kribasa*, zam. *Kribava*, *i Litza*), rownież i o jakiéjś *Gutzika*, którą p. Szafarzyk, a razem z nim i. p. Nadeždin, odnoszą do *Gackiego Pola*, lecz w któréj prawdopodobniéj może byłoby widzieć *Guskę* czyli *Gusić*, skąd musiał wziąść początek ród *Gusiczów*, którzy do końca XIV w. byli hrabiami Korbawskiemi. Nawet dotąd są ruiny *Gusića Grada u Gusića Pola*. — Z XII w. Korbawa, dzisiéjsza *Udbinja*, stała się stolicą biskupstwa, w którém był obrządek łaciński, lecz w języku słowiańskim, a do którego należała cała wschodnia część Wojskowéj Kroacyi. We względzie politycznym kraj ten jeszcze w w. XI dostał się pod władzę królów węgierskich, lecz zarządzał nim osobny ban. W 1467 r. po pierwszy raz ukazali się tu Turcy, i w krótkim czasie Lika i Korbawa stały się pustynią (desertum primum

разъ Турки: и въ короткое время Лика и Корбава стали пустынями (desertum primum et desertum secundum) и такъ назывались въ самыхъ грамотахъ. Не привлекая къ себѣ болѣе вниманія Турковъ, они сдѣлались убѣжищемъ сърбскихъ Ускоковъ и ихъ укрѣпленнымъ станомъ, изъ котораго они уже позже распространились далѣе на югъ и западъ; тогда Ускоки образовали изъ себя, подъ начальствомъ сеньскаго капитана, такое же военное братство, какое у пороговъ Днѣпра, около того же времени, образовали Запорожцы. Вспомнимъ кстати, что самъ Минучіо Минучи, въ своей *Historia degli Uscochi* сравниваетъ Ускоковъ съ Козаками (стр. 14–15). Оставаясь подъ покровительствомъ венгерскаго короля, Ускоки стали страшны на сушѣ и на морѣ, Туркамъ и Венеціянамъ; преслѣдуемы были тѣми и другими, однако не слабѣли и все болѣе и болѣе распространялись. Съ появлениемъ Ускоковъ въ Ликѣ и Корбавѣ начинается тутъ и родъ Княжевичей. Еще король Матвей Корвинъ далъ имъ дворянскую грамоту. Недалеко отъ Комича, тамъ же, гдѣ возвышаются развалины Дворовъ Карловича (графа Ивана, сына Карла Торквата Корбавскаго, по имени котораго названъ и Карлобагъ), есть урочище *Княжевича Станъ*. — Набѣги

et desertum secundum); tak nazywano je nawet w dyplomatach. Nie zwracając już na siebie uwagi Turków, stały się przytułkiem sérbskich Uskoków, ich ufortyfikowanym obozem, z którego późniéj rozszerzyli się daléj na południe i zachód; wtedy Uskocy uformowali z siebie pod naczelnictwem seńskiego kapitana takież same wojskowe bractwo, jakie przy porohach Dniepra, około tegoż czasu, utormowali Zaporożcy. Wspomniemy, że Minuczio Minuczi w swojéj *Historia degli Uscochi* porównywa Uskoków do Kozaków (str. 14 15). Zostawając pod opieką króla węgierskiego, Uskocy stali się strasznymi Turkóm i Wenecyanóm, na lądzie i morzu; byli prześladowani przez jednych i drugich, jednakże nie tracili sił i coraz więcéj się szerzyli. Z ukazaniem się Uskoków w Lice i Korbawie zaczyna się także i ród Knjażewiczów; jeszcze król Mateusz Korwin nadał im dyplom szlachecki. Niedaleko Komicza, tam, gdzie się wznoszą ruiny Dworów Karlowicza (hrabiego Jana, syna Karola Torkwata Korbawskiego, od imienia którego nazwany został i *Karlobag)* jest miejsce: *Knjażewicza Stan*. Napady Uskoków na Turków wywołały nakoniec (1527 r.) ogromne tureckie wojsko do Liki i Korbawy; Uskocy musieli uciekać, również uciekł i hrabia Jan i biskup korbawski; Turcy zaś opano-

Ускоковъ на Турковъ вызвали наконецъ (1527 г.) огромную турецкую рать на Лику и Корбаву; Ускоки должны были бѣжать, какъ бѣжалъ и графъ Иванъ и епископъ корбавскій;— и Турки овладѣли краемъ. Они владѣли имъ слишкомъ 160 лѣтъ. Ускоки безпрерывно тревожили ихъ, но ничего не могли сдѣлать до тѣхъ поръ, пока послѣ осады Вѣны (1683) не выслано было сюда правильное войско. Соединясь съ Ускоками, оно прогнало Турковъ за Плѣшивицу къ Унѣ, и край присоединенъ былъ къ владѣніямъ австрійскимъ. Послѣ мира карловачскаго (1699 г.) Ускоки обращены были въ военныхъ граничаровъ, а нѣкоторые старшины ихъ получили дворянское достоинство, въ томъ числѣ и Княжевичи.

wali kraj i posiadali go przeszło 160 lat. Uskocy ciągle niepokoili nieprzyjaciół, lecz nic nie mogli zrobić, dopóki po oblężeniu Wiednia (1683) nie wysłano tutaj regularnego wojska, które połączywszy się z Uskokami, wypędziło Turków za Pleszîwicę aż do Uny, a kraj przyłączony został do Austryi. Po traktacie karłowackim (1699 roku) Uskocy obróceni byli na wojskowych *graniczarów*, niektórzy zaś z ich starszyzny otrzymali godność schlachecką, w ich liczbie także i Knjażewicze.

Г. Надеждинъ очень хвалитъ устройство Военной Границы. Граничаръ есть природный воинъ, вмѣстѣ осѣдлый домохозяинъ и свободный хлѣбопашецъ. За право владѣть землею платитъ онъ обязанностію военной службы. Всѣ они соединены въ общины, составленныя изъ нѣсколькихъ семей, большею частію одного колѣнія. Каждая подчинена своему «господарю» и выставляетъ извѣстное число годныхъ людей, соразмѣрно числу народа и грунтамъ. Обыкновенно граничары берегутъ только границу, но въ во-

P. Nadeżdin bardzo chwali urządzenie Granicy Wojskowéj. *Graniczar* jest wojakiem od urodzenia, a razem osiadłym gospodarzem i wolnym rolnikiem. Za prawo posiadania ziemi płaci wypełnianiem wojskowéj służby. Wszyscy połączeni są w stowarzyszenia, złożone z kilku rodzin po większéj części jednego pokolenia. Każda znajduje się pod zarządem swojego «gospodara» (pana) i dostawia pewną liczbę zdatnych ludzi, stosownie do liczby ludu i gruntów. Zwyczajni graniczarowie strzegą tylko granicy, lecz w czasie woj-

енное время посылаются всюду. Личане представляютъ между ними какъ бы особенное племя, особую породу, отмѣченную рѣзкими чертами. Народъ очень рослый, статный, здоровый, народъ богатырей, небоящійся никакихъ опасностей и препонъ. Жизнь и нравы ихъ — самые патріархальные. Они безпредѣльно привязаны къ своей родинѣ, языку и вѣрѣ, неохотно идутъ на чужбину, еще неохотнѣе учатся нѣмецкому языку' и чрезвычайно рѣдко отпадаютъ отъ православія.— Кто хочетъ видѣть чисто-словянскую кровь, какъ она сохранилась отъ насильственныхъ приливовъ азіятскаго варварства и европейской цивилизаціи, тотъ ступай въ Лику и Корбаву.

Книжка оканчивается описаніемъ окрестностей Мутилича.

Для дополненія статьи мы извлечемъ изъ другой книжки (*Подвиги Димитрія Максимовит'а Княжевит'а. Београдъ.* 1841) нѣсколько извѣстій о томъ изъ Княжевичей, котораго знаетъ и уважаетъ вся образованная Россія. Отецъ Д. М. Княжевича переселился въ Россію въ 1773 г. и умеръ въ 1807 г., занимая должность совѣтника казанской Казенной Палаты, оставивъ послѣ себя четверехъ сыновей: Димитрія, Александра, Николая и Владислава.

ny bywają wszędzie wysyłani. Liczanie stanowią wśród nich jak by oddzielne plemie, osobną rasę, odznaczającą się wydatnemi rysami. Jest to lud bardzo wysokiego wzrostu, kształtny, silny, bohaterski, nie bojący się żadnego niebezpieczeństwa i przeszkód. Ich życie i obyczaje są zupełnie patryarchalne. Przywiązani najmocniéj do swego kraju, języka i wiary; niechętnie idą do obcéj ziemi, z większą jeszcze niechęcią uczą się języka niemieckiego, a nadzwyczaj rzadko odłączają się od greckiego słowiańskiego kościoła. Kto chce widzieć czysto-słowiańską krew taką, jaką ona zachowała się przed gwałtownėm natarciem azyatyckiego barbarzyństwa i cywilizacyi europejskiéj, ten niech idzie do Liki i Korbawy.

Dzieło to kończy się opisem okolic Mutilicza.

Dla dopełnienia artykułu wyjmujemy kilka wiadomości z innego dzieła (Podwigi Dimitrija Maksimowića Knjażewića. Beograd. 1841.) o Knjażewiczu, którego zna i szacuje cała ukształcona Rossya. Ojciec *D. M. Knjażewicza* przesiedlił się do Rossyi w r. 1773, umarł w roku 1807, piastując urząd w Kazańskiéj Skarbowéj Izbie; zostawił po sobie czterech synów: Dymitra, Aleksandra, Mikołaja i Władysława.— D. M. Knjażewicz urodził się w 1788 r., pobierał nauki w uniwer

Д. М. родился въ 1788 г., учился въ казанскомъ университетѣ и потомъ долго служилъ по Министерству Финансовъ. По долгу службы прожилъ онъ пять лѣтъ въ Вѣнѣ и тамъ избралъ супругу изъ чешской фамиліи. Въ 1826 г. онъ сдѣланъ былъ вице-директоромъ Департамента Государственныхъ Имуществъ, а въ 1831 г. директоромъ Департамента Государственнаго Казначейства. Во все время этой службы онъ усердно участвовалъ и въ дѣлахъ русской литературы, писалъ и самъ издавалъ книги, отличающіяся чистотою слога; былъ дѣятельнымъ членомъ очень многихъ обществъ, покровительствовалъ молодымъ дарованіямъ, и такимъ образомъ приготовилъ себя къ должности, которую теперь занимаетъ съ такою пользою для наукъ и литературы и вообще для просвѣщенія Россіи. Въ 1838 г. онъ опредѣленъ Попечителемъ Одесскаго Учебнаго Округа, и этотъ новый округъ сталъ ему обязанъ всѣмъ, отъ большаго до малаго. Онъ устроилъ лицей, гимназіи и вообще всѣ училища; улучшилъ методы преподаванія, заботясь о выборѣ достойныхъ наставниковъ; упрочилъ бытъ бѣдныхъ воспитанниковъ, открылъ ново-россійское Общество Исторіи и Древностей; поставилъ литературу въ Одессѣ на степень соперничества со столицами.

sytecie kazańskim, i potém długo piastował urząd w Ministerjum Skarbów. Z obowiązku służby mieszkał pięć lat w Wiedniu i pojął małżonkę, pochodzącą z czeskiéj rodziny. W r. 1826 został wicedyrektorem Departamentu Dóbr Państwa, w r. zaś 1831 mianowano go dyrektorem Głównéj Kassy Państwa. W czasie spełnienia ostatniego obowiązku brał także czynny udział i w literaturze rossyjskiéj, pisał i wydawał dzieła, odznaczające się poprawnością stylu; był niezmordowanym członkiem wielu towarzystw uczonych, wspierał młode talenta, i tym sposobem przygotował się do sprawowania urzędu, który zajmuje dziś z chlubą i korzyścią dla nauk i literatury, a w ogóle dla oświaty Rossyi. W 1838 r. mianowany został Kuratorem Okręgu Naukowego Odesskiego, który mu winien wszystko, równie w wielkich, jak i w mniéj ważnych względach. Urządził liceum, gimnazya, szkoły niższe; troszcząc się o wybór godnych nauczycieli; ulepszył metody wykładu nauk; zabepieczył utrzymanie ubogich uczniów, założył noworossyjskie Towarzystwo Historyi i Starożytności; przyprowadził literaturę w Odessie do stopnia rywalizacyi z stolicami. Nie ma żadnego ważnego zawodu w literacko-naukowéj działalności w Rossyi, w którym by nie przyjął stanowczego

Нѣтъ ни одного важнаго шага въ литературно-ученой дѣятельности русской, въ которой бы онъ не принялъ дѣятельнаго участія, какое принимали наши немногіе Сперанскіе, какимъ одушевляетъ нашу умственную дѣятельность Господинъ Министръ Народнаго Просвѣщенія С. С. Уваровъ. Государь Императоръ наградилъ Княжевича, въ званіи Попечителя, въ 1840 г., чиномъ Тайнаго Совѣтника. — «Дај нам Боже и више таки Срба на славу и украшење премилог рода!»

И. Срезневскій.

udziału, jaki zawsze przyjmowali nieliczni nasi Sperańscy, i jakim ożywia dziś naszą umysłową działalność Minister Oświecenia Narodowego S. S Uwarów. Najjaśniejszy Pan w r. 1840 zaszczycił Knjażewicza godnością Radcy Tajnego. «Daj nam Boże i wisze taki Srba na slawu i ukraszenje premilog roda!»

I. Sreżniewski.

II. СЪРБСКАЯ ЛИТЕРАТУРА.

II. LITERATURA SÉRBSKA.

Любитель Просвѣщенія. Србско-далматински магазинъ за лѣто 1842. Седма година. У Задру. — Въ 12., 120 стр.

Это единственное повременное изданіе, въ которомъ приморскіе Сърбы подаютъ голосъ сѣвернымъ братьямъ о своемъ существованіи, а вмѣстѣ и единственная книжка, на выходъ которой приморцы могутъ надѣяться. Не льзя сказать, чтобы это изданіе совершенно удовлетворяло своей цѣли, не льзя не пожелать также, чтобы оно было и толще и лучше; тѣмъ-неменѣе оно любопытно и не для однихъ Сърбовъ.

«*Miłośnik Oświaty.* Sérbsko-dalmacki magazyn na r. 1842.» Rok siódmy. W Zadrze. W 12., 120 str.

Jest to jedyne czasowe pismo, w którém nadmorscy Sérbowie dają znać północnym braciom o swojém istnieniu, a razem i jedyne dzieło, którego nadmorscy mieszkańcy mogą się spodziewać. Nie można powiedzieć, że publikacya ta zupełnie odpowiada swojemu celowi, trzeba także życzyć, aby była grubszą i lepszą; z tém wszystkiém jednak jest ciekawą nie tylko dla samych Sérbów.

Первоначальнымъ издателемъ «Любителя Просвѣщенія» былъ д-ръ *Петрановићь*, въ Карлштатѣ: тамъ вышли двѣ книжки за 1836 и 1837 г. Онъ имѣлъ тогда настоящій видъ календаря: по 26 страницъ въ книжкѣ посвящено было обыкновеннымъ календарнымъ предметамъ; послѣ нихъ уже слѣдовали: прозаическія сочиненія и переводы, стихи, лѣтопись право славной церкви въ Далмаціи и смѣсь. Любопытнаго помѣщено было очень мало. Преимущественно занимательны отрывки изъ «Исторіе Кньижества свію народа на свѣту,» кажется, самого Петрановича. *Лѣтопись Церкви* еще любопытнѣе.

Съ 1838 г. «Любитель Просвѣщенія» сталъ выходить въ Задрѣ и, лишившись страницъ календарныхъ, улучшился въ другихъ отдѣлахъ. Вотъ болѣе замѣчательныя статьи: *Списатељи Дубровачки* въ 1838—41 г., извлеченіе изъ Аппендини, составленное трудолюбивымъ О. Георгіемъ Николаевичемъ; - *Географ. Статистически преглед Далмаціе*, Петрановича, въ 1838 г.;— *Бой Косовски*, его же, въ 1839;— *Фамилиа Деде Митровићь инаће Янковићь*, въ 1840 г.; *Писма едног Шибеничанина*, въ 1840 и 1841 г.; *Землеописаніе Босне*, Юкича, въ 1841; *Фамилиа Смилянића*, въ 1841. *Лѣтопись Церкви* помѣщена въ 4-хъ

Wydawcą «Miłośnika» z początku był d-r *Petranowicz* w Karlsztacie: wyszły tam dwa poszyty za 1836 i 1837 r. Miał wtedy Miłośnik zupełny kształt kalendarza: 28 str. w każdym poszycie poświęcone były zwyczajnym kalendarzowym przedmiotom; po tych następowały: artykuły prozaiczne i przekłady, wiersze, kronika grecko-słowiańskiego kościoła w Dalmacyi i rozmaitości. Zresztą bardzo mało umieszczono rzeczy ciekawych. Najwięcéj zajmującemi są wyjątki z « historyi literatury wszystkich ludów na świecie», zdaje się przez p *Petranowicza*; lecz *Kronika Kościoła* jeszcze ciekawsza.

Od r. 1838 «Miłośnik Oświaty» zaczął wychodzić w Zadrze; pozbawiony stronic kalendarzowych, udoskonalił za to inne oddziały. Oto najlepsze artykuły: *Pisarze Dubrownicey* w roku 1838 — 41, wyjątek z Appendiniego, ułożony przez pracowitego X. Jerzego Nikołajewicza; — *Jeograficzno - Statystyczny Przegląd Dalmacyi*, przez Petranowicza, w r. 1838; — *Bitwa Kossowska*, przez tegoż, w r. 1839; — *Rodzina Dede - Mitrowicz inaczéj Jankowicz*, w r. 1840; *Listy jednego Szybeniczanina*, w r. 1840 i 1841; *Ziemiopis Bosny*, przez Jukicza, w r. 1841; — *Famila Smiljanicza*, w 1841 roku. *Kronika Kościoła*, umieszczona we wszystkich 4-ch

книжкахъ. Я не упоминаю о тѣхъ статьяхъ, которыя, какъ напр. по вѣсти, весело прочесть, но не стóитъ перечитывать.

Въ новой, седмой, книжкѣ про читалъ я съ удотольствіемъ: «још еданъ прегледъ о списательима Дубровачкима,» *О Георгія;*— «о безвластію, бывшемъ у Далмацiи после паденія републуке Млѣтачке,» *Казалинича;*— «Описаніе Херцеговине,» *Юкича;* — «Описаніе Босне,» прибавленіе къ статьѣ 1841 г.; «Писма Шибеничанина,»—продолженіе прежнихъ;— «Путованѣ изъ Дубровника преко Херцеговине у Фойницу» *Юкича.*—Лѣтописи церкви уже нѣтъ. На этотъ годъ издателемъ былъ *О. Георгій* и, кажется, останется.

Спасибо ему, и да множатся читатели и подписчики его книги. Между тѣмъ не можемъ не сказать чистосердечно, что и *языкъ* могъ бы быть чище, и *правописаніе сообразнѣе съ духомъ сърбскаго нарѣчія.* Въ языкѣ уже черезъ чуръ много русскихъ словъ, а правописаніе, хотя оно, къ сожалѣнію, и распространено между Сърбами, ничѣмъ не можетъ быть оправдано. То ли дѣло правописаніе Вука Стефановича!

И. Срезневскій.

poszytach. Nie wspominam o artykułach, które, jak np. powieści, przyjemnie jest przeczytać, lecz nie warto odczytywać po raz drugi.

W nowym siódmym poszycie z zajęciem przeczytałem: «Jeszcze jeden przegląd pisarzy dubrownickich» przez X. Jerzego;— «O Bezprawiu, które było w Dalmacyi po upadku rzeczypospolitéj weneckiéj» przez *Kazalinicza;*—«Opis Hercegowiny» przez *Jukicza;* — «Opis Bosny», — dodatek do artykułu 1841 r.;— «Listy Szybeniczanina», ciąg dalszy poprzednich; –«Podróż z Dubrownika przez Hercegowinę do Fojnicy» przez *Jukicza.*—Kroniki Kościoła już niema. Na ten rok wydawcą był X. Jerzy i zdaje się, że pozostanie i nadal. Dzięki mu, niech się pomnażają czytelnicy i prenumeratorowie pisma jego. Jednakowoż musimy szczerze wyznać, że *język* mógłby być poprawniejszym i *pisownia zgodniejszą z duchem sérbskiego narzecza.*— W języku zanadto wiele rossyjskich wyrazów; pisownia zaś, chociaż na nieszczęście używana przez wielu Sérbów, niczem nie da się usprawiedliwić. Wcale co innego pisownia Wuka Stefanowicza!

I. Sreźniewski.

СЛОВЯНСКІЕ ЖУРНАЛЫ. PISMA PERYODYCZNE SŁOWIAŃSKIE.

I. PISMA ROSSYJSKIE.

1. Журналъ Министерства Народнаго Просвѣщенія: Dziennik Ministeryum Oświecenia Narodowego. 1843. M a j. — Ogólne sprawozdanie, przedstawione Najjaśniejszemu Panu przez Ministerym Ośw. Narod. za 1842 r. — O Stosunkach Matematyki do Nauk Przyrodzonych. — Przodkowie Czyngis-chana. (Dokończenie). — Wyciąg z protokułów posiedzeń Kommissyi Archeograficznéj. — Porównawcze Wiadomości o stanie Naukowych Zakładów Ministeryum Oświecenia Narodowego za 1841 i 1842 r. — C z e r w i e c. Pierwsi Chrześciańscy Męczennicy w Litwie. przez *M. Etagina.* — O najdawniejszém świadectwie, że kościelny książkowy język jest słowiano-bolgarskim. Przez *Bodjańskiego.* — Wyciąg z protokułów posiedzeń Kommyssyi Archeograficznéj. — Przegląd Rossyjskiego Prawodawstwa z drugiéj połowy 1842 r. Przez *P. Kaznaczejewa.*

W poszycie za miesiąc Maj Dz. M. O. N. zwraca na siebie szczególną uwagę sprawozdanie Ministerstwa Oświecenia Narodowego za 1842 r., które świadczy o szybkim, co rok powstającym postępie oświaty w Rossyi. Wyjmujemy w skróceniu niektóre wiadomości z tego sprawozdania — Rząd, zawsze gotowy nieść pomoc w kierowaniu i szerzeniu oświaty narodowéj, wysyłał w r. 1842 za granicę zdatnych professorów w celu naukowym. I tak — prof. *Braszman* wysłany był do Pruss, Francyi i Anglii dla naradzenia się z uczonemi względem wydania swoich Kursów Mechaniki i Optyki; *Pogodin* — dla wejścia w stosunki z Towarzystwem Północnych Antykwaryuszów w Kopenhadze, względem historyi rossyjskiéj; *Fiszer* — jako botanik, dla znajdowania się na zebraniu Germańskich Naturalistów w Moguncyi; *Riedkin* — dla zwrócenia uwagi na spółczesny postęp wykładania Nauk Prawnych w zach. Europie; lekarz *Borisjak* podróżował po Finlandyi, Szwecyi i niektórych wewnętrznych gubernijach Rossyi; teraz wysłany jest do Uralu, potém począwszy od samego Północnego Bogosłowskiego Okręgu zejdzie z pasma na południe do guberniі Orenburskiéj i do Astrachania. — Magistrowie *Dittel* i *Berezin* wysłani do Europejskiéj Turcyi, Małéj Azyi, Persyi, Syryi i Egiptu, dla udoskonalenia się w języku arabskim, perskim i turecko-tatarskim. Pod czas bytności swojéj w Derbencie i Baku, zajmowali się uczonemi badaniami i nabyli dokładną mappę Abaryi, dotąd jeszcze nieznaną. Profes. *Simonow* odbył podróż do Anglii, Francyi i Niemiec w celu astronomicznym. Prof. *Poroszin* wysłany był za granicę dla śledzenia postępu ekonomii politycznéj i statystyki; prof. *Gordejenkow* — do Niemiec, Francyi i Włoch, dla zwrócenia uwagi na postępy prawoznawstwa w tamecznych uniwersytetach; prof. *Karawajew* — zwiedził Niemcy, Francyą i Anglią w celu nauki chirurgii. Akademik *Kupfer* wysłany był za granicę dla przyjęcia udziału w zebraniu Germańskich Naturalistów w Moguncyi i dla udzielenia uczonéj Europie wiadomości o szybkiém rozwinięciu meteorologicznych i magnetycznych nauk w Rossyi. — W r. 1842 wysłana została expedycya do Syberyi, na trzy lata, w celu wyśledzenia zło-

dowaciałości ziemi i zwiedzenia głębi północnych stron Syberyi, między rzekami Piasidą i Chatangą aż do Morza Lodowatego. Przejdziemy teraz do innych przedmiotów. Dla zupełnego rozwinięcia nauki języków wschodnich urządzoną została przy uniwersytecie kazańskim katedra języka sanskryckiego. (Prof, jest p. *Petrow*). — CESARSKA Publiczna Biblioteka zawiera 410,981 tom i 17,284 rękopismów. Biletów dla odwiedzenia Biblioteki wydano 996, dzieł żądano 6,514. — Biblioteka Muzeum Rumiancowskiego składa się z 31,370 tomów, 867 rękopismów, 368 mapp i rysunków i 43 estampów. Liczba żądających czytać dzieła dochodziła do 892. — Liczba istniejących teraz publicznych bibliotek w gubernijach i po części w miastach powiatowych jest 42. Dla Tambowskiéj Publicznéj Biblioteki kupiec *Ptaticyn* ofiarował 2,857 rubli srebr, zaś kupiec *Melekencow* dzieł na 580 rubli srebr. dla biblioteki w Astrachaniu. Liczba wydanych w r. 1842 oryginalnych dzieł dochodzi do 757, tłumaczonych 37. Pism peryodycznych wychodziło 61. Godna uwagi, że powiększą się liczba dzieł naukowych w przedmiotach matematycznych i wojskowych, także jeograficznych, archeologicznych i gospodarstwa wiejskiego. Historya, szczególniéj ojczysta, zajmowała główne miejsce w liczbie dzieł wydanych w r. z. Znacznie pomnożyły się także całkowite zbiory dzieł najlepszych pisarzy, tak ojczystych, jak zagranicznych. — Ogólna ilość przywiezionych d^o^ Rossyi w r. 1842 dzieł w językach obcych dochodzi przeszło do 600,000 tomów. — W Królestwie Polskiém w r. z. wychodziło gazet politycznych 6, innych pism peryodycznych 28. — Liczba dzieł przywiezionych z zagranicy dochodzi do 96,589 tomów; hebrajskich i hebrajsko-niemieckich 40,000 tomów. — W Cesarstwie Rossyjskiém z rozporządzenia Departamentu Ośw. Narod. w r. z. wydrukowano różnych naukowych książek 118,000 exemplarzy, kupiono od wydawców 19,466, autorowie darowali 685; wszystkich zaś było — 138,151 exempl.

Kommissya Archeograficzna w ciągu ośmiu lat swego istnienia miała 191 posiedzeń. — W r. z. ukończyła następne wydania: 1) IV i V tom *Aktów Historycznych*, 2) II tom *Aktów tyczących się Rossyi* w językach obcych i 3) Oddział IV. *Całkowitego Zbioru Ruskich Medalów*. — Wkrótce wyjdą z druku: a) *Выходныя Книги Царей*, b) T II. *Całkowitego Zbioru Ruskich Kronik* i c) *Alfabetyczny Skorowidz do Aktów Historycznych*. Prócz tego zupełnie przygotowane do wydania 2 tomy *Dodatków do Aktów Historycznych*, 1 tom *Aktów Prawnych* i 5-ty ostatni oddział *Zbioru Ruskich Medalów*.

Ogólna liczba wszystkich naukowych zakładów w Cesarstwie i Królestwie dochodzi teraz do 3.384, liczba zaś uczących się doszła do 169,951. *

W *Dzienniku M. O. N.* z m. Czerwca bardzo jest ważny i ciekawy artykuł p. *Bodjańskiego* „o najdawniejszém świadectwie, że język kościelny książkowy jest słowiano-bołgarskim.“ P. Bodjański, znajdując się w r. 1842 w Wrocławiu, zwiedził gimnazyalną bibliotekę przy kościele św. Magdaleny i znalazł tam książkę do nabożeństwa, w języku kościelnym. Przy jéj końcu napisano, że kupił ją jakiś Baziliusz, za panowania polskiego króla Zygmunta Augusta i t. d. — P. Bodjański, przypadkiem spojrzawszy na jednę stronicę, nagle zdziwiony był uderzającą osobliwością języka, bez zaprzeczenia bardzo dawnego. Właśnie na téj stronicy wypisano, że pismo św. przetłumaczono z greckiego na język słowiański, bołgarski. — Daléj p. Bodjański

* Rozumię się, że tu nie liczemy uczących się w zakładach duchownych, wojskowych, udzielnych i t. d. — *Red.*

obszerniéj zastanawia się nad tym ważnym pomnikiem.

2. Отечественныя Записки: Pamiętniki Ojczyste. 1843. Lipiec.— Niżni-Nowgorod i Niżegorodcy w czasie zamieszek. Przez *Melnikowa*.— Rubini i Muzyka Wioska. Przez ......*wa*. — Sierpień.— Oblężenie Warny w 1828 r. Przez *Glebowa*. Z powodu pewnego dramatu. (Artykuł przez Is—a). Przeglądy nowych dzieł francuzkich i angielskich.

3. Библіотека для Чтенія: Biblioteka do Czytania. 1843. Lipiec.— Rejna, królowa bołgarska. Powieść *Weltmana*.— Górniczy Przemysł w Rossyi. (Artykuł 1-szy).— Sierpień. Bracia. Dramat w 5 aktach.

II. ПОЛЬСКІЕ ЖУРНАЛЫ.

1. Pielgrzym: Пиллигримъ. 1843. Августъ. — Картины изъ жизни женщины. (З. *Слободской*).

2. Biblioteka Warszawska: Варшавская Библіотека. 1843. Августъ. О жизни и сочиненіяхъ польскаго естествоиспытателя свящ. Христофора Клюка. (Г. *Ваги*).— О солтыствахъ въ Польшѣ.— Сентябрь. О присягѣ. (Д-ра *Карла Бахмана*). Очерки путешественника во время проѣзда по Европѣ въ 1842 году. (Часть 7-ая).

Любопытно въ этой книжкѣ письмо графа *Э. Тышкевича* (изъ Копенгагена, отъ 5 Августа нын. г.) къ одному изъ членовъ редакціи *Варшав. Библіотеки*.— Онъ путешествуетъ теперь съ ученой цѣлью въ Даніи и Швеціи.— „Въ моихъ археологическихъ изысканіяхъ, пишетъ онъ, всегда замѣчая сильное вліяніе Скандинавовъ на наши провинціи (Литву), я отыскивалъ источники нашихъ древностей въ странахъ сѣверной Европы и давно уже обработываю ихъ, собравши въ этомъ отношеніи значительный запасъ. Нынѣшнее мое предпріятіе было удачно и полезно для меня; возвращусь на родину, богато вознагражденный.“— Во время своего путешествія графъ Тышкевичь обращалъ особенное вниманіе на рукописи, библіотеки, картины, оружія, словомъ на все, что только имѣетъ связь съ исторіею Россіи и Польши, какъ самъ онъ выражается.— Онъ подробно описалъ свое путешествіе и намѣренъ издать его.

3. Zorza: Заря. 1843. No 14. Троицынъ-День. (*Сельская Картина*).— No 15. Микель Анджело Буонаротти.— No 16. Леося. (*Повѣсть г-жи П. К.*).

V. СМѢСЬ.

ИЗВЛЕЧЕНІЕ ИЗЪ ПИСЬМА Г. ВРАЗА КЪ РЕД. ДЕН. ИЗЪ КРОАЦІИ. (Загребъ, 24 Іюля, 1843 г.). — Книжка III *Кола* уже печатается; она будетъ заключать въ себѣ, между прочими статьями, важный *Винодольскій Законникъ* (изъ XIII ст.), который, послѣ Законника Душанова, есть нашъ самый старшій и замѣчательный „православный" памятникъ (подлинникъ писанъ по-глагольски). — Изъ числа литературныхъ новостей нынѣшняго года упомяну о трехъ періодическихъ изданіяхъ: 1. *Курьеръ* (*Uljak*), политическая газета, выходящая въ Бѣлградѣ; 2. *Далматская Заря*, литературная газета для Далмаціи, редакторъ *И. Кузманичь*, проф. Задрскій; 3. *Земледѣльческія и Ремесленныя Новости*; выходятъ въ Люблянѣ на хорутанско-словенскомъ нарѣчіи. Редакторъ д-ръ *Блейвейсъ*. *Курьеръ* и *Новости* уже начали выходить, только *Заря* еще не показалась. — *Курьеръ* преимущественно обращаетъ вниманіе на отечественную страну, сообщаетъ и объясняетъ политическія происшествія, основываясь большею частію на собственныхъ сужденіяхъ. — *Новости* издаются очень старательно; научая народъ, онѣ вмѣстѣ съ этимъ также имѣютъ цѣль — сдѣлать переходъ отъ простонароднаго нарѣчія къ языку книжному; въ-слѣдствіе этого въ нихъ печатаются статьи и по старому и по новому правописанію.

Вышли недавно: „Отечественныя Повѣсти Драгоилы Ярневичевой" (Domorodne Powěsti Dragoile Jarnevićeve), которыя пришлю вамъ вмѣстѣ съ 3 кн. *Кола*. — Г. Вуко-

V. ROZMAITOŚCI.

WYCIĄG Z LISTU P. WRAZA DO RED. JUTRZ., Z KROACJI (Zagreb, 24 Lipca 1843 r.). Zeszyt III. *Koła* już się drukuje; będzie zawierał między innemi ważny *Winodolski Zakonnik* (z XIII w.), który po Zakonniku Duszana jest naszym najstarszym i godniéjszym uwagi pomnikiem (oryginał pisany po glagolsku). Z literackich nowości r. b. wspomnę trzy peryodyczne pisma: 1. *Kurjer* (Uljak), gazeta polityczna, wychodzi w Belgradzie; 2. *Zorza Dalmacka*, pismo literackie dla Dalmacyi, red. *J. Kuzmanicz*, professor w Zadrze; 3. *Rolnicze i Rzemieślnicze Nowości*, wych. w Lublanie w narzeczu choruańsko-słoweńskiém. Red. dr. *Bleiweis*. — *Kurjer i Nowości* już zaczęły wychodzić, tylko *Zorza* jeszcze się nie ukazała. — *Kurjer* najwięcéj zwraca uwagę na kraj ojczysty, udziela i objaśnia wypadki polityczne, zasadzając się po większéj części na własnym sądzie. *Nowości* redagują się bardzo starannie; nauczają lud, razem mają także na celu utworzyć przejście od narzecza pospolitego do języka książkowego; w skutek tego drukują się w nich artykuły podług staréj i obok podług nowéj pisowni.

Niedawno wyszły: „Powieści Ojczyste przez Dragoilę Jarnewiczową" (Domorodne Powěsti Dragoile Jarnevićeve), które przyślę panu razem z 3 posz. *Koła*. P. Wukotinowicz drukuje swoje nowe „Historyczne Powieści" (Historičke Novelle). Zbieram teraz różne

тиновичъ печатаетъ свои новые „Историческіе Разсказы“ (Historičke Novelle).— Я собираю теперь мои разныя стихотворенія и хочу издать ихъ подъ заглавіемъ: *Gusle i Tambura*. Въ этой книжкѣ будетъ заключаться также и 2-ая ч. моихъ *Дюлябій*. Между-тѣмъ занимаюсь, сколько позволяетъ время, переписываніемъ и составленіемъ II отдѣл. „Народныхъ Пѣсень изъ Верхнихъ Странъ,“ къ которымъ присоединю также пѣсни изъ Хорватска и Междуморья.— Надѣюсь, еще въ нынѣшнемъ году, издать одну изъ этихъ книгъ.

ПИСЬМО С. С. К. КЪ РЕД. ДЕННИЦЫ, ИЗЪ РЕЙМСА. (7 *Сентября*, 1843 *г.*). — Вы знаете, что въ числѣ разныхъ предположеній, съ которыми я отправился за границу, было одно завѣтное — взглянуть на знаменитое евангеліе въ Реймсѣ. Въ Бирмингамѣ, на станціи желѣзной дороги, судьба свела меня съ русскимъ туристомъ С*. Онъ сообщилъ мнѣ извѣстіе, будто бы этого евангелія нѣтъ болѣе въ Реймсѣ, и что оно перенесено неизвѣстно куда. — „Кто вамъ это сказалъ, или гдѣ вы это прочитали?“— спросилъ я его. — „Въ проѣздъ чрезъ *** я видѣлся съ В. В. и отъ него узналъ объ этомъ.“— Авторитетъ уничтожилъ мои сомнѣнія. Послѣдствія покажутъ что г. С* взвелъ ужасную нелѣпицу на почтеннѣйшаго В. В.

Пріѣхавши изъ Англіи въ Парижъ, я употребилъ всѣ зависѣвшія отъ меня средства узнать, гдѣ сохраняется Реймское Евангеліе. — Никто не могъ сказать мнѣ ничего положительнаго. Реймское Евангеліе—вещь неизвѣстная въ Парижѣ. Даже профессоръ словянской литературы въ парижскомъ университетѣ не счелъ нужнымъ упомянуть о немъ въ своемъ курсѣ. Кстати

---

moje poezye, które chcę wydać p. t. *Gusle i Tambura*. W tém wydaniu będzie mieścić się także i 3cia cz. moich poezyi: *Djulabije*. Tym czasem zajmuję się, ile czas pozwala, przepisywaniem i układaniem II oddz. „Pieśni Ludu z Górnych Krajów,“ do których dołączę także pieśni z Chorwatska i Międzymorza. Spodziewam się jeszcze w b. r. wydać jedno z tych dzieł.

LIST S. S. K. DO REDAKT. JUTRZENKI, Z REIMS. (7 Września, 1843 r.) Pan wiesz, że w liczbie różnych projektów, z któremi wyjechałem za granicę, był jeden, najpożądańszy, obaczyć znakomitą ewanielią w Reims. W Birmingam, na stacyi kolej żelaznéj, przypadkiem zszedłem się z rossyjskim turystą S.* Ten udzielił mi wiadomości, że niby téj ewanielii już niema w Reims, i że przeniesioną została niewiadomo gdzie. „Kto panu o tém powiedział, albo gdzie to pan wyczytałeś?“ zapytałem. „Przejeżdżając przez ***, widziałem się z W. W. i dowiedziałem się o tém od niego.“— Powaga autorska niedozwoliła żadnych wątpliwości. Skutki pokażą, że S* obgadał szanownego W. W.

Przyjechawszy z Anglii do Paryża, użyłem wszelkich zależących odemnie środków, abym się przekonał, gdzie znajduje się Ewanielia Rejmska. Nikt nie mógł powiedzieć nic stanowczego. Ewanielia Rejmska jest rzeczą nieznaną w Paryżu. Nawet professor literatury słowiańskiéj przy uniwersytecie paryskim nie uznał potrzebném, aby o niéj uczynić wzmiankę w swoim kursie. Trzeba także powiedzieć, żem przyjechałem do Paryża po skończeniu publicznych prelekcyj tego professora, i dlatego nie udzielam panu o nich żadnych wiadomości. Wróćmy do naszéj słowiańskiéj ewanielii.

замѣчу: я пріѣхалъ въ Парижъ послѣ окончанія публичныхъ чтеній этого профессора, и потому не сообщаю вамъ объ нихъ никакихъ извѣстій. Обратимся къ нашему словянскому евангелію.

Въ такомъ положеніи надобно было приняться за начало. Я поѣхалъ въ Реймсъ, и тотчасъ по пріѣздѣ пошелъ въ городскую библіотеку, гдѣ сохранялась отыскиваемая мною рукопись. Представьте мое отчаяніе: библіотека, доступная каждому ежедневно отъ 10 часовъ утра и до 4-хъ по полудни, заперта на цѣлый мѣсяцъ, съ 1-го Сентября по 1-ое Октября, о чемъ прибито даже печатное объявленіе къ дверямъ библіотеки, помѣщающейся въ ратушѣ; а библіотекарь, г. Парисъ, уѣхалъ на время вакацій въ деревню своей жены. Что тутъ было дѣлать? Я обращался къ разнымъ лицамъ въ Реймсѣ, духовнымъ и свѣтскимъ, для узнанія по-крайней-мѣрѣ, находится ли въ Реймсѣ словянское евангеліе, на которымъ присягали французскіе короли во время своего коронованія. Напрасно: и здѣсь никто ничего не знаетъ. Наконецъ, послѣ разныхъ хлопотъ и искательствъ, я попалъ на другой день въ библіотеку. Два человѣка, предупрежденные о моемъ приходѣ, уставляли книги на полкахъ. Я сказалъ имъ, что мнѣ нужно — „А! вамъ угодно видѣть словянское евангеліе,“ отвѣчалъ одинъ изъ нихъ. „Года три или четыре тому назадъ, одинъ молодой Полякъ пріѣзжалъ сюда съ г. Сальванди и разсматривалъ эту книгу.“ Я догадался, что онъ говоритъ о г. Ястршембскомъ, издавшемъ въ 1839 г. извѣстную вамъ *Notice sur le Texte du Sacre*.— Послѣ разныхъ объясненій меня повели въ другую комнату. — И я увидѣлъ это евангеліе.... Оно лежитъ въ ящикѣ подъ стекломъ и развернуто по-серединѣ, на глагольской

W takiém położeniu rzeczy, trzeba było zacząć na nowo poszukiwania. Pojechałem więc do Reims, i natychmiast po przyjeździe poszedłem do miejskiéj biblioteki. Wystaw pan moje utrapienie: biblioteka, przystępna dla każdego co dzień od 10téj zrana aż do 4téj po południu, zamknięta na cały miesiąc od 1go Września do 1go Października; o tém przybito nawet drukowane ogłoszenie do drzwi biblioteki, która mieści się w ratuszu, zaś bibliotekarz, p. *Paris*, pojechał na czas feryj na wieś do swojéj żony. Co tu było robić? Udawałem się do różnych osób w Reims, duchownych i świeckich, aby przynajmniéj dowiedzieć się, czy się znajduje w Reims słowiańska ewanielija, na któréj składali przysięgę królowie francuzcy pod czas swojéj koronacyi. Napróżno: i tu nikt o niczem nie wie. Nakoniec, po rozmaitych kłopotach i poszukiwaniach, dostałem się na drugi dzień do biblioteki. Dwóch ludzi, zawiadomionych o mojém przyjściu, układali książki na pułkach. Powiedziałem im, czego potrzebowałem. „A! Pan życzy sobie widzieć słowiańską ewanielią" odpowiedział jeden z nich. „Trzy lub cztery lata temu jeden młody Polak przejeżdżał tu z p. *Salwandi* i przeglądał tę książkę.“ Domyśliłem się, że mówił o p. Jastrzębskim, który wydał w 1839 r. znaną panu broszurę *Notice sur le Texte du Sacre*. Po różnych objaśnieniach zaprowadzono mnie do drugiego pokoju. I ujrzałem tę ewanielią....Leży w skrzyni pod szkłem i otworzona w środku na głagolickiéj części. Na otworzonych stronicach umieszczona jest następna uwaga bibliotekarza, napisana na osobnéj karteczce: „Evangéliaire slavon de XI siècle, vulgairement dit: *Texte du Sacre*. Il vient du cardinal de Lorraine à qui le patriarch de Constantinopl l'avait envoyé. Il est en deux langues et de deux époques: l'un de XI-e en slavon est auto-

части. На открытыхъ страницахъ помѣщена, написанная на особомъ листочкѣ, слѣдующая замѣтка библіотекаря: „Evangéliaire Slavon de XI siècle, vulgairement dit: *Texte du Sacre.* Il vient du cardinal de Lorraine à qui le patriarch de Constantinopl l'avait envoyé. Il est en deux langues de deux epoques: l'un de XI en slavon est autographe de St. Procope. L'autre du XV est en langue illyrienne."

Первая часть евангелія, неимѣющая начала (не достаетъ 18 страницъ) и состоящая изъ 16 страничекъ, читается очень легко. Изъ второй части, состоащей изъ 31 странички, я могъ разобрать весьма немногое. Переплетъ деревянный, обтянутый темнорозовымъ сафьяномъ. На немъ видны впадины, изъ которыхъ, во время революціи, вынуты были драгоцѣнные камни. На первой страницѣ, послѣ переплета, написано: „Evangiles en langue esclavonique.— Le vicechancellier du Czar qui avoit passé à Reims le 22 Juin 1717 y passant le 27 fit lectur de la première partie de ce livre avec deux seigneurs qui étoient avec luy très facilement - ils direut que c'etait leur langue naturelle et ne purent lire la seconde partie."— Близъ евангелія лежитъ выше-упомянутая брошюра г. Ястршембскаго, а подъ евангеліемъ его же краткое рукописное извѣстіе объ этомъ евангеліи, написанное 18 Апрѣля, 1839 г., по просьбѣ библіотекаря. Вы столько читали и писали о Реймскомъ Евангеліи, что я опасаюсь утомить васъ бо́льшими подробностями. Переговоримъ при свиданіи. *

На столѣ, въ ящикахъ, окружающихъ ящикъ съ евангеліемъ, хранатся разныя древнія рукописи. Древнѣйшая относится къ

* Кстати скажемъ, что мы уже имѣли удовольствіе видѣть въ Варшавѣ нѣкоторые превосходно - сдѣланные листыкопіи этого евангелія. *Ред.*

graphe de st. Procope. L'autre du XV est en langue illirienne."

Pierwsza część ewanielii, niemająca początku (brakuje 18 stronic), i składająca się z 16 stronic, b ardzo jest czytelna. W 2éj cz. składającéj się z 31 stron., nie wiele mogłem przeczytać. Oprawa jest drewniana, okryta ciemno-różowym safianem. Na nim dają się spostrzedz wklęsłości, z których, pod czas rewolucyi, wyjęte były drogie kamienie. Na 1éj str. gdzie oprawa, napisano: „Evangiles en langue esclavonique. Le vicechancellier du Czar qui avoit passé à Reims le 22 Juin 1717 y passant le 27 fit lectur de la première partie de ce livre avec deux seigneurs qui étoient avec luy très facilement: ils dirent que c'etait leur langue naturelle et ne purent lire la seconde partie." Obok ewanielii leży wyżéj wspomniona broszura p. Jastrzębskiego, zaś pod ewanielią złożono o niéj krótką wiadomość w rękopismie przez tegoż autora, napisaną 18 Kwietnia 1839 r. na prośbę bibliotekarza. Pan tyle już czytałeś i pisałeś o ewanielii reimskiéj, że obawiam się znudzić go większemi szczegółami. Pomówiemy o tém przy widzeniu się. *

Na stole, w skrzyniach, otaczających skrzynię z ewanielią, zachowują się różne dawne rękopisma. Najdawniéjszy odnosi się do VII w. Między innemi jest akt 1256 r. hrabiego Szampanii i króla Nawarry *Tibot*, w którym *Reims* napisany tak, jak dzisjaj nazywają go Francuzi: *Rains* (Ręs). Z rękopismów zwrócił na siebie moję uwagę jeden, na dużym arkuszu, p. t. „*Graduale et antiphonale ad usum regalii monasterii s. Nicasii remensis pro festis primi ordinis. Scribebat F. J. F. R. Subprior ejusde monasterii. Anno MDCLXXXV.*

* Powiemy tu, że mieliśmy przyjemność oglądać w Warszawie niektóre wybornie zrobione arkusze z kopii téj ewanielii. Red.

VII в. Между-прочимъ есть актъ 1256 г. графа Шампаніи и короля Наварры Тибо; въ немъ *Реймсъ* написанъ такъ, какъ теперь называется Французами: *Rains* (Рэнсъ). Изъ рукописей обратила на себя мое особенное вниманіе одна, въ большой листъ, подъ заглавіемъ: „Graduale et antiphonale ad usum regalii monasterii s. Nicasii remensis pro festis primi ordinis. Scribebat F. J. F. R. Subprior ejusde monasterii. Anno MDC.LXXXV.“ Яркость красокъ на картинахъ и виньетахъ, украшающихъ рукопись, изумительна. Кажется, что онѣ нарисованы сего-дня.— Въ находащемся при библіотекѣ кабинетѣ монетъ и медалей, я замѣтилъ: серебряную монету Пскова, новгородскую деньгу и монету, если вѣрить надписи, галицкаго князя Димитрія Юрьевича; нѣсколько монетъ Великаго Князя Іоанна III, Іоанна IV, Петра В. и др. Есть и польскія монеты: Сигизмунда II, Сигизмунда III, Яна Казимира, Фридриха Августа, и медаль, выбитая въ честь Яна Замойскаго, основателя Замойской Академіи.—Изъ числа книгъ реймской библіотеки я занялся въ-особенности слѣдующею: „Nowy Testament Pana naszego, Jezusa Chrystusa, и т. д. (Полное заглавіе см. ниже, въ польской части). — Предувѣдомленіе, въ которомъ переводчикъ обращается къ благосклонному читателю, написано въ Познанѣ, того же 1594 года. На концѣ послѣдней страницы напечатано еще разъ: *W Krakowie*. Cum gratia et privilegio S. R. M. *W drukarni* (какъ выше) Roku Pańskiego 1594. Переплетъ деревянный, обтянутый кожею. На немъ находятся вытисненные грудные портреты съ надписями: Sig. Aug. Bona. R. S. Kate: So.

Въ реймской библіотекѣ считается 40,000 томовъ книгъ и 15,000 рукописей. Теперь печатается, составленный г. Парисомъ, каталогъ реймской библіотеки. Онъ будетъ

Świeżość farb na obrazkach i winietach, które ozdabiają rękopism, jest godną podziwienia. Zdaje się, jakby dziś dopiéro namalowane. W gabinecie monet i medali, znajdującym się przy bibliotece, spostrzegłem: srebrną monetę Pskowa, nowogorodzki pieniądz (*denga*) i monetę, jeżeli wierzyć w napis, halickiego księcia Dymitra Jurjewicza, kilka monet Wielkiego księcia Jana III, Jana IV, Piotra Wielkiego i inn. Są i polskie monety: Zygmunta II, Zygmunta III, Jana Kazimierza, Fryderyka Augusta, i medal wybity na cześć Jana Zamojskiego, założyciela Akademii Zamojskiéj. Z liczby ksiąg biblioteki rejmskiéj zastanowiłem się szczególniéj nad następującą: „Nowy Testament Pana naszego Jesusa Chrystusa. Znowu z Łacińskiego i Greckiego na polski wiernie i szczerze przełożony. Przez D. Jakuba Wujka. Theolog. Societatis Jesus. Z dozwoleniem starszych. (Pod rozsądek Kościoła ś: powszechnego Rzymskiego wszystko niech podleże). W Krakowie, w drukarni Andrzeja Piotrkowczyka. MDXCIIII. Przedsłowie, w którém tłumacz zwraca się do *łaskawego czytelnika*, napisane jest w Poznaniu, w tym że 1594 r. Przy końcu ostatniéj stronicy wydrukowano jeszcze raz: *w Krakowie*. Cum gratia et privilegio S. R. M. *W drukarni* (jak wyżéj), *Roku Pańskiego* 1594. Oprawa jest drewniana, okryta skórą. Na niéj znajduje się wyciśnione popiersia z napisem: *Sig. Aug. Bona. R. S. Kate: So.*

W bibliotece rejmskiéj liczą 40,000 tomów dzieł i 15,000 rękopismów. Teraz drukuje się ułożony przez p. Paris'a katalog reimskiéj biblioteki. Będzie się składał z 3ch tomów. T. I. już jest wydrukowany. W nim pod n-rem 53 umieszczony tytuł wyżéj przytoczonéj polskiéj książki. Tłumacz przez omyłkę nazwany *Wrikiem*.

состоять изъ трехъ томовъ. Первый томъ уже напечатанъ. Въ немъ подъ No 53 помѣщено заглавіе приведенной выше польской книги. Переводчикъ названъ ошибочно *Врикомъ* (вм. *Вуйкомъ*).

НАРОДОНАСЕЛЕНІЕ СЛОВЯНЪ И НѢМЦЕВЪ. Въ Прусской Газетѣ за нынѣшній годъ было сообщено о народонаселеніи прусскаго королевства за 1842 годъ. Изъ этого извѣстія мы извлекли слѣдующій выводъ:

Въ земляхъ славянскихъ умерло 10 на 15 рожденій, въ земляхъ нѣмецкихъ умерло 10 на 13 рожденій.

Въ земляхъ славянскихъ на 100,000 осталось въ приращеніи 1704, въ полуславянскихъ 1357, въ нѣмецкихъ—986.

Въ земляхъ славянскихъ новыхъ браковъ было на 100,000 жит. 1160, въ полуславянскихъ 963, въ нѣмецкихъ— 806.

И такъ, въ земляхъ славянскихъ жизненность и брачность примѣтно сильнѣе, чѣмъ въ нѣмецкихъ. (Сравн. статью И. И. Срезневскаго въ Татранкѣ).

РАЗНЫЯ ИЗВѢСТІЯ.

Въ сочиненіи, подъ заглавіемъ: *Vorstemann's Vorschungen*, въ 5-мъ томѣ, заключается извѣстіе объ открытіи старогерманской пѣсни. По мнѣнію Я. Гримма, эта пѣсня написана была въ X ст., въ Турингіи.— Между-прочимъ есть въ ней одно мѣсто, въ которомъ упоминается объ охотѣ бога *Водана* и его пріятеля по имени *Poel*. Издатель разбирая эту пѣсню, спрашиваетъ, что значитъ и откуда взялось здѣсь славянское слово *Poel* (отъ *поля*, слѣд. житель полей). Всѣми способами старались объяснить это слово при помощи нѣмецкаго языка, но изслѣдователь, вдо-

LUDNOŚĆ SŁOWIAN i NIEMCÓW. W gazecie Pruskiéj z r. b. była udzielona wiadomość o ludności królestwa pruskiego w r. 1842, z któréj wyprowadziliśmy następny wniosek:

W krajach słowiańskich umarło 10 na 15 urodzonych, w krajach niemieckich umarło 10 na 13 urodzonych.

W krajach słowiańskich na 100,000 przybyło 1704, w półsłowiańskich 1357, w niemieckich 986.

W krajach słowiańskich nowych małżeństw było na 100,000 miesz. 1160 par, w półsłowiańskich 963, w niemieckich 806.

W krajach więc słowiańskich powiększenie się ludności i związki małżeńskie znacznie są częstsze, aniżeli w niemieckich. (Porównaj artykuł p. Szreniewskiego w *Tatrance*.)

RÓŻNE WIADOMOŚCI.

W dziele: *Vorstemann's Vorschungen*, w t. 5-ym, jest wiadomość o wynalezionéj starogermańskiéj pieśni. Podług zdania *Jak. Grimma* napisaną była ta pieśń w X w. w Turyngii. Między innemi jest jedna zwrotka, w któréj wspomniono o polowaniu przez boga *Wodana* i jego przyjaciela nazwiskiem *Poel*. W zdaniu sprawy o téj pieśni pyta się wydawca, co tu ma znaczyć i skąd tu się wziął słowiański wyraz *Poel* (od *pola*, a więc mieszkaniec *pól*). Starano się wszelkim sposobem wytłumaczyć ten wyraz z germańskiego, ale badacz nameczywszy się wiele, wyrzekł nakoniec, że to niepodobna, i że tylko ze słowiańskiego wytłumaczyć się da — *Jak. Grimm* zajmuje się obecnie wydaniem i objaśnieniem téj pieśni.

— P. *Szreniewski* zajmuje się układem jeografii Europy Zachodnio-Słowiańskiéj. Będzie-

воль „намучившись," наконецъ признался, что это невозможно, и что упомянутое слово можетъ быть объяснено только при помощи слованскаго языка. Я. Гриммъ занимается теперь изданіемъ и объясненіемъ этой пѣсни.

— *И. И. Срезневскій* занимается составленіемъ географіи Западно-Слованской Европы. Она будетъ очень полезна для филолога, заключая въ себѣ полную номенклатуру и особенно топографію древностей.

— Въ Львовѣ печатается любопытная книга на польскомъ языкѣ: „Письма о Руской Письменности въ Галиціи," сочиненіе священ. *Лѣвицкаго*.

ВОПРОСЫ.

I Нѣтъ ли возможности пояснить слово, *Hansa* путемъ слованской этимологіи и исторіи? Извѣстныя нѣмецкія толкованія этого слова у Сарторія и Цимана — не удовлетворительны; это легко замѣтить. Для соображенія предлагаемъ: *Hansa*=*ensa*; *ąза* (церковно-славянс. букв.); измѣненіе ринезма въ огерманившихся слованскихъ языкахъ въ *an*, сравн. Акты Археологической Коммиссіи. Т. I., столб., стр. 254.— (*В. И. Г.....чъ*).

II. Въ миѳологіи германскихъ народовъ есть два бога высшаго разряда: *Wuotan* и *Donar*.— Втораго бога преимущественно чтили тѣ Германцы, которые находились въ сношеніяхъ съ Словянами. Точно ли этотъ богъ — народно-германскій?

ona bardzo pożyteczną dla filologa, zawierając dokładną nomenklaturę, szczególniéj zaś topografię starożytności.

— We Lwowie drukuje się ciekawe dzieło w języku polskim p. t. *Listy tyczące się piśmiennictwa ruskiego w Galicyi* przez X. Lewickiego.

PYTANIA.

I. Czyby nie można objaśnić wyraz *Hansa* za pośrednictwém etymologii słowiańskiéj i historyi? Znane niemieckie tłumaczenia tego wyrazu u Sartorego i Zimana nie są dostatecznemi; łatwo to spostrzedz. Dla porównania podajemy. *Hansa* = ensa; *ąza* (liter. star. sł.); odmiana rinezma w zniemczonych słowiańskich językach w *an*, porówn. Akta Kommissyi Archeologicznéj, T. I., kolumna. 2., str. 254. (*W. J.* G........cz.)

II. W mitologii germańskiéj są dwa bóstwa *Wuotan i Donar*. Drugie bóstwo szczególniéj ci Germanowie czcili, którzy podług historyi mieli styczność ze Słowianami. Jestże to bóstwo istotnie narodowo-germańskie?